

TRAJECTÒRIES LABORALS PRECÀRIES I SALUT EN LA JOVENTUT CATALANA

Joan Benach de Rovira (coordinador)

Generalitat de Catalunya
Departament
de Drets Socials

JOVENTUT

TRAJECTÒRIES LABORALS PRECÀRIES I SALUT EN LA JOVENTUT CATALANA

Col·lecció Estudis, núm. 39

TRAJECTÒRIES LABORALS PRECÀRIES I SALUT EN LA JOVENTUT CATALANA

Joan Benach de Rovira (coordinador)

Francesc X. Belvis Costes

Mireia Bolívar Planas

Mariana Gutiérrez Zamora Navarro

Iliana Gabriela Martell González

Amb la col·laboració de:

Mireia Julià

Eva Padrosa

Irene Galí

i la resta de l'equip GREDS-EMCONET

Amb el suport de:

The Johns Hopkins University -

Pompeu Fabra University Public Policy Center

Generalitat de Catalunya
Departament de Drets Socials

Barcelona, setembre de 2021

Aquesta publicació es pot consultar a www.gencat.cat/joventut/observatori.
També es pot sol·licitar i/o consultar al Centre de Documentació Juvenil de la Direcció General de Joventut.

© Generalitat de Catalunya
Departament de Drets Socials
Direcció General de Joventut

Avís legal:

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-No Comercial-Sense Obres Derivades 3.0 de Creative Commons.

Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi l'autor o autors i l'editor, i no es faci un ús comercial de l'obra original ni se'n creïn obres derivades.

La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

1a edició: setembre de 2021

Disseny: Àrea d'innovació i programes estratègics. Unitat d'autoedició i disseny. Direcció General de Joventut
Maquetació: L'APÒSTROF, SCCL

ÍNDEX

PRESENTACIÓ	9
INTRODUCCIÓ	11
1. MARC TEÒRIC	13
1.1. Precarietat laboral i trajectòries precàries	13
1.2. Precarietat i trajectòries precàries en la joventut	16
1.3. Precarietat i trajectòries precàries de la joventut a Catalunya	18
1.4. Precarietat, trajectòries precàries i salut	20
1.5. Enfocament d'aquesta recerca	25
2. METODOLOGIA	27
2.1. Fase quantitativa	28
2.2. Fase qualitativa	34
3. RESULTATS: TRAJECTÒRIES LABORALS	37
3.1. La relació amb l'activitat de la joventut catalana	37
3.2. Selecció de les trajectòries en risc	43
3.3. Conglomerats de trajectòries laborals	50
3.4. Caracterització dels conglomerats	57
3.5. Relació amb d'altres dimensions de la segmentació	63
3.6. Aproximació al paper de la família i l'estat del benestar	67
4. RELACIÓ ENTRE TRAJECTÒRIA LABORAL I SALUT	71
4.1. La perspectiva de les trajectòries	71
4.2. La perspectiva del temps en cada estat	77
5. RESULTATS DE LA FASE QUALITATIVA	83
5.1. Camins causals i mecanismes que expliquen l'impacte de la precarietat en les trajectòries laborals sobre la salut	85
5.2. Factors moderadors	104

CONCLUSIONS	113
BIBLIOGRAFIA	119
ANNEX	131
ÍNDIX DE TAULES	133
ÍNDIX DE GRÀFICS	135

PRESENTACIÓ

La precarietat és un fenomen que afecta les persones joves amb especial incidència, en part per una qüestió generacional (les successives reformes laborals han tendit a afeblir la posició de les persones que entren al mercat de treball, com succeeix amb els i les joves) i en part per una qüestió d'edat (a mesura que passa el temps, una part de les persones joves milloren la seva situació laboral). Certament, una part de les persones que formen aquest col·lectiu no experimenta la precarietat o ho fa de forma residual, i pot gaudir d'unes trajectòries laborals lineals que condueixen a una inserció laboral reeixida. Tot i això, per a la majoria de les persones joves la precarietat és un fenomen amb què tindran una relació sovintejada, permanent en molts casos.

Ja fa temps que s'ha demostrat que la precarietat laboral, experimentada de forma freqüent, pot tenir conseqüències negatives sobre la salut dels individus que la pateixen, sigui física o mental, o ambdues. Tot i això, encara no s'havia fet cap anàlisi del fenomen entre les persones joves a Catalunya. Aquesta recerca utilitza les dades de l'Enquesta a la joventut de Catalunya per fer una aproximació quantitativa al fenomen, i la realització d'entrevistes a joves amb trajectòries precàries per tal d'aproximar-nos a la seva comprensió i proporcionar-nos una visió més àmplia de les conseqüències de la precarietat sobre el benestar de la joventut.

La recerca s'emmarca en el context de les actuacions de la Direcció General de Joventut i l'Agència Catalana de la Joventut per tal de millorar les condicions laborals de les persones joves i reduir els riscos associats a la salut, aplicant una perspectiva integral en l'anàlisi i en les actuacions a desplegar. Aprofundir en el coneixement dels vincles entre salut i precarietat és rellevant per tal de poder plantejar noves fórmules que abordin el repte, així com per dimensionar correctament la importància d'aquest. La generació d'oportunitats en les diferents dimensions que afecten la vida dels joves és clau perquè aquests puguin desenvolupar, no només el seu projecte vital sinó també tot el seu potencial personal. Perquè això sigui possible és interessant tenir en compte les conclusions d'aquest estudi, que ens permeten aproximar-nos a un major coneixement del fenomen de la precarietat en el col·lectiu juvenil i de la vivència que les persones joves tenen d'aquest.

ALEXIS SERRA I ROVIRA

Secretari d'Infància, Adolescència i Joventut

ÀLEX SASTRE I PRIETO

Director general de Joventut

INTRODUCCIÓ

La precarització de les condicions laborals és un dels aspectes més determinants de la forma que adopta la transició de l'edat juvenil a l'adulta en els països de renda alta, caracteritzada per la no linealitat del procés, la volatilitat de l'estatus de la persona jove en diferents dimensions i l'allargament en el temps d'aquesta situació. El procés general de desestandardització dels mercats de treball ha afectat desproporcionadament el treball no qualificat i les situacions d'aprenentatge i, de retruc, la transició al treball de la joventut que les ha utilitzat secularment com a porta d'entrada al món laboral. A Catalunya, aquesta situació es veu exacerbada en relació amb d'altres països de la Unió Europea per les elevades taxes d'atur estructural i temporalitat contractual. Per aquesta raó, és habitual que el jovent català experimenti situacions de treball inestable, combinades amb períodes d'atur i de retirada de l'activitat, tot això de forma perllongada en el temps, de manera que acaba conformant trajectòries laborals precàries. Naturalment, en afirmar això no es pot obviar la diversitat de la gent jove, l'experiència laboral de la qual pot ser força diferent en funció de variables com ara el nivell de formació, l'origen social o la part del territori on viu.

Per altra banda, l'augment de la precarietat s'ha relacionat en els darrers anys amb un deteriorament de la salut (especialment, la salut mental), l'augment de la insatisfacció vital i l'adopció de conductes de risc entre el jovent. Precisament fins fa poc la intervenció en salut juvenil s'ha centrat en la prevenció de conductes de risc i, encara que aquesta és una causa immediata sobre la qual cal seguir actuant, és raonable pensar que factors de tipus psicosocial poden estar actuant en el rerefons com a "causes distals". Entre aquests factors, les dificultats d'inserció laboral i les males condicions d'ocupació (baixos ingressos, jornades llargues, dificultats de conciliació, etc.) que ha d'afrontar la gent jove, juntament amb les conseqüències que se'n deriven, com ara el risc de pobresa o les dificultats per a l'emancipació, exerceixen previsiblement una gran influència.

En aquest informe ens proposem investigar la relació entre trajectòries laborals inestables i alguns indicadors clau de salut, utilitzant una perspectiva tant quantitativa (basada en dades de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2017, EJC17) com qualitativa (mitjançant la utilització d'entrevistes en profunditat a joves de trajectòries laborals diverses). De forma secundària, explorem l'eventual paper mediador que institucions com la família o els serveis de l'estat del benestar juguen en aquesta relació.

A l'Apartat 1, Marc teòric, revisem el concepte de precarietat laboral i la manera com es tradueix en trajectòries laborals precàries quan s'adopta una perspectiva longitudinal; analitzem les conseqüències que el fenomen de la precarització té per a la transició a l'edat

adulta, amb una particular atenció a la situació a Catalunya; i finalment resumim l'evidència epidemiològica existent respecte a les conseqüències per a la salut dels diferents estats que conformen les trajectòries laborals precàries.

Les fonts d'informació utilitzades, l'operacionalització dels conceptes de la recerca, les anàlisis estadístiques i de tipus qualitatiu realitzades, així com la resta de detalls de la metodologia de l'informe, s'expliquen a l'Apartat 2.

L'Apartat 3 examina la relació de la joventut catalana amb l'activitat laboral i la seva evolució en els darrers anys, tal com es manifesta retrospectivament a les dades de l'EJC17. Aquesta anàlisi ens serveix per justificar la selecció de trajectòries individuals, les quals agrupem en tres grans tipus (permanents, temporals i discontinues) mitjançant una anàlisi de conglomerats. Cada tipus de trajectòria es descriu seguidament en funció de les seves característiques socioeconòmiques i laborals, i finalment s'examina l'evolució de la situació de convivència i la utilització dels serveis de l'estat de benestar per part de la gent jove segons el seu tipus de trajectòria laboral.

A l'Apartat 4 s'investiga la relació estadística entre trajectòria laboral i indicadors de salut com ara la salut autopercebuda, la satisfacció vital, el consum de substàncies estupefants, etc., des d'una doble perspectiva: en primer lloc, utilitzant la tipologia de trajectòries laborals i, en segon lloc, a partir del temps passat per la persona jove en diferents estats relacionats amb l'activitat: atur, treball temporal, tasques de la llar, etc.

Els resultats de la part qualitativa de la recerca s'exposen detalladament a l'Apartat 5. En primer lloc, es descriuen els mecanismes causals identificats en el discurs del jovent, susceptibles d'explicar la relació quantitativa observada entre trajectòries laborals i salut. En segon lloc, s'identifiquen aspectes mediadors de la relació (positius i negatius) relacionats amb la família d'origen, les responsabilitats familiars pròpies i, per últim, els recursos institucionals de l'estat del benestar. Com és habitual, l'informe es clou amb la discussió sobre les troballes realitzades i les conclusions fonamentals de l'estudi.

1. MARC TEÒRIC

1.1. Precarietat laboral i trajectòries precàries

Sota el paradigma de producció fordista dominant entre les dècades de 1950 a 1970, es configurà a les economies occidentals un model de relacions laborals caracteritzat per llocs de treball de durada il·limitada i a temps complet, salaris comparativament alts i una elevada regulació de les condicions de treball i ocupació, complementades fora de l'àmbit laboral amb generosos serveis de l'estat de benestar finançats per les contribucions d'empresaris i treballadors (Buechtemann, 1993; Standing, 2009). Tot i que des d'un punt de vista històric es va tractar d'un període excepcional, els experts han acordat denominar aquest model la "relació de treball estàndard" (SER, per les seves inicials en anglès) pel seu caràcter de "tipus ideal" de condicions d'ocupació (Bosch, 2004).¹

Aquest model econòmic i social començà, però, a ser erosionat per una sèrie de transformacions tecnològiques, polítiques i econòmiques, i entrà en una crisi sostinguda a partir de mitjans dels anys 70. El creixement econòmic es reduí i aparegueren simultàniament taxes elevades d'atur i inflació (estanflació) que minaren la base fiscal de l'estat i posaren en qüestió les receptes keynesianes que havien tingut èxit en el període anterior (Aldcroft, 1997: 225-29). En el terreny microeconòmic, l'estancament de les vendes, la incertesa dels mercats, el ràpid canvi tecnològic i la necessitat d'optimitzar el rendiment del temps de treball contractat van dur les empreses a practicar acomiadaments massius primerament i després a modificar les seves polítiques de recursos humans, ara adreçades al control salarial i a aconseguir flexibilitat en el factor treball (Atkinson, 1984). A més, aquest programa entrà a les agendes polítiques per diversos motius i justificacions, fins al punt que a Europa l'ocupació no estàndard s'ha fomentat obertament en la legislació, tant pels estats com pel conjunt de la Unió (Sola *et al.*, 2013).

Com a conseqüència de tot això, al llarg dels darrers tres decennis hem assistit a l'expansió en el mercat de treball de condicions d'ocupació qualificades com a "no estàndard", "contingents" o "flexibles" (Carnoy *et al.*, 1997). En aquest punt, és important distingir entre condicions de treball i condicions d'ocupació, encara que hi estiguin relacionades (Aerden *et al.*, 2013). Les condicions de treball han estat l'objecte de la recerca tradicional de l'epidemiologia laboral i descriuen el context físic, biològic, químic, ergonòmic, etc., així com

---

¹ Cal assenyalar, tanmateix, el pobre contingut de molts llocs de treball, així com la baixa taxa d'activitat femenina associada a aquest model, especialment en els països del sud d'Europa, a causa del predomini del model de l'home "guanyador de pa" (*breadwinner*).

els riscos psicosocials (nivells d'exigència i control, suport dels superiors i companys...) que estan associats al desenvolupament concret del treball i la seva organització.

Les condicions d'ocupació, en canvi, fan referència a una sèrie d'obligacions, drets, recompenses i expectatives (formals i informals) sota les quals els individus accedeixen a fer el seu treball, i inclouen aspectes com ara el salari, la durada del contracte, el nombre d'hores de treball i la seva estructuració, els drets laborals existents, així com la capacitat real d'exercir-los (Benach *et al.*, 2010). En aquest sentit, les condicions d'ocupació de les relacions laborals flexibles s'allunyen negativament del model SER en diverses dimensions rellevants, i inclouen, entre altres, arranjaments com ara: contractes de durada determinada (temporals), a temps parcial, intermitents, treball sota demanda, així com treball autònom amb condicions de treball assimilables a les del treball assalariat, atesos els seus escassos marges i l'elevada incertesa de la seva situació (treball autònom dependent). A això caldria afegir el treball informal practicat sense cobertura legal.

De totes aquestes condicions no estàndard es tendeix a dir, particularment des de la perspectiva del factor treball, que són "precàries" (Benach *et al.*, 2014). Actualment no existeix una definició consensuada per al terme precarietat laboral (PL), però en general es refereix a un seguit de condicions d'ocupació comparativament dolentes per als treballadors i les treballadores (Benach *et al.*, 2018). Es tractaria, per tant, d'un fenomen multidimensional que inclou la temporalitat contractual, la vulnerabilitat, salaris baixos o privació econòmica, així com la manca de beneficis socials (com ara el dret al subsidi d'atur) (Amable i Benach, 2000); barreres en les relacions de poder ocupat-ocupador (Hadden *et al.*, 2007); inestabilitat (Jonsson *et al.*, 2019), així com desempoderament a l'hora d'exercir els drets legalment reconeguts en el lloc de treball (Benach *et al.*, 2018).

Les teories de la segmentació defensen que el mercat de treball està fragmentat en diferents submercats amb marcades diferències pel que fa a la qualitat dels llocs de treball que ofereixen als treballadors i les treballadores (Doeringer i Piore, 1985). En aquest sentit, les condicions d'ocupació constituïrien una de les dimensions, com a causa i conseqüència, d'aquesta segmentació, ja que la precarietat laboral és molt més prevalent en l'anomenat mercat secundari. Altres dimensions que s'associen de forma important a la segmentació són el nivell de qualificació del lloc de treball (les feines de baixa qualificació predominen en el mercat secundari), les estratègies empresarials destinades a reduir el cost de la mà d'obra (com ara l'*outsourcing*), la posició dominant o dominada de l'empresa i el sector productiu on s'ubica.

En qualsevol cas, la demanda segmentada interactua amb les circumstàncies personals (necessitats de la situació familiar, estat de salut) i les característiques socials (classe baixa, sexe, nacionalitat, nivell educatiu...) dels treballadors i treballadores, de manera que en el mercat secundari es troben sobrerrepresentades les categories desfavorides dintre els grans eixos de desigualtat social: classe social baixa, dones, immigrants per raons econòmiques. Això fa que els nivells de precarietat laboral presentin també un gradient social. En el cas de les categories d'edat més joves, la manca d'experiència fa disminuir la seva capacitat de negociació, per la qual cosa les posicions d'entrada al mercat de treball que els són ofertes solen tenir un caràcter precari (Cruz *et al.*, 2019).

La recerca epidemiològica ha establert, encara que de forma no sempre unívoca i sotmesa a variacions, que les condicions d'ocupació precàries s'associen en general a diversos resultats negatius com ara més inseguretat percebuda en el treball (Keim *et al.*, 2014), més accidentalitat laboral (Benavides *et al.*, 2006), condicions de treball pitjors (Clarke *et al.*, 2007), menys inversió en formació (Draca i Green, 2004), així com diversos indicadors de salut com ara pitjor salut autopercebuda, mental, i malalties específiques, com veurem després.

La precarització des del punt de vista de la trajectòria vital

Des d'una perspectiva longitudinal, no s'observa la precarietat laboral de forma estàtica, sinó que es té en compte la successió d'esdeveniments al llarg de la trajectòria laboral. Així, les situacions de precarietat laboral es combinen amb d'altres tipus de relació amb l'activitat, per tal de configurar les trajectòries laborals individuals. Aquestes poden incloure desplaçaments entre els estudis i l'ocupació, entre diverses condicions d'ocupació (precàries o no), de l'ocupació cap a l'atur o des de qualsevol de les anteriors cap a situacions de treball no remunerat, com ara el treball domèstic (Brzinsky-Fay, 2014). Alguns d'aquests estats poden també ocórrer de forma simultània (per exemple, trobar-se dins del mercat laboral i en formació acadèmica alhora).

Però les trajectòries laborals estan lluny de ser seqüències a l'atzar. Des d'un punt de vista estadístic, se sap que es produeixen efectes de dependència d'estat (*state dependence*) d'acord amb els quals qui ha experimentat certs esdeveniments té més probabilitat de repetir-los en el futur que no pas qui no els ha experimentat mai: per exemple, la participació en la força de treball o, en un sentit invers, l'atur. Des de l'econometria s'ha assenyalat que la dependència d'estat es pot explicar pel fet que determinades experiències prèvies provoquen canvis o "marquen" els treballadors i treballadores, condicionant les seves experiències futures (veritable dependència d'estat); o alternativament, que aquestes persones posseeixen determinades característiques personals, que els fan experimentar aquestes situacions amb més freqüència (Heckman, 1981).

Una àmplia sèrie de teories utilitzen la idea d'avantatge acumulatiu, ja sigui en un sentit estricte o laxe (DiPrete i Eirich, 2006), per descriure i explicar el fenomen del creixement de les desigualtats entre individus al llarg d'un procés temporal, com pugui ser la trajectòria laboral. Per exemple, les teories de la segmentació prediuen que les transicions entre els segments primari i secundari del mercat de treball són difícils, per la qual cosa es produeixen situacions d'atrapament en el mercat secundari (Ryan, 2008). A la inversa, les persones en el sector primari tendiran a perpetuar-se en feines de més qualitat.

La mateixa idea s'ha aplicat a les condicions d'ocupació en sentit estricte, per tal d'explicar la desigual exposició al treball precari, l'atur i altres situacions de no ocupació entre els individus i els grups socials (Sarti i Zella, 2016). Cap a la fi del segle passat es va obrir un debat sobre si els episodis de treball no estàndard constituïen "ponts" cap al treball estable (*stepping stones*) o més aviat carrerons sense sortida (*dead ends*) en què les persones quedaven atrapades en un cicle d'atur i treball precari (Booth *et al.*, 2002). L'evidència existent

apunta que ambdós efectes existeixen i que les seves magnituds relatives depenen en bona mesura de les característiques de la feina i de la persona, així com de les institucions que regulen el mercat de treball en cada país. Així, De Graaf-Zijl *et al.* (2011) indiquen l'existència d'un efecte pont als Països Baixos, mentre que aquest efecte no existiria o seria molt dèbil en el cas francès (Givord i Wilner, 2009; Magnac i Robin, 1994). La idea de (des)avantatges acumulatius apareix també en les teories sobre l'efecte cicatriu de l'atur (cfr. *infra*), les quals suposen l'existència de *path dependency* (*trajectòria dependent*), o conseqüències duradores de les eleccions i experiències viscudes en les fases inicials d'un procés.

Un altre aspecte rellevant de les trajectòries laborals és que interactuen amb les altres dimensions que constitueixen el conjunt de l'experiència vital. Així, és ben sabut que la formació de parella determina trajectòries laborals combinades entre els seus membres (Blossfeld i Drobnic, 2001). De la mateixa manera, existeix una interacció a diversos nivells entre la trajectòria laboral individual i el context econòmic i social, el qual actua com a condicionant de les possibilitats individuals. Hi ha evidència que les trajectòries laborals són alterades pel context social i en particular macroeconòmic (Heinz, 2003:187), tal com ha demostrat la darrera Gran Recessió.

Finalment, amb relació als objectius d'aquest estudi cal esmentar també la rellevància dels processos de causació recíproca, i concretament la relació de causalitat recíproca entre treball i salut. La dinàmica dels mercats de treball tendeix a excloure amb el temps les persones amb problemes de salut (*healty worker survivor*) (Fonseca, 2011) o a incorporar les persones més sanes (*healthy worker hire*) (Pelkowski i Berger, 2004). Els estudis que han considerat el problema de la causació recíproca han confirmat tant que la salut condiciona la contractació, com en un sentit invers els efectes deleteris per a la salut de la no ocupació (Haan i Myck, 2009) i l'atur de llarga durada (Böckerman i Ilmakunnas, 2009).

1.2. Precarietat i trajectòries precàries en la joventut

La transició de la joventut a l'edat adulta és un procés que es produeix simultàniament en diferents dimensions de l'existència, i en interacció entre elles (Kerckhoff, 2003). Entre les principals hi figuren completar l'etapa educativa d'acord amb les aspiracions, fer la transició al món del treball i formar una nova família, cosa que inclou generalment l'emancipació de la família d'origen, la vida en parella i la maternitat o la paternitat, en darrer terme (Osgood *et al.*, 2007). Des d'un punt de vista normatiu, hi ha certa expectativa social que la transició a l'edat adulta tingui lloc d'una forma preestablerta i ordenada. Durant el període fordista, la "biografia normal" reflectia la relativa estabilitat de l'estructura social i les normes culturals de l'era de la producció en massa (Heinz, 2003:186), cosa que convertia l'anomenat "enfocament trifàsic del curs de la vida" (etapa formativa inicial, seguida per l'entrada i el manteniment en el mercat de treball, i finalment sortida cap a la jubilació) en un marc conceptual adequat per estudiar la transició de l'escola al treball (Witteveen, 2018).

Tanmateix, els canvis macroestructurals lligats a la globalització econòmica, la desregulació dels mercats de treball i la tendència a la individualització han exercit una profunda influència en els processos d'emancipació dels individus joves en les societats

postfordistes (Mínguez, Peláez i Sánchez-Cabezudo, 2012), de manera que molts autors i autores consideren que el marc normatiu suara esmentat ha perdut el seu caràcter “típic” i ha esdevingut obsolet. En particular, *el procés general de desestandardització dels mercats de treball s’ha traduït en una desestandardització de la transició al treball*, en afectar desproporcionadament la demanda i les condicions d’ocupació del treball no qualificat i d’aprenentatge, que ha estat, secularment, la porta d’entrada per al jovent (Harkko, 2018).

Com a conseqüència, més que un esdeveniment o transició únic, la transició de l’escola al treball es percep cada cop més com un procés complex, fragmentat i no lineal (Brzinsky-Fay, 2014). En definitiva, com una “trajectòria de transició” (Witteveen, 2018). Les trajectòries laborals juvenils inclouen períodes d’atur, inactivitat (Verd i López-Andreu, 2012), subocupació (*underemployment*), canvis en el tipus de contracte, en el nivell d’estudis, incoherència entre nivell d’estudis i tipus d’ocupació (Albaigés *et al.*, 2004), constant mobilitat en el mercat laboral a petits llocs de treball i diferents ocupadors (Vancea i Utzet, 2017) i, fins i tot, varietats no estandarditzades de treball com beques, pràctiques professionals remunerades o treballs com a falsos autònoms, que afecten les trajectòries laborals del jovent, fins i tot del més qualificat (Benedicto *et al.*, 2014).

Arreu del món, les taxes d’atur juvenil estan per sobre de les de les persones adultes. De la mateixa manera, les diverses formes de treball no estàndard són més prevalents en les edats més joves. A la Unió Europea, les dificultats d’inserció i les experiències de precarietat laboral a què s’enfronta la joventut en el seu període de transició cap a l’edat adulta han esdevingut un tret característic d’aquesta etapa vital. Diversos estudis (Leschke, 2012; Vancea i Utzet, 2017) han documentat que, durant els darrers trenta anys, la població adulta jove s’ha trobat socialment desprotegida i més exposada a feines precàries, insegures o temporals, i ha esdevingut un grup particularment vulnerable en el mercat de treball. Hi ha consens en què aquesta tendència es va veure agreujada per la crisi financera encetada el 2008 (O’Reilly *et al.*, 2015), la qual va incidir especialment en les taxes d’atur juvenil. En aquest sentit, la literatura sobre l’efecte estigma o efecte cicatriu (*scarring effect*) informa de conseqüències negatives duradores dels episodis d’atur en els inicis de la carrera laboral, el quals afecten la trajectòria posterior en aspectes com ara el salari (Cebrián i Toharia, 2008) i una probabilitat més elevada de patir episodis d’atur en el futur (Arulampalam *et al.*, 2001).

Igual que ocorre amb la precarietat en general, diferents factors poden moderar les conseqüències de la precarietat i les trajectòries precàries en la joventut. En particular, el règim d’estat de benestar i les polítiques que se’n deriven (Bessant *et al.*, 2017). En aquest sentit, els estats del benestar de tipus mediterrani presenten un fort biaix en funció de l’edat, amb la població treballadora adulta i la gent gran relativament ben protegida, mentre que les polítiques d’habitatge, cura dels infants, ajut a les llars amb criatures, així com les polítiques actives de mercat de treball i d’inserció laboral, que podrien ajudar la gent jove i les famílies, estan subdesenvolupades. En aquest context, la solidaritat familiar i la posada en comú de recursos ha actuat com un factor protector de les dificultats de la transició al treball –i potser també com a desactivador d’una intervenció més decidida de l’Estat en aquesta àrea (Fuentes i Marí-Klose, 2015).

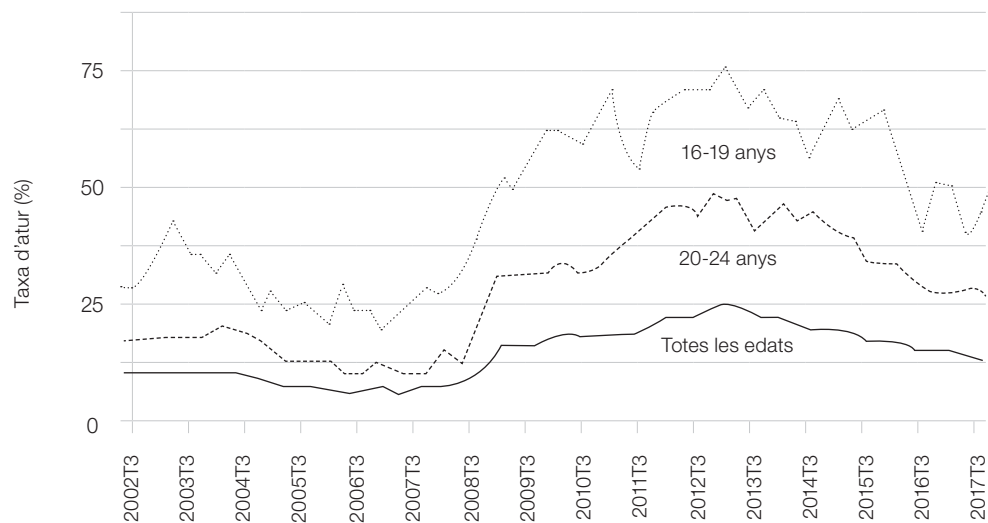
1.3. Precarietat i trajectòries precàries de la joventut a Catalunya

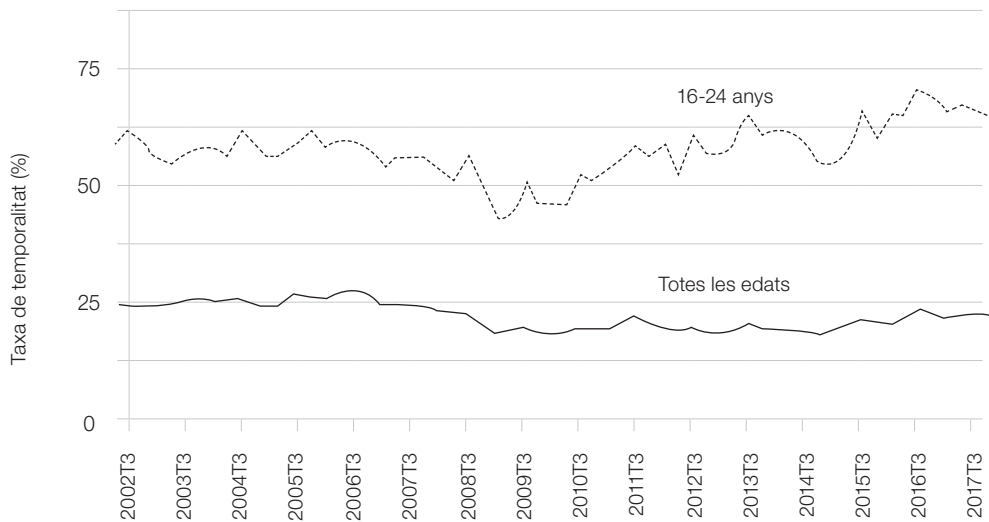
Les dificultats generals de la transició de l'escola al treball es manifesten de forma particularment accentuada en els països de l'Europa mediterrània: Grècia, Espanya, Portugal i Itàlia (Marshall i Butler, 2015). Aquest fet ha esdevingut particularment evident amb la darrera gran crisi econòmica esdevinguda a partir de 2008, però les seves arrels s'enfonsen més enllà d'aquesta.

El mercat de treball català presenta unes característiques estructurals similars a les del conjunt de l'Estat, malgrat que els principals indicadors siguin habitualment alguns punts percentuals millors. Comparada amb d'altres països de renda alta, la taxa d'atur del mercat laboral espanyol ha estat elevada almenys des de principis de la dècada de 1980, fins i tot en èpoques de relativa bonança econòmica. A més, els llocs de treball presenten una elevada volatilitat en èpoques de crisi.

Ara bé, el fenomen de l'atur "estructural" afecta particularment la joventut. Tal com mostra el gràfic 1.1.a, a Catalunya la taxa d'atur és invariablement més elevada en els grups d'edat de 16 a 19 i de 20 a 24 anys. A més, la diferència s'amplià enormement a partir de l'any 2008, cosa que indica una incidència molt superior de la destrucció d'ocupació en les edats més joves i dificultats per (re)incorporar-s'hi. El primer trimestre de 2013, quan la taxa d'atur per al conjunt de la població activa arribà al seu màxim (24,45%), per al grup d'edat de 20 a 24 anys era gairebé el doble: 46,3%. Les taxes postcrisi indiquen una lenta recuperació.

GRÀFIC 1.1. (a) Evolució trimestral de la taxa d'atur segons grup d'edat; (b) Evolució anual de la taxa de temporalitat segons grup d'edat. Catalunya, 2002-2017. Percentatge

Font: Enquesta de població activa (Instituto Nacional de Estadística)

La temporalitat contractual és el segon tret més característic del mercat laboral català, la qual assoleix magnituds força per damunt de la mitjana de la Unió Europea (Serrano Pascual, 2005). El darrer trimestre de 2007, a les portes de la darrera gran recessió, la taxa de temporalitat catalana era de 22,3% per als homes i de 24,7% en el cas de les dones. Introduïda oficialment el 1984 per flexibilitzar la contractació davant l'elevada taxa d'atur (21% el 1985) (Toharia i Malo, 2000), la contractació temporal va generar una forta dualització del mercat de treball, amb un segment particularment inestable format per treballadors i treballadores de la construcció i en serveis de baixa qualificació, així com una participació diferencial de la joventut, les dones i les persones migrants. Aquest segment fou el principal responsable del fort creixement de l'ocupació abans de la recessió, així com de les elevades taxes d'atur que es varen originar després (López-Andreu i Verd, 2016).

Mentre que sembla haver-hi consens sobre la dualització o segmentació del mercat de treball, les causes que l'expliquen divergeixen. Alguns autors posen l'èmfasi en els factors institucionals que estableixen privilegis legals per a les persones treballadores estables, la qual cosa fa més difícil acomiadar-les (Bentolila *et al.*, 2012; Polavieja, 2003). D'altres assenyalen les necessitats de l'estructura productiva, amb un fort pes de sectors econòmics de baix valor afegit i amb una forta estacionalitat, dintre els quals el control dels costos de la mà d'obra juga un paper molt important (Cano, 2004; Miguélez i Recio, 2010).

La temporalitat es considera un indicador, si bé imperfecte, de precarietat de l'ocupació. El gràfic 1.1.b mostra com la taxa de temporalitat és també més elevada en els grups d'edat jove de 16 a 24 anys. Però, a més, mentre que aquesta taxa disminuï durant la crisi en el conjunt de la massa assalariada com a conseqüència de la destrucció diferencial de treball

temporal, en canvi augmentà en els grups per sota dels 25 anys, és a dir, la crisi comportà no tan sols menys ocupació per al jovent, sinó també més temporalitat entre les persones joves que estaven ocupades.

Naturalment, l'elevada prevalença de l'atur i la precarietat tenen un impacte des del punt de vista de les trajectòries laborals, especialment si considerem que no es tracta de fenòmens independents, sinó de dues manifestacions de la inestabilitat vinculades entre sí. S'han dut a terme diversos estudis referits a les trajectòries laborals de la joventut catalana des de diferents marcs conceptuals,² els quals coincideixen a assenyalar les dificultats generals que afronten les edats joves, però també l'existència de diverses tipologies de transició al mercat de treball relacionades bàsicament amb la inversió en els estudis i l'accessibilitat a l'ocupació. Durant la crisi iniciada el 2008, molta gent jove seguí trajectòries laborals precàries, tot i que dintre d'aquestes s'observen diferents itineraris. Les més afectades per l'atur de llarga durada són les que presenten més inseguretat i desvinculació del model lineal "estàndard" (Verd *et al.*, 2019).

Això darrer ens recorda que tota pretensió generalitzadora sobre les trajectòries laborals ha de tenir en compte la diversitat del col·lectiu jove català, el qual, encara que es troba sotmès a un mateix procés de transició a l'edat adulta, difereix internament en variables fonamentals que condicionen la forma en què aquesta es duu a terme, i en particular la transició al treball. Així, la recerca ha demostrat que factors d'estratificació social com ara la classe d'origen i el nivell educatiu de mares i pares influeixen de forma significativa en el nivell educatiu i la carrera professional posterior dels fills/es (Taylor-Gooby i Zinn, 2006: 187). També s'ha observat que l'atur de llarga durada té un impacte negatiu sobre la xarxa de relacions socials útils per a la cerca de feina en el cas de la joventut d'origen socioeconòmic baix, mentre que no s'observa el mateix efecte en les persones joves d'estatus socioeconòmic alt (Bolíbar *et al.*, 2019). L'àmbit territorial on es viu condiciona la incorporació al mercat laboral de la població jove, a través de diferències en l'estructura productiva de cada zona i la demanda de treball que genera (Gomà, Soler, s.d.). Les diferències per gènere són també ubiqües quan es considera l'activitat i l'ocupació. Així, la distribució de la categoria ocupacional segons sexe en el jovent ocupat de 15 a 35 anys mostra que els homes estan sobrerrepresentats en el grup de persones treballadores especialitzades, mentre que les dones ho estan entre el personal d'oficina en una proporció de gairebé 4 a 1. Les persones joves nascudes fora de Catalunya estan a la cua en l'escala ocupacional en comparació de les que són autòctones (Castelló i Santamaria *et al.*). La majoria d'aquests factors són considerats aquí, dintre les limitacions que afecten aquest treball.

1.4. Precarietat, trajectòries precàries i salut

Encara que algunes formes de treball precari poden ser positives des del punt de vista de determinats treballadors i treballadores (per exemple, qui té interès a disposar de flexibilitat horària, o de treballar a temps parcial per tenir més temps lliure o compatibilitzar-ho amb

---

2 Vegeu Caprile Elola-Ola *et al.* (2018: 157-61); Serracant i Fabra (2014); i Verd *et al.* (2013 i 2019).

els estudis³), en general es reconeix que, per a la força de treball en conjunt, constitueixen un clar retrocés respecte als avantatges de la relació de treball estàndard.

Al llarg de les darreres tres dècades l'epidemiologia ha acumulat evidència sobre la flexibilització de les relacions laborals com a factor de risc per a la salut pública, utilitzant diversos apropaments teòrics i dissenys d'investigació. Els efectes de la precarització laboral poden manifestar-se de forma subseqüent en forma de morbiditat i mortalitat incrementades, així com en una superior desigualtat en la seva distribució poblacional (Benach *et al.*, 2014).

Efectes dels episodis d'atur

L'ocupació és la principal font d'ingressos per a individus i famílies, i en aquest sentit hi ha evidència que l'atur de llarg termini pot afectar la salut a través de la privació material (Gallie, 2013). Però la pèrdua del treball no només afecta els recursos econòmics, sinó també la identitat, l'autoestima i el control de l'individu sobre la seva pròpia existència (Gebel i Voßemer, 2014; Nordenmark i Strandh, 1999). Una àmplia literatura científica on s'inclouen estudis realitzats amb diferents tipus de dissenys metodològics (per exemple, estudis ecològics, transversals i longitudinals) i en diferents contextos mostra els efectes adversos dels episodis d'atur, en particular de llarga durada, sobre la salut tant física com mental (Dooley *et al.*, 1996; Paul i Moser, 2009; Shortt, 1996), a més de provocar l'adopció d'estils de vida desfavorables (Benavides *et al.* 2000). Aquesta relació es manté després de controlar l'efecte de possibles variables confusores com ara l'estatus socioeconòmic, el nivell educatiu i els ingressos (Artazcoz *et al.*, 2004). A l'Estat espanyol, les elevades taxes d'atur i d'instabilitat laboral generades a partir de la crisi de 2008, s'han relacionat amb resultats negatius de salut i salut mental (Aguilar-Palacio *et al.*, 2015; Urbanos-Garrido i Lopez-Valcarcel, 2015).

En el context català, s'ha vinculat la situació d'atur al malestar psicològic (Gispert Margolas *et al.*, 2006). A partir de dades de l'Enquesta de Salut de Catalunya de 2006, Puig-Barrachina *et al.* (2011) establiren que el vincle entre atur i mala salut mental és particularment fort en determinats col·lectius, com ara els treballadors manuals masculins, dones treballadores que constitueixen la principal font d'ingressos a la llar, mares solteres i persones aturades sense prestació.

Per al jovent, els riscos de l'atur són potencialment més elevats. Helgesson *et al.* (2012) van trobar que la desocupació a una edat jove estava relacionada amb problemes de malaltia, discapacitat i, fins i tot, mort en el curs posterior de la vida. L'atur amenaça la integració de la joventut a la societat i això és particularment cert en el cas de l'atur de llarga durada (Hammer, 2003). Els efectes negatius de l'atur són excepcionalment perjudicials en la joventut en situació més desfavorada, i implica despeses socials i econòmiques (Bell i Blanchflower, 2010).

---

3 Vegeu Beham *et al.* (2012); Peters *et al.* (2009); i Russell *et al.* (2009).

Efectes dels episodis d'inactivitat

La població inactiva en edat de treballar és un grup heterogeni que comprèn estatus molt diferents com ara estudiants, mestresses de casa, incapacitats permanents, persones jubilades anticipadament i altres situacions de retirada del mercat de treball. Encara que sens dubte cal fer matisos de tipus teòric i metodològic a causa d'aquesta heterogeneïtat, la recerca epidemiològica suggereix que, en conjunt, l'estatus d'inactivitat no és gaire més favorable que l'atur pel que fa a la salut. S'han identificat efectes adversos similars als de l'atur sobre la salut mental en situacions de no ocupació, com per exemple una baixa llarga per malaltia o l'abandonament de la feina per qüestions familiars (Thomas *et al.*, 2005). Quant a les dones que fan feines de la llar, presenten pitjor salut mental i autopercebuda que les dones en el mercat de treball (Artazcoz *et al.*, 2004). En els homes, el nombre de períodes d'inactivitat al llarg de la carrera laboral estan associats amb la mortalitat, malgrat controlar diversos factors confusors (López *et al.*, 2016).

Cal assenyalar també la creixent permeabilitat entre les situacions d'atur i d'inactivitat. Tal com pretén la teoria dels mercats de treball transicionals, la població treballadora "cada cop transita més entre diferents estats laborals, per exemple, entre diferents tasques o ocupacions, empreses, condicions contractuals, règims d'horaris de treball, entre la desocupació i l'ocupació, entre l'educació o formació i l'ocupació, entre el treball familiar no remunerat i el treball remunerat del mercat de treball, i entre la feina i la jubilació" (Gazier i Gautie, 2011; O'Reilly, 2003: 14; Schmid i Gazier, 2002). El fet que els períodes d'inactivitat estiguin cada cop més integrats en les trajectòries laborals de persones actives fa que tampoc es puguin ignorar els seus efectes des del punt de vista epidemiològic, una qüestió que novament resulta més rellevant en el cas de la transició juvenil al treball.

Efectes del treball temporal

Les diferents modalitats de contracte temporal constitueixen la principal forma de treball no estàndard en el nostre entorn. En aquestes modalitats, la principal dimensió de les condicions d'ocupació afectada són les perspectives de continuïtat en la feina (DiPrete *et al.*, 2006), però això no significa que altres dimensions no es vegin també erosionades.

Així, en comparació al treball permanent, els treballs temporals estan associats en la pràctica a salaris mitjans més baixos (Comi i Grasseni, 2009), menys prestigi i poder, pitjors condicions de treball físic (per exemple, més exposició a soroll intens, tasques repetitives, postures doloroses o extenuants) (Aronsson *et al.*, 2002) i més riscos psicosocials, com ara una menor autonomia o situacions d'alta demanda i baix control sobre la feina (Strazdins *et al.*, 2011). Òbviament la inseguretat laboral percebuda és més gran, tenen menys perspectives de carrera professional i reben menys formació sobre la seva feina (Aronsson *et al.*, 2002) i sobre mesures de seguretat i higiene, les quals adopten també en una proporció inferior a les persones que treballen de manera permanent (Eurofound, 2012:40 i seg.; Scherer, 2009). Al contrari, treballadores i treballadors temporals presenten una taxa menor de baixes laborals, cosa que tampoc seria necessàriament positiva, ja que

en part s'explica per una renúncia a la baixa quan aquesta seria realment necessària, una conducta anomenada presentisme laboral (Virtanen *et al.*, 2005).

Per aquesta raó, l'epidemiologia laboral ha utilitzat també el tipus de contracte com a indicador de la qualitat de les condicions d'ocupació. Però, a diferència de la inseguretat percebuda, els estudis que han tractat d'establir la relació entre tipus de contracte i salut han donat lloc a resultats heterogenis (Richardson *et al.*, 2012). La revisió de la literatura apunta que l'associació entre treball temporal i diversos indicadors de mala salut mental és el resultat més consistent (Kim *et al.*, 2010; Virtanen *et al.*, 2011; Waenerlund *et al.*, 2011), encara que no manquen recerques que informen de no associació o, fins i tot, d'un paper protector (Virtanen *et al.*, 2005).

TAULA 1.1. Resum dels principals resultats de la recerca epidemiològica sobre el treball temporal

Recerca epidemiològica en treball temporal		
Resultats en salut	Comentaris de l'evidència	Possibles mecanismes causals
Salut física – Problemes de salut menors i pitjor salut autoreportada. – Algunes evidències d'augment de mortalitat per causes externes (tabac i alcohol).	– Evidència transversal i longitudinal pels resultats principals. – Evidència d'associació més forta quan el treball temporal és més inestable.	– Estrès (incertesa sobre el futur). – Inestabilitat econòmica i privació material. – Pitjors condicions de treball, incloent-hi l'ambient psicosocial laboral (per exemple, baix control, <i>bullying</i> o assetjament).
Salut mental – Més probabilitat de patir fatiga o esgotament. – Risc més elevat d'utilitzar antidepressius.	– Resultats mixtos, especialment entre països (alguns mostren associació directa, d'altres no associació i alguns associació inversa).	– Pitjors condicions en salut i seguretat laboral (menys prevenció i formació en riscos laborals).
Resultats relacionats amb la salut – Menor satisfacció en el treball.	– La salut autopercebuda varia segons la percepció de la situació laboral.	– Més càrrega de treball; augment de l'esforç de treball per tal de fer la feina.
Resultats en salut i seguretat laboral – Problemes musculoesquelètics. – Augment del risc de lesions laborals. – Disminució de les baixes laborals i augment del presentisme.		

Font: Benach *et al.* (2014)

Els mecanismes a través dels quals el treball temporal actuaria sobre la salut s'han resumit a la Taula 1.1: a) més percepció subjectiva del risc de perdre la feina de forma involuntària (*job insecurity*), que com ja hem vist és un reconegut risc per a la salut associat a canvis psicològics adversos (Ferrie *et al.*, 1998) i superior nivell d'estrès (Burchell *et al.*, 2002); b) privació material, ja que el treball temporal no tan sols rep salaris més baixos de mitjana, sinó que pot barrejar-se amb períodes de desocupació; c) pitjors condicions de treball; d) rebre menys mesures de prevenció i formació en riscos laborals; i e) assumir més càrrega de treball per tractar de mantenir el lloc de treball (Benach *et al.*, 2014).

A Catalunya, alguns estudis s'han ocupat de la relació entre temporalitat i salut. Una anàlisi de les dades de l'Enquesta de Salut de Catalunya de 2002 no va trobar associació entre contracte temporal i mala salut mental, encara que la relació sí que existia per a determinats tipus de contracte i determinats subcol·lectius. Utilitzant un enfocament multidimensional, l'anàlisi de la Segona Enquesta Catalana de Condicions d'Ocupació (2010) de Benach *et al.* (2015) va trobar una elevada prevalença de precarietat laboral entre les persones treballadores assalariades. Tant entre treballadors i treballadores permanents com entre temporals, els nivells alts de precarietat es relacionaven amb pitjor salut mental i autopercebuda.

Encara que són molts els factors que poden incidir en el fenomen, l'increment de la prevalença de problemes mentals entre la joventut des de la dècada de 1990 i en determinats països, s'ha associat amb l'enduriment de les condicions del mercat de treball que afronta la joventut (Lager i Bremberg, 2009). Així, a Finlàndia la proporció de joves que reben baixes per malaltia i pensions d'invalidesa gairebé es va doblar entre 1995 i 2012, principalment a causa de malalties mentals. Assolir el nivell educatiu projectat i aconseguir una transició reeixida al treball afecta positivament la salut mental, mentre que la pèrdua de la feina i els episodis d'atur la perjudiquen (Paul i Moser, 2009). Malgrat el superior desenvolupament de l'estat de benestar i les polítiques actives de mercat de treball a Suècia, la joventut amb trajectòries laborals que inclouen ocupacions precàries presenta també pitjor salut mental (Canivet *et al.*, 2016). Si a això afegim que existeix una relació de causalitat recíproca entre atur i salut mental, és versemblant que el mercat de treball actui com un mecanisme de selecció que tendeix a expulsar les persones més desfavorides en aquest aspecte. La revisió de Vancea i Utzet (2017) sobre 44 articles conclouia que tant l'atur com el treball precari empitjoraven la salut de la joventut, considerant una àmplia sèrie de d'indicadors com ara desordres mentals, conductes de risc, pobra qualitat de vida i accidents laborals.

Efecte de les trajectòries laborals precàries sobre la salut

Com hem avançat, les situacions associades a la precarietat laboral no es presenten de forma aïllada, sinó encadenades al llarg de la vida laboral i habitualment combinades amb episodis d'atur i/o retirada del mercat de treball. La teoria dels (des)avantatges acumulatius fa pensar que la perspectiva de les trajectòries hauria de permetre detectar uns efectes incrementats sobre la salut. Tanmateix, existeix poca evidència empírica sobre com es desenvolupa la relació entre salut i precarietat laboral al llarg del temps. Per exemple, la influència negativa de l'atur sobre la salut mental no és constant: l'impacte negatiu inicial tendeix a disminuir, però la salut mental comença a deteriorar-se un altre cop si la situació es perllonga (Richardson *et al.*, 2012). Per Schröder (2013), l'efecte negatiu de les experiències d'atur pot manifestar-se tan sols a llarg termini.

Per la seva banda, Ehlert i Schaffner (2011) varen estudiar les persones treballadores temporals que finalitzaven el seu contracte. Aquest fet no es relacionava amb efectes significatius per a la salut. Ara bé, la salut d'aquelles persones que transicionaven cap un segon contracte temporal era significativament pitjor que la d'aquelles que aconseguien un contracte fix. Això suggeriria que l'impacte negatiu del treball temporal sobre la salut

necessita d'una certa acumulació per manifestar-se. Efectivament, una relació causal no sempre es manifestarà en el "curt" termini (Pierson, 2004), bé perquè no s'ha acumulat prou exposició, bé perquè no s'ha arribat a un determinat llindar (*threshold effect*), o finalment perquè l'efecte es produeix a través d'un encadenament de causes que ocasiona un retard temporal en l'aparició dels efectes. Obtenir evidència sobre com hem de concebre l'horitzó temporal de la relació entre condicions d'ocupació i salut és crucial per entendre el fenomen, però aquesta pretensió es veu dificultada per la manca de dades adequades i la complexitat del procés, que inclou causació recíproca, efectes a llarg termini i processos d'avantatge acumulatiu al llarg del cicle vital (Burgard i Lin, 2013).

En un treball de recerca a partir de l'Enquesta a la Joventut de Catalunya de 2012, Espluga i Bosso (2013) van identificar perfils diferenciats de la joventut pel que fa al seu estat de salut, dintre dels quals determinats aspectes laborals jugaven un paper. El fet de presentar itineraris inestables, amb elevats nivells de precarietat i/o amb feines pesades, mecàniques o amb poca autonomia personal, contribuïa a multiplicar els indicis negatius pel que fa a la salut entre el jovent ocupat. L'anàlisi en temes de salut de la següent edició de l'Enquesta a la joventut de Catalunya, de 2017, feta per Utzet i Salas (2018), ha proposat una tipologia similar i indicava que, a partir dels vint anys, els i les joves estan més exposades a riscos psicosocials (entre d'altres, se senten més mal pagades a la feina, més estressades, tenen feines on l'ambient de treball és dolent, jornades que no els van bé i es troben amb poques possibilitats de promoció). La relació amb l'activitat, i en particular l'atur i la inactivitat, també impliquen diferències en termes de salut i comportaments de risc.

Malgrat això, molt pocs estudis han adreçat explícitament la relació entre trajectòria laboral i salut en la joventut. L'associació entre tipus de trajectòria i episodis d'incapacitat laboral per malaltia mental ha estat investigada a partir de registres administratius de la Muestra Continua de Vidas Laborales. Aquest treball conclouia que els patrons de participació caracteritzats per un nombre elevat de transicions entre tipus de contracte, atur i períodes sense cobertura per la Seguretat Social estaven associats a més episodis de baixa laboral per malaltia mental (Ayala García, 2019).

1.5. Enfocament d'aquesta recerca

Un cop contextualitzada la problemàtica objecte d'estudi, s'observa que alguns estudis previs han determinat l'existència de patrons de salut i conductes de risc diferenciats entre la joventut catalana. Aquests patrons, per altra banda, han estat relacionats amb variables socials com ara el sexe, el nivell d'estudis, la situació laboral o l'origen social. Tanmateix, al nostre país hi ha molt poca evidència focalitzada en la relació entre les trajectòries laborals de la joventut i la salut d'aquesta.

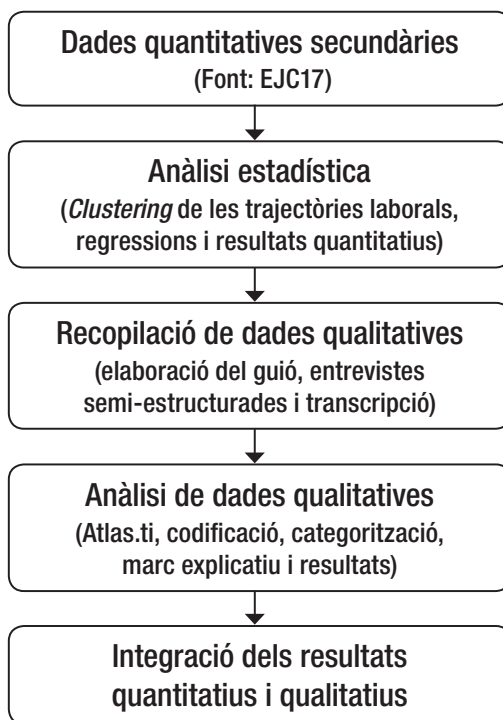
En aquest sentit, l'objectiu principal d'aquesta recerca és estudiar el paper que pugui tenir la trajectòria juvenil en relació amb l'activitat i, dintre l'ocupació, amb les condicions contractuals sota les quals es desenvolupa la feina, en la determinació del nivells de salut física i mental del jovent, així com en l'adopció d'estils de vida saludables i conductes de risc. Aquest objectiu principal es concreta en un seguit d'objectius específics:

1. Descriure la relació amb l'activitat i la seva evolució en les darreres cohorts de la joventut catalana.
2. Establir una tipologia de les trajectòries laborals de la joventut des del punt de vista de la seva relació amb l'activitat i les condicions d'ocupació sota les quals desenvolupa la feina.
3. Estudiar l'associació entre el tipus de trajectòria laboral i de mala salut general, mental, satisfacció vital, així com l'adopció de conductes de risc de la joventut.
4. Explorar el paper moderador que en l'anterior relació puguin jugar factors com la família i els serveis de benestar.
5. Identificar els camins causals i els mecanismes que expliquen l'impacte de la precarietat

2. METODOLOGIA

Aquesta recerca ha emprat un *disseny seqüencial explicatiu de mètodes mixtos* (Creswell i Plano Clark, 2017). Aquest mètode consisteix en la recollida i anàlisi de dades, de primer quantitatives i després qualitatives, en dues fases consecutives del mateix estudi. La informació qualitativa ajuda a explicar o profunditzar les troballes de la fase quantitativa del projecte. En aquest estudi en particular, la mostra de la fase qualitativa s'ha estructurat basant-se en els resultats obtinguts en la fase quantitativa prèvia (Berenguera Ossó, 2014) (Gràfic 2.1).

GRÀFIC 2.1. Esquema de les fases de la recerca

Font: Elaboració pròpia

2.1. Fase quantitativa

La part quantitativa de la recerca consisteix en una anàlisi longitudinal retrospectiva de les dades de l'Enquesta a la joventut de Catalunya de 2017 (EJC17). Aquesta enquesta conté una sèrie de preguntes en què es demana a la persona entrevistada que reconstrueixi la seva vida laboral fins al moment de l'enquesta (reconstrucció retrospectiva). Aquestes dades són utilitzades en la present recerca per tal d'elaborar una tipologia de trajectòries laborals de les persones joves. Posteriorment, aquesta tipologia s'empra per predir l'estat de salut en el moment de l'enquesta. A continuació es proporcionen detalls sobre la població objectiu i la font de dades emprada:

- **Població objectiu.** La població objecte d'aquesta recerca és la població d'entre 20 i 34 anys resident a Catalunya que ha acabat la seva etapa formativa inicial. La mostra d'anàlisi s'ha reduït a l'interval d'edats entre 20 i 34 anys (respecte de la mostra de l'EJC, que inclou també la població de 15 a 19 anys) per garantir un període mínim de durada de les trajectòries.
- **L'Enquesta a la joventut de Catalunya.** L'EJC17 és una estadística oficial de la Generalitat de Catalunya, representativa de la població catalana entre 15 i 34 anys. El disseny de la seva mostra consisteix en un mostreig per conglomerats bietàpic (municipis i individus) amb estratificació prèvia. Les entrevistes es varen realitzar mitjançant tres modes d'administració alternatius: entrevistes personals assistides per ordinador (CAPI, 3,3% de les respostes), telefòniques assistides per ordinador (CATI, 25,5%) i en línia a través d'un web (CAWI, 71,2%), segons preferència de l'individu (Codinach, 2017). La grandària mostral inicial de l'EJC17 és de $n = 3.423$ casos, però a efectes d'aquest treball se seleccionà la joventut entre 20 i 34 anys que: a) ja havia iniciat la seva transició al treball en el moment de l'entrevista, b) proveeix informació completa sobre la seva trajectòria laboral i c) aquesta última té una durada d'almenys cinc anys. Això redueix la mostra d'anàlisi a $n = 1.247$ individus.

2.1.1. Operacionalització

Variables dependents

Les variables dependents o variables resposta són una sèrie de resultats d'interès, com ara, en aquest treball, indicadors relacionats amb la salut i el benestar de la joventut. Aquestes variables dependents se suposen causades o influenciades per una sèrie de factors anomenats explicatius, predictors o independents. Descriu breument les variables dependents considerades en la fase quantitativa d'aquest estudi:

- **Estat de salut autopercebuda.** L'estat de salut autopercebuda es mesura al qüestionari de l'EJC17 segons l'escala: 1) Excel·lent; 2) Molt bona; 3) Bona; 4) Regular; 5) Dolenta. A efectes de l'anàlisi, s'ha recodificat de forma dicotòmica les opcions Regular i Dolenta per formar l'esdeveniment d'interès "mala salut". Els valors no informats ($n = 98$ casos) s'han considerat perduts. La salut autopercebuda s'empra com un indicador

de l'estat de salut en multitud d'estudis científics en els àmbits psicològics, clínics i poblacionals. Se la considera un predictor fiable de la mortalitat (Bombak, 2013; Vaillant i Wolff, 2012), encara que les relacions de causalitat que actuen en el rerefons no estan ben establertes.

- **Nivell d'insatisfacció vital.** El nivell d'insatisfacció vital es mesura de forma contínua en una escala del 0 a 10. La forma estàndard d'aquest indicador pregunta pel nivell de satisfacció vital (en positiu) i així ho fa el qüestionari de l'EJC17. A efectes d'aquest treball el presentem codificat de forma inversa com a nivell d'insatisfacció, per coherència amb la resta d'indicadors que estan codificats com a resultats de salut negatius. La percepció subjectiva de satisfacció vital es considera un indicador del benestar general i està associat a d'altres predictors de salut, incloent-hi la salut mental (Koivumaa-Honkanen *et al.*, 2000). Per la seva banda, el *nivell d'ansietat/depressió* en el moment de l'entrevista es mesura segons una escala ordinal de 5 punts.
- **Nivell de consum de drogues.** El nivell de consum de drogues (tabac, alcohol, cànnabis, cocaïna i altres tipus de drogues) també està mesurat en una escala ordinal de 5 punts. A més, hem construït un índex general del consum de drogues, sumant els nivells de les cinc qüestions anteriors, així com una tipologia de consum de drogues. Aquesta s'ha obtingut mitjançant el procediment "two step cluster" i proposa cinc grups. El grup 5 agrupa el jovent que ha preferit no contestar. El grup 1 està format per la gent jove que no consumeix cap substància en absolut. Molt similar és el grup 4, que es caracteritza únicament per un consum excessiu d'alcohol (cinc o més consumicions en una sola ocasió) "de tant en tant" o "rarament". El grup 2, que hem anomenat "policonsum", es caracteritza per un consum excessiu d'alcohol "de tant en tant" o "rarament", però també de substàncies il·legals com el cànnabis, i en alguns casos la cocaïna i altres drogues. Finalment, el grup 3, "drogues legals", es caracteritza per un consum comparativament elevat de tabac, mentre que consumeix amb excés alcohol "rarament". El valor mitjà de l'indicador "silueta" és de 0,6, el qual es pot considerar bo per al procediment de clusterització.
- **Conductes de risc.** Quant a les conductes de risc, la freqüència de conduir havent begut (o fer-ho com a acompanyant) està mesurada en una escala ordinal de cinc nivells, mentre que haver tingut relacions sexuals de risc és dicotòmica (sí/no). En tots els casos, els "no sap / no contesta" i altres casos de no resposta s'han considerat valors perduts.

Variable independent

Les variables independents, explicatives o predictives són aquells factors l'associació o influència dels quals sobre les variables dependents constitueix l'objectiu principal de la recerca. En el cas d'aquest treball, la variable independent principal és la trajectòria laboral de la joventut. Aquesta s'ha obtingut mitjançant la reconstrucció retrospectiva de les trajectòries laborals de la gent jove a partir de les seves respostes a preguntes sobre la seva relació amb l'activitat i el tipus de contracte. La diversitat de trajectòries se simplifica després en una tipologia mitjançant l'anàlisi de conglomerats. Per possibilitar aquesta

anàlisi, la durada del període d'observació s'estandarditza a 250 "unitats de temps" que no tenen la mateixa durada per a tots els subjectes. El període de formació inicial (estudis) tampoc no es té en compte per a la formació dels conglomerats. Alternativament a aquesta tipologia, s'ha operacionalitzat també la trajectòria laboral com el nombre de mesos de la seva trajectòria que cada individu ha passat en diferents estats.

Variables de control o confusores

Les variables confusores són factors que, igual que la variable independent, es considera que poden influenciar la variable dependent, però que a diferència de la variable independent no constitueixen l'objectiu principal de l'estudi; tot i això, si no es tenen en compte, poden distorsionar la influència de la variable independent. Les variables confusores principals han estat la trajectòria ocupacional i la trajectòria de convivència. La trajectòria en termes de categoria ocupacional s'ha reconstruït per als membres de la mostra a partir de la Classificació Catalana d'Ocupacions 1994 (CCO-94). El mateix procediment s'ha emprat amb la trajectòria de situació de convivència des dels quinze anys.

També s'han considerat com a variables confusores les variables del qüestionari de l'EJC17 referides a l'ús de serveis o ajuts públics en l'àmbit del treball, ajuda de serveis socials i prestacions socials. També hem utilitzat la informació sobre el recurs a l'assessorament en temes de salut.

Finalment, les *variables sociodemogràfiques* (com el sexe o l'edat), en el context d'aquest estudi poden considerar-se variables de control o confusores, malgrat que, per la seva omnipresència, en estudis de tipus social solen considerar-se a banda.⁴

De forma complementària, també s'han utilitzat una sèrie de *variables relacionades amb la situació de convivència i econòmica* de la joventut per tal de caracteritzar els conglomerats de trajectòries laborals. No se'ls atorga un paper concret en la cadena causal entre trajectòria laboral i estat de salut, perquè la seva interpretació dintre d'aquesta és sovint ambigua.⁵

---

4 Entre les variables sociodemogràfiques recollides per l'EJC17 s'han tingut en compte: el sexe, l'edat a l'entrevista i l'edat a l'acabament de la formació inicial (calculada a partir de la informació de la trajectòria laboral), el nivell màxim d'estudis acabats recodificada en quatre categories: Obligatori; Formació professional; Batxillerat, COU; i Estudis superiors. També s'ha considerat l'hàbitat en funció de si és rural o urbà. La nacionalitat s'ha operacionalitzat com a: espanyola o no espanyola. L'origen social de la joventut s'ha mesurat a partir de dues preguntes. En primer lloc, la classe social d'origen subjectiva codificada com a: Alta, Mitjana-Alta, Mitjana-baixa i Baixa. D'acord amb Rubin *et al.* (2014), les mesures subjectives de classe social i d'estat socioeconòmic poden proporcionar molta més fiabilitat i predicció en el context de la investigació educativa i sanitària. Això es deu principalment al fet que tenen en compte components psicològics, contextuals i interseccionalitats que altres operacionalitzacions objectives del fenomen subestimen o ignoren. Alternativament a la classe social d'origen, s'ha considerat la categoria socioeconòmica de pares i mares, una variable construïda per l'EJC17 amb els valors descrits a la Taula 2.2.

5 Aquestes són: la situació de convivència, amb les possibilitats: "Sempre he viscut amb els meus pares o progenitors", "He tornat a viure amb els meus pares", "Només hi visc els caps de setmana o ocasionalment" i "Ja no hi visc, estic emancipat). Viure dels propis ingressos mesurada de forma dicotòmica, Experimentar dificultats al final de mes ("Sempre"; "Sovint"; "De tant en tant"; "Mai") i Necessitat d'ajuda econòmica de familiars i amics ("Sí, sovint"; "Sí, de tant en tant"; "Sí, puntualment"; "No, mai"). A més, s'ha considerat el risc de pobresa segons criteris de l'EJC17 i l'Enquesta de Condicions de Vida 2016, ingressos mensuals individuals i ingressos de la llar, totes elles variables contínues construïdes per l'EJC17 (Taula 2.3).

TAULA 2.1. Variables utilitzades en aquest informe (I)

Variables dependents	Valors que adopta la variable	Pregunta a l'EJC17
Salut autopercebuda	1 si és regular o dolenta, 0 si és excel·lent, molt bona o bona	P.169
Insatisfacció vital	Quantitativa, 1-10	P.141
Nivell d'ansietat/depressió	Quantitativa, 1-5	P.170
Consum de tabac	Quantitativa, 1-5	P.172_1
Consum excés d'alcohol	Quantitativa, 1-5	P.172_1
Consum de porros	Quantitativa, 1-5	P.172_1
Consum de cocaïna	Quantitativa, 1-5	P.172_1
Consum d'altres drogues	Quantitativa, 1-5	P.172_1
Escala de consum gral. de drogues	Suma respostes ítems de consum anteriors (5-25)	P.172_1-5
Policonsum de drogues	1 Sí, 0 Qualsevol altre valor	P.172_1-5
Drogues legals	1 Sí, 0 Qualsevol altre valor	P.172_1-5
Freqüència de conduir havent begut	Quantitativa, 1-5	P.172_6
Relacions sexuals de risc (12 mesos)	1 Sí, 0 Qualsevol altre valor	P.172_8
Trajectòria laboral		
Conglomerat de trajectòries	1 si l'individu té trajectòria Permanent, 2 si Temporal, 3 si Discontínua	P.40a-P40g
Nombre de mesos en cada estat	Quantitativa	P.40b; P.40g
Trajectòria categoria ocupacional	9 categories. Classificació Catalana d'ocupacions 1994 (CCO-94) ¹	P.40c
Sector d'activitat de l'empresa	20 categories. Classificació Catalana d'Activitats Econòmiques (CAE-2009) ²	P.62
Nombre de treballadors/es de l'empresa	1 persona; De 2 a 10 persones; D'11 a 19; De 20 a 49; De 50 a 249; 250 persones o més	P.61

- 1 1 Personal directiu de les empreses i de les administracions públiques; 2 Tècnics i professionals científics i intel·lectuals; 3 Tècnics i professionals de suport; 4 Empleats administratius; 5 Treballadors de serveis de restauració, personals, protecció i venedors de comerços; 6 Treballadors qualificats en activitats agràries i pesqueres; 7 Artesans i treballadors qualificats de les indústries manufactureres, la construcció i la mineria, llevat dels operadors d'instal·lacions i maquinària; 8 Operadors d'instal·lacions i maquinària, i muntadors; 9 Treballadors no qualificats.
- 2 1 Agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca; 2 Indústries extractives; 3 Indústries manufactureres; 4 Subministrament d'energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat; 5 Subministrament d'aigua; activitats de sanejament, gestió de residus i descontaminació; 6 Construcció; 7 Comerç a l'engròs i al detall; reparació de vehicles de motor i motocicletes; 8 Transport i emmagatzematge; 9 Hostaleria; 10 Informació i comunicacions; 11 Activitats financeres i d'assegurances; 12 Activitats immobiliàries; 13 Activitats professionals, científiques i tècniques; 14 Activitats administratives i serveis auxiliars; 15 Administració pública, Defensa i Seguretat Social obligatòria; 16 Educació; 17 Activitats sanitàries i de serveis socials; 18 Activitats artístiques, recreatives i d'entreteniment; 19 Altres serveis; 20 Activitats de les llars que donen ocupació a personal domèstic; activitats de llars que produeixen béns i serveis per a ús propi.

Font: Elaboració pròpia

TAULA 2.2. Variables utilitzades en aquest informe (II)

Variables de control	Valors que adopta la variable	Pregunta a l'EJC17
Trajectòria situació familiar	Estats considerats en la sèrie de preguntes ¹	P. 76a_1-10
Prestació d'atur	1 Si l'ha rebut o l'ha fet servir, 0 si no	P.133_1
Oficina Jove de Treball	1 Si l'ha rebut o l'ha fet servir, 0 si no	P.133_2
Oficina Pública de Treball / INEM	1 Si l'ha rebut o l'ha fet servir, 0 si no	P.133_3
Servei d'orientació laboral municipal	1 Si l'ha rebut o l'ha fet servir, 0 si no	P.133_4
Curs de form. ocup./contínua (públics)	1 Si l'ha rebut o l'ha fet servir, 0 si no	P.133_5
Escola-Taller, Taller ocup., PGS, PTT	1 Si l'ha rebut o l'ha fet servir, 0 si no	P.133_6
Ajut de Serveis Socials	1 Si l'ha rebut o l'ha fet servir, 0 si no	P.137_1
Cobrat PIRMI	1 Si l'ha rebut o l'ha fet servir, 0 si no	P.137_2
Assessorament en sexualitat	1 Si l'ha rebut o l'ha fet servir, 0 si no	P.135_1
Assessorament en consum de drogues	1 Si l'ha rebut o l'ha fet servir, 0 si no	P.135_2
Assessorament en alimentació	1 Si l'ha rebut o l'ha fet servir, 0 si no	P.135_3
Variables sociodemogràfiques		
Sexe	1 Si Dona, 0 altrament	P. Sexe
Edat	Quantitativa, 15-34 anys	P.2
Max. nivell d'estudis acabats	1 Obligatori; 2 FP; 3 Batxillerat, COU; i 4 Estudis superiors	P.28b
Nacionalitat	1 Espanyola; 2 No espanyola	P.3
Hàbitat	1 Rural; 0 Urbà	P. Urbanitat
Classe social d'origen	1 Alta; 2 Mitjana-Alta; 3 Mitjana-baixa; 4 Baixa.	P.146
Cat. socioeconòmica dels progenitors	1 Directors i gerents; 2 Tècnics i Prof.; 3 Ocup. de mitjana qual.; 4 Ocup. elementals; 5 Ns /Nc / Altres	P.c13_21

1 Amb qui vivies?: 1 Ambdós pares.; 2 Amb un dels pares.; 3 Altres familiars que fan de progenitors (sense pares); 4 Pis compartit (amics, coneguts, etc.); 5. Residència d'estudiants; 6 Sol/a; 7 Parella (sense fills); 8 Parella i fills; 9 Parella i pares (d'un dels membres de la parella); 10 Parella i altres (sense fills); 11 Fills sense parella; 12 Fills i pares (sense parella); 13 Fills i altres (sense pares ni parella); 14 Període de canvis d'habitatge i de situació de convivència; 15 Altres; 98 Ns; 99 Nc

Font: Elaboració pròpia

Taula 2.3. Variables utilitzades en aquest informe (III)

Variables de la situació convivència/econòmica	Valors que adopta la variable	Pregunta a l'EJC17
Situació de convivència (actual)	1 Sempre he viscut amb els pares/progenitors; 2 He tornat a viure amb els pares/progenitors; 3 Només hi visc els caps de setmana o ocasionalment; 4 Ja no hi visc, estic emancipat	P.79
Viu dels ingressos propis	1 Si el jove pot pagar-se les despeses bàsiques, 0 altrament	P.147
Ingressos individuals mensuals	Quantitativa	P.c201_mes
Risc de pobresa (criteri EJC17)	1 Si en risc de pobresa segons criteri de l'EJC17 , 0 altrament	P.CRisc- Pobresa1
Risc de pobresa (criteri ECV-2016)	1 Si en risc de pobresa segons criteri de la ECV-2016, 0 altrament	P.CRisc- Pobresa2
Dificultat per arribar a la fi de mes	1 Sempre; 2 Sovint; 3 De tant en tant; 4 Mai	P.152
Necessitat d'ajuda econòmica externa darrer any	1 Sempre; 2 Sovint; 3 De tant en tant; 4 Mai	P.153
Ingressos familiars anuals	Quantitativa	P.c204_any

Font: Elaboració pròpia

2.1.2. Tractament i anàlisis estadístiques

Tractament de les dades

Les dades de l'EJC17 s'han reestructurat en diversos formats en funció de les anàlisis previstes. Les variables de l'estudi han estat sotmeses a anàlisis univariades per comprovar la seva distribució i la presència de valors perduts. La relació amb l'activitat i les condicions d'ocupació de la joventut han estat descrites de forma agregada i en funció de l'edat; de la mateixa manera, s'han descrit els efectes d'edat-període-cohort per a una sèrie d'estats seleccionats relacionats amb l'activitat: estudis, treball permanent, temporal, atur i treball informal.

Les trajectòries exclusivament formatives, és a dir, aquelles que consisteixen només en estudis, han estat identificades i excloses de les anàlisis posteriors. A la resta de trajectòries s'ha aplicat una anàlisi de conglomerats no paramètric. Aquesta tècnica agrupa un conjunt d'objectes (en aquest cas, trajectòries) en funció de la seva major o menor semblança d'acord amb un criteri. Per calcular les distàncies entre les diferents trajectòries individuals s'ha utilitzat el criteri de l'*optimal matching*, el qual estima empíricament els costos de substitució entre els estats de la trajectòria. Un cop establertes les distàncies, les trajectòries similars es varen agrupar segons el mètode jeràrquic de Ward (Belvis Costes *et al.*, 2013). El nombre òptim de conglomerats (grups) es va determinar mitjançant el diagrama de colze i el mètode de la silueta. Els tipus de trajectòria resultants s'han caracteritzat en funció d'una sèrie de factors rellevants: la composició i evolució de la situació respecte a l'ocupació, la categoria ocupacional i la situació de convivència; també s'han descrit en funció d'indicadors de situació econòmica i risc de pobresa.

La relació entre tipus de trajectòria laboral, d'una banda, i els indicadors de salut i conductes de risc, de l'altra, es va examinar en primer lloc de forma bivariada, i després mitjançant diverses regressions per mínims quadrats i logístiques, controlant per factors confusors. Els coeficients d'aquestes regressions representen (prèvia transformació, si escau) l'efecte net del tipus de trajectòria laboral sobre els resultats de salut. Excepte quan s'indica expressament, els percentatges i altres càlculs es presenten ponderats per la variable de calibratge proveïda per la mateixa EJC17; els comptatges ("n"), en canvi, corresponen al nombre real de casos sobre els quals s'ha efectuat el càlcul.

Programari

La construcció i preparació de la base de dades d'anàlisi, així com els estadístics descriptius bàsics, s'ha fet amb el programa SPSS v.19. Els conglomerats de trajectòries s'han construït mitjançant les funcions proporcionades pel paquet TraMineR dintre de l'entorn estadístic "R". Aquest paquet s'ha dissenyat per preparar, descriure i visualitzar estats o seqüències de successos, dades de seqüència discreta, així com altre tipus de dades de seqüència categòrica amb relació a les ciències socials (Gabadinho, 2011). Per als models de regressió s'han utilitzat les funcions incloses en el paquet base de l'R. Els gràfics, tret dels propis del procediment Traminer, s'han programat amb el paquet ggplot2 (Wickham, 2009: 2). Finalment, les taules amb els resultats de la regressió s'han elaborat a partir del paquet Stargazer (Hlavac, 2018).

2.2. Fase qualitativa

A continuació s'expliquen les principals característiques de la fase qualitativa d'aquesta investigació:

- **Població objectiu.** La població objectiu de la fase qualitativa és la mateixa que la de la fase quantitativa: la població jove resident a Catalunya que ha acabat la seva etapa formativa inicial. A efectes pràctics, els potencials entrevistats s'han buscat en l'interval d'edats entre 20 i 34 anys, per tal de garantir un període mínim de durada de les trajectòries.
- **Font de les dades.** S'han generat dades primàries (discursos) a partir d'entrevistes semiestructurades a $n = 12$ persones joves enquestades en l'EJC17 i dintre la subpoblació de persones joves analitzades en la fase quantitativa del projecte. La selecció d'individus a entrevistar en aquesta segona fase ha estat intencional, amb perfils determinats d'acord amb els criteris de: a) tipus de trajectòria laboral, b) sexe, c) àmbit territorial (metropolità / no metropolità) i d) origen (nascuts a Espanya o a l'estranger). En el cas del tipus de trajectòria laboral, s'han establert criteris addicionals per garantir una superior representativitat de l'individu entrevistat dintre de cada conglomerat (Taula 2.4). Durant el treball de camp, es va decidir sobrerrepresentar la gent jove amb trajectòries discontinues (en detriment de la permanent), perquè es va comprovar que són les que presenten més heterogeneïtat interna. El grup entrevistat

va constar finalment de tres joves amb trajectòries classificades com a “permanents”, quatre amb trajectòries “temporals” i cinc classificades com a “discontínues”.

- **Procediment de contacte.** El procés per contactar amb els potencials subjectes a entrevistar ha estat el següent: prèviament classificades i identificades les persones candidates a l’entrevista d’acord amb els criteris establerts, es va realitzar un contacte inicial mitjançant correu electrònic. En aquest correu se’ls convidava a participar en la investigació, informant-los de la seva rellevància tant social com per a les polítiques de salut pública. En el cas de mostrar interès, havien de respondre el correu indicant un número de contacte per poder acordar data, hora i lloc de l’entrevista. A causa de la insuficient resposta pel mètode anterior, també s’han fet trucades directes a determinats perfils. Per agrair la seva participació i compensar les molèsties i el temps dedicat, les persones entrevistades han rebut una gratificació de 50 € en forma d’un val per a les botigues de la cooperativa Abacus.

TAULA 2.4. (a) Distribució de les entrevistes segons conglomerat, (b) Caracterització dels conglomerats de trajectòries, i (c) criteris d’inclusió en la fase qualitativa

(a) Conglomerat total (n = 12)	(b) Caracterització dels conglomerats (fase quantitativa)	(c) Criteris addicionals (fase qualitativa)
1. Permanents (n = 3) Àmbit metropolità de Barcelona, n = 1 Àmbit no metropolità, n = 2 Nacionalitat no espanyola, n = 0	Trajectòries caracteritzades per un clar predomini d’ocupació estable.	Joves que el seu darrer contracte fos de tipus indefinit.
2. Temporals (n = 4) Àmbit metropolità de Barcelona, n = 4 Àmbit no metropolità, n = 0 Nacionalitat no espanyola, n = 2	Trajectòries caracteritzades per un clar predomini de de situacions d’ocupació temporal.	Joves que declaren haver experimentat un període de “diverses ocupacions precàries”.
3. Discontínues (n = 5) Àmbit metropolità de Barcelona, n = 4 Àmbit no metropolità, n = 1 Nacionalitat no espanyola, n = 2	Trajectòries caracteritzades per situacions de no ocupació (atur, cura de fills/es, treball domèstic, responsabilitats familiars o altres tipus d’activitats indefinides) combinades amb situacions d’ocupació.	Joves que han tingut almenys un episodi d’atur i/o informalitat (per garantir un mínim de contacte amb el món laboral).

Font: Elaboració pròpia

- **Metodologia de l’entrevista.** Les entrevistes han estat individuals, qualitatives i de tipus semiestructurat, és a dir, parteixen d’un guió prèviament elaborat (Cfr. Taula A1 a l’Annex), però es desenvolupen en la mesura del possible en forma d’una conversa fluida.

El guió comença amb una presentació, que té l’objectiu d’iniciar el coneixement del jove o de la jove i establir-hi el *rapport*. Tot seguit aborda els quatre tòpics generals sobre els quals es busca aplegar informació: 1) família, 2) valoració de la trajectòria laboral, 3) salut i conductes de risc en relació amb el tema laboral i 4) paper dels serveis socials, també en relació amb la feina (Cfr. Taula A1 a l’Annex). Per a cada tòpic, la conversa

comença amb preguntes generals que intenten activar el discurs de la persona que s'entrevista i continua amb subpreguntes que s'introdueixen en cas que aquesta no ho faci espontàniament, i per aprofundir en el tema. Al final de cada tòpic hi ha una llista de les qüestions d'interès, que es tornen a presentar si l'entrevistat/ada no les ha desenvolupat en la seva narració.

Les entrevistes van durar entre 46 i 76 minuts, amb una mitjana de 57 minuts.

- **Estratègia d'anàlisi.** Les entrevistes han estat transcrits de manera literal i íntegra per a la seva anàlisi. Seguint els criteris d'ètica i confidencialitat, els noms dels subjectes, llocs, etc. esmentats en les entrevistes, que poguessin facilitar qualsevol tipus d'identificació, s'han modificat adequadament (Berenguera Ossó, 2014). L'estratègia d'anàlisi ha estat de tipus temàtic. Concretament, s'ha fet un procés d'anàlisi abductiu (Verd i Colina, 2016) en què els grans blocs temàtics i orientacions generals es determinen sobre la base del coneixement teòric existent, però es dona també marge a la generació inductiva de noves categories d'anàlisi. A partir de la combinació de les dues estratègies es crea un marc explicatiu que respon als objectius de l'estudi

En fase de preanàlisi, es va fer una lectura exhaustiva de les transcripcions complementada amb l'àudio, a partir de la qual i conjuntament amb les orientacions obtingudes arran de la construcció teòrica, es va elaborar una llista temptativa dels temes que apareixien en el text. Aquesta fou afinada mitjançant un procés de codificació jeràrquica. Els segments del text relacionats amb l'objecte d'estudi ("citacions") varen ser etiquetats amb una paraula-codi que denotava el contingut de la citació, i els codis agrupats al seu torn en categories més generals. Les categories es van construir de forma emergent, però orientades per la perspectiva teòrica de l'equip investigador. Un cop definides, es va anar creant un marc explicatiu de les relacions entre elles que permetia respondre les preguntes d'investigació (Berenguera Ossó, 2014). L'anàlisi es va desenvolupar mitjançant el programari Atlas.ti (versió 7).

3. RESULTATS: TRAJECTÒRIES LABORALS

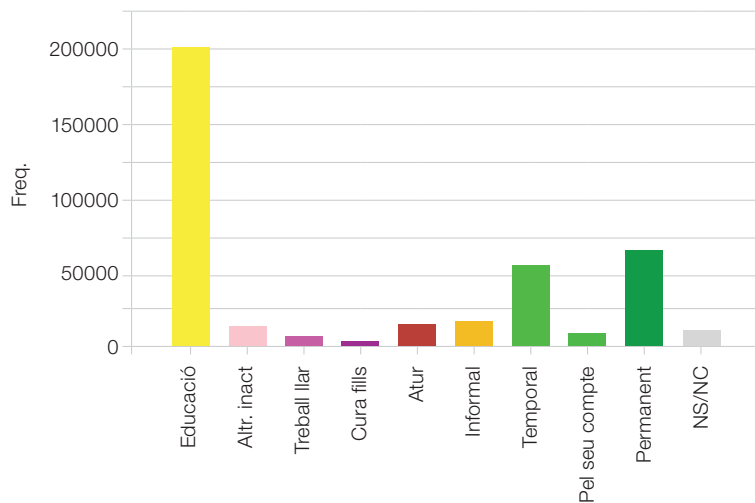
3.1. La relació amb l'activitat de la joventut catalana

En primer lloc, ens interessa analitzar quina és la relació de les persones joves amb l'activitat laboral al llarg de les seves trajectòries laborals, a partir de la informació retrospectiva aportada per les persones joves que van repondre l'Enquesta a la joventut de Catalunya de 2017 (EJC17). El total de 3.365 joves aporten informació sobre la seva relació amb l'activitat laboral des que tenien quinze anys fins al moment de l'entrevista. La informació sobre la situació d'activitat es mesura en mesos, de manera que el total de joves aporten informació sobre 387.105 *mesos-persona*. És a dir, aquests mesos-persona indiquen la situació respecte a l'ocupació entre el moment en què la persona entrevistada tenia 15 anys i el moment en què respongué l'enquesta (que pot arribar fins als 34 anys).

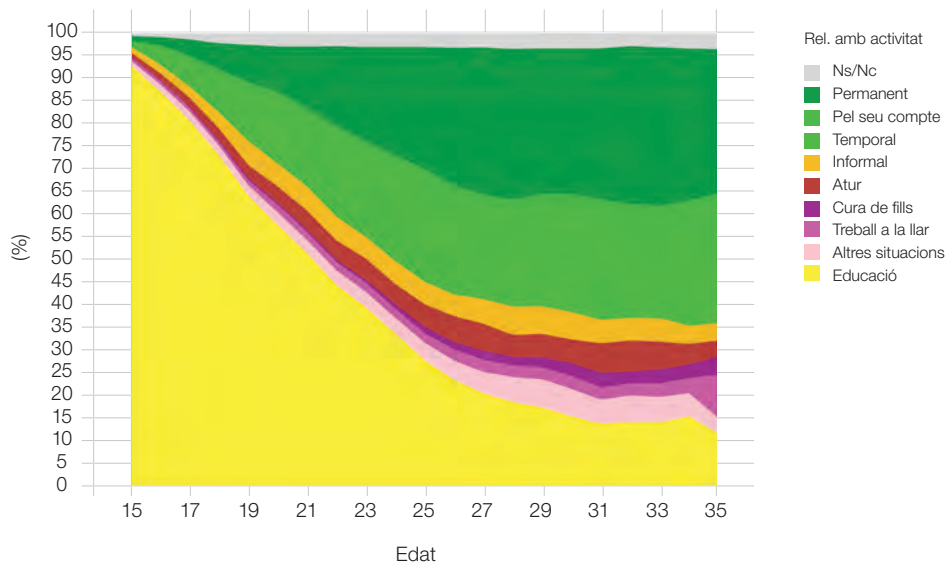
Les situacions o estats possibles en relació amb l'activitat laboral que hem considerat són els següents: estudiar, treballar a la llar, tenir cura dels fills/es, estar a l'atur, treball informal, treball temporal, treball autònom i treball permanent, més una situació relativament ambigua anomenada "altres situacions d'inactivitat". Com es pot veure, com a indicador de les condicions d'ocupació hem optat per privilegiar la *situació contractual objectiva* declarada per la persona entrevistada.

La distribució bruta dels mesos-persona en funció de la situació d'activitat està representada al gràfic 3.1 i permet comprovar l'enorme preponderància dels estudis, els quals representen el 51,4% dels episodis (mesos-persona), seguits de molt lluny per la situació de contractació permanent (16,3%) i contractació temporal (14%). El gràfic d'àrees percentual en funció de l'edat a l'episodi, per la seva banda (Gràfic 3.2) mostra la lenta disminució dels episodis d'estudis en favor d'altres tipus de relació amb l'activitat. Malgrat això, els estudis continuen representant la situació més freqüent fins més enllà dels 21 anys (51,5% dels mesos-persona), mentre que les situacions d'ocupació no són majoria almenys fins als 24 anys, i fins i tot als 35 anys tot just arriben al 65%.

GRÀFIC 3.1. Mesos-persona en les trajectòries laborals segons relació amb l'activitat principal. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Mesos-persona

GRÀFIC 3.2. Joves de 15 a 35 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

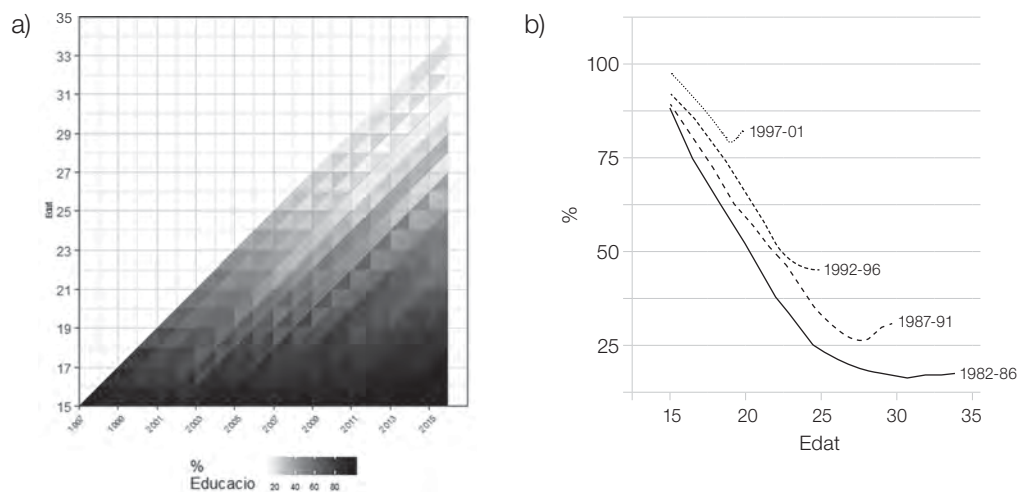
De tota manera, no hem d'oblidar que aquesta evolució “en funció de l'edat” barreja els efectes d'edat pròpiament dita amb d'altres efectes generacionals i conjunturals, sense oblidar l'estructura mateixa de les dades, les quals provenen d'una reconstrucció retrospectiva recollida en una enquesta transversal i en la qual la quantitat d'episodis aportada per cada individu depèn de l'edat en què hom és entrevistat. L'EJC17 inclou cohorts de persones joves nascudes en un interval bastant ampli que va de 1982 i 2001, les quals han arribat als 15 anys entre 1997 i 2016 i que, per tant, recolliran en les seves trajectòries laborals tant el creixement econòmic dels primers anys del segle XXI, com la profunda recessió econòmica que va patir el nostre país entre 2009 i 2013.

Una aproximació a aquests efectes, si bé encara tan sols en el camp descriptiu, ens l'ofereixen els gràfics d'edat-període-cohort. En les anàlisis que segueixen, és important recordar que els percentatges ho són sobre el total de situacions possibles respecte del mercat de treball. Des d'un punt de vista generacional, l'efecte més evident en les trajectòries retrospectives de la joventut entrevistada és l'allargament del temps dedicat principalment als *estudis*, que en termes generals correspon a l'allargament del període de formació inicial. Els percentatges més elevats de mesos-persona en estudis (color més fosc en el Gràfic 3.3.a) els trobem naturalment en les edats més joves, però, a igualtat d'edats, tendeixen a augmentar a mesura que canviem a les generacions més joves. Aquesta impressió visual es veu confirmada al gràfic 3.3.b, on s'aprecia com el percentatge de gent en estudis s'incrementa en cada cohort amb independència de l'edat, i arriba al màxim en la cohort més jove de 1997-2001.

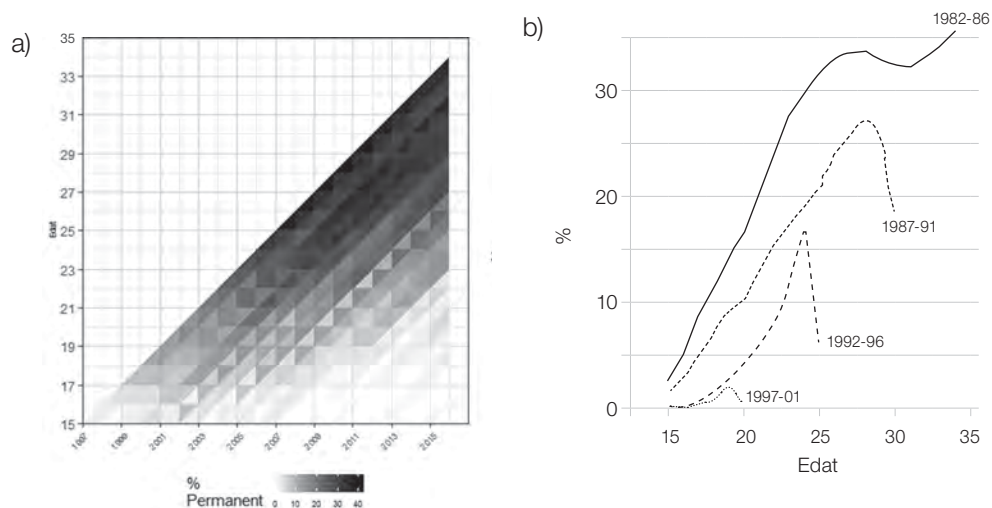
Encara que, sens dubte, existeix una tendència històrica a augmentar la inversió en formació, l'evolució tan nítida del Gràfic 3.3.b podria estar influïda per la conjuntura històrica, perquè barreja les generacions més “velles” que varen abandonar aviat els estudis a causa de la bona conjuntura econòmica entre 1997 i 2007, amb d'altres que trobaren un mercat de treball difícilment accessible a conseqüència de la crisi, per la qual cosa tendiren a prolongar el seu període de formació.

Un segon aspecte per destacar és la tendència a la baixa en la consecució d'un *contracte permanent*, si més no en la finestra d'edats que podem observar (Gràfic 3.4.a). Naturalment, el percentatge de mesos en aquest estat tendeix a augmentar, però hi ha diferències clares entre les cohorts, que s'ordenen just a la inversa que en el cas dels estudis, de manera que els nivells més alts de mesos-persona en contracte permanent corresponen a la cohort més “vella” nascuda entre 1982 i 1986 (Gràfic 3.4.b). Les diferències en els percentatges assolits són notables entre generacions.

GRÀFIC 3.3. (a) Superfície de Lexis amb els mesos-persona en situació d'estudis, segons l'edat, l'any i la cohort; (b) Gràfic d'edat-període-cohort amb els mesos-persona en situació d'estudis, segons l'edat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

GRÀFIC 3.4. (a) Superfície de Lexis amb els mesos-persona en situació de contracte permanent, segons l'edat, l'any i la cohort; (b) Gràfic d'edat-període-cohort amb els mesos-persona en situació de contracte permanent, segons l'edat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

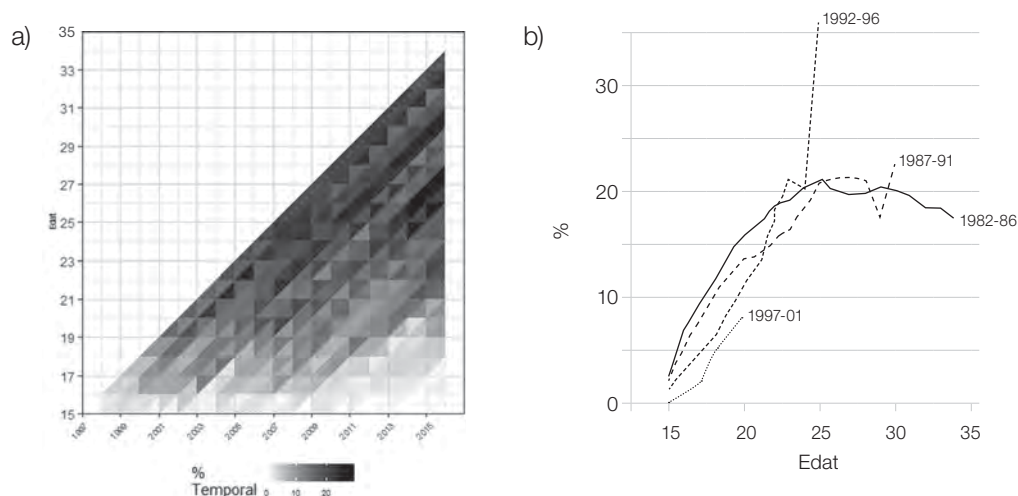
Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

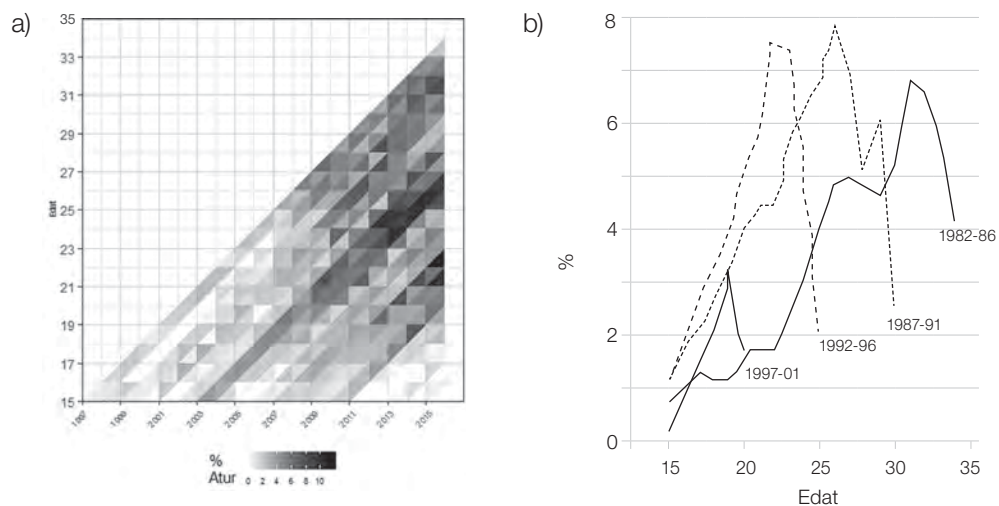
L'examen de la superfície de Lexis del percentatge de mesos-persona en *contractació temporal* (Gràfic 3.5.a) no permet endevinar patrons clars, excepte la seva disminució en els anys més recents, que clarament té a veure amb el perllongament del nivell d'estudis suara descrit. El gràfic edat-període-cohort (Gràfic 3.5.b), permet apreciar un augment del treball temporal en funció de l'edat fins a l'entorn dels 25 anys, en què s'estabilitza i després comença a baixar lentament. La generació 1992-1996 presenta un valor "outlier" molt elevat en aquesta mateixa edat, però que és arriscat d'interpretar. La diferència entre els percentatges assolits en cada generació és molt menys clara que en el cas de la contractació permanent. Això suggereix que l'expansió del període d'estudis s'està fent molt més a costa del temps en contractació permanent, que no pas del temps en contractació temporal. Una interpretació que té certa lògica si considerem que, en la pràctica, són pocs els casos en què s'aconsegueix un contracte permanent sense passar per un període més o menys llarg de contractació temporal: l'allargament dels estudis situaria llavors la consecució d'un contracte permanent –si s'aconsegueix– fora de la finestra temporal d'observació d'aquest estudi.

Els mesos-persona en situació d'atur són un indicador que hauria de ser particularment sensible als efectes conjunturals. Efectivament, la superfície de Lexis (3.6.a) mostra un clar enfosquiment del gràfic pels volts de l'any 2009 i per sobre dels 19 anys aproximadament, cosa que òbviament es relaciona amb el període recessiu. L'àrea a l'entorn de l'any 2013 i entre 23 i 26 anys mostra una prevalença particularment elevada, una dada també coherent amb els nivells més alts d'atur assolits per la població jove d'aquestes edats a les acaballes de la crisi. El gràfic d'edat-període-cohort (3.6.b) mostra un creixement de l'atur en funció de l'edat, però que des del punt de vista generacional és molt més ràpid en les cohorts més recents, que en la 1982-86, la qual s'incorporà al mercat de treball en un període de bonança. Ultra això, es pot apreciar un efecte període molt pronunciat en totes les generacions considerades, combinació de la profunda recessió i la recuperació posterior.

GRÀFIC 3.5. (a) Superfície de Lexis amb els mesos-persona en situació de contractació temporal, segons l'edat, l'any i la cohort; (b) Gràfic d'edat-període-cohort amb els mesos-persona en situació de contracte temporal, segons l'edat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

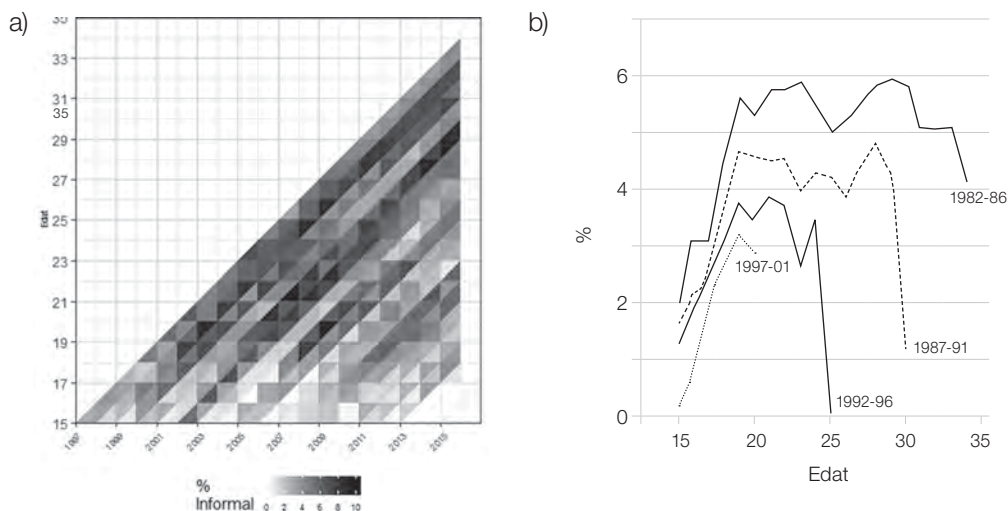
GRÀFIC 3.6. (a) Superfície de Lexis amb els mesos-persona en situació d'atur, segons l'edat, l'any i la cohort; (b) Gràfic d'edat-període-cohort amb els mesos-persona en situació d'atur, segons l'edat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

De manera addicional, considerarem l'evolució dels mesos-persona en treball informal, una situació que tradicionalment ha estat particularment prevalent en les edats joves (Gràfic 3.7.a). Des de la perspectiva de l'edat, el patró és similar en totes les generacions: un creixement molt ràpid després dels 15 anys, que assoleix un màxim al voltant dels 19, i una lleugera tendència al descens a partir d'aquesta edat. Es pot apreciar també una tendència en les cohorts molt clara similar a l'observada en el cas del treball permanent, i que atribuïm a la mateixa causa: el perllongament de l'etapa de formació inicial. Això indicaria que el perllongament esmentat s'està fent també a costa d'aquesta condició (Gràfic 3.7.b).

GRÀFIC 3.7. (a) Superfície de Lexis amb els mesos-persona en situació d'informalitat, segons l'edat, l'any i la cohort; (b) Gràfic d'edat-període-cohort amb els mesos-persona en situació d'informalitat, segons l'edat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

3.2. Selecció de les trajectòries en risc

Malgrat que les dades anteriors augmenten la nostra comprensió del procés de transició al treball en el període recent, la mostra de l'EJC17 és molt heterogènia des del punt de vista del temps que cada jove passa "exposat/ada" a la precarietat laboral, que és en definitiva la condició els efectes de la qual sobre la salut ens proposem estudiar.

En primer lloc, observem que el 43% (n = 1.447) del jovent entrevistat declara no haver tingut altra activitat principal que estudiar des dels 15 anys i fins al moment de l'entrevista. Aquest enorme grup, en principi, no seria d'interès per a aquest estudi, ja que no està exposat al "factor de risc" en cap moment. És cert que cal valorar la incidència de la *simultaneïtat*

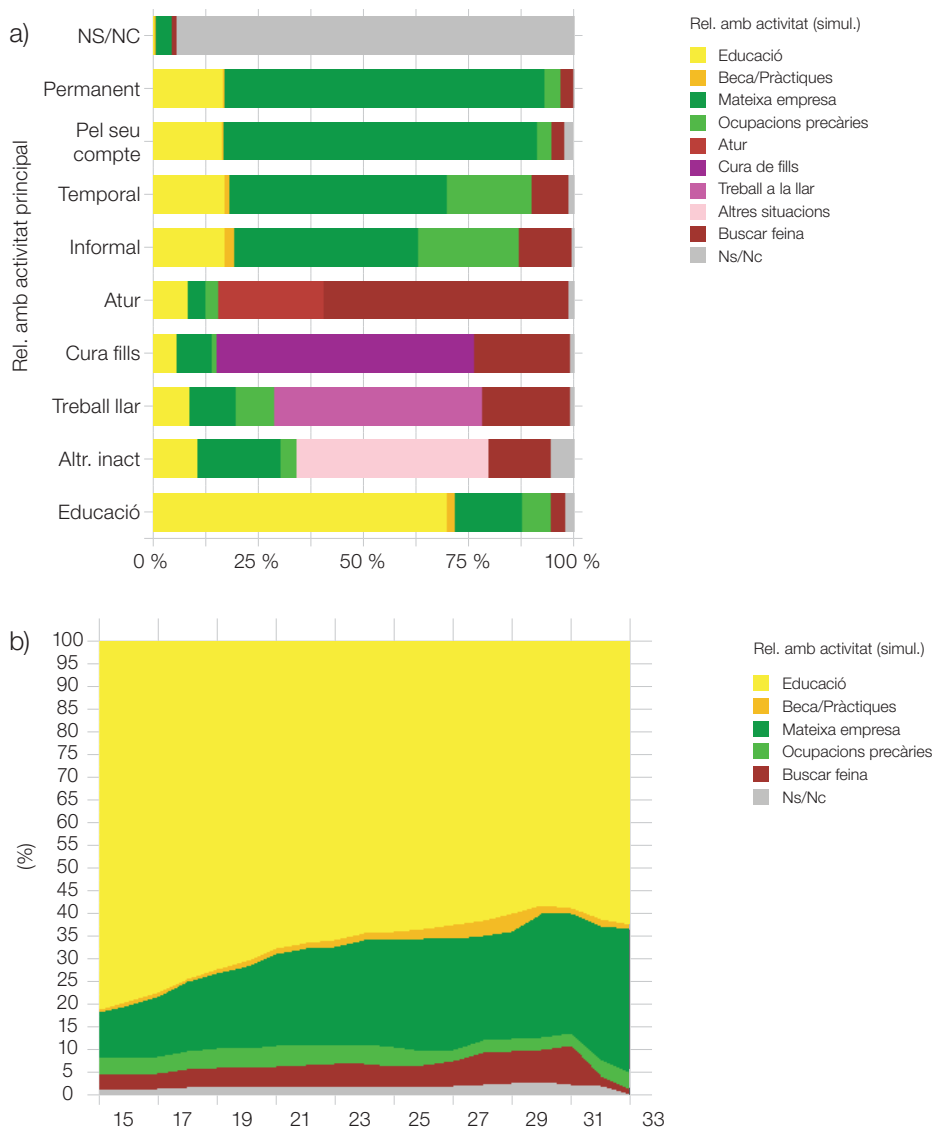
entre els estudis i una altra activitat. Efectivament, les dades que hem exposat fins ara es refereixen exclusivament a allò que els joves declaren com a “activitat principal”, mentre que els períodes de transició al treball es caracteritzen per situacions de simultaneïtat amb d’altres activitats, com es pot comprovar en el Gràfic 3.8.a. Per exemple, una part dels que es troben en treball temporal com a activitat principal, simultaniegen aquesta activitat amb els estudis, i una altra part simultanieja amb buscar feina, probablement per insatisfacció amb el lloc de treball actual. També hi ha petites porcions que corresponen a situacions de beca o en pràctiques, i situacions en què no se sap o no es declara l’activitat simultània.

En el cas que ens interessa particularment, que són els estudis, comprovem que aproximadament un 25% del temps de la joventut que refereix “estudiar” com a activitat principal, el simultanieja amb beques o pràctiques, ocupacions precàries o, especialment, treballar “en una mateixa empresa”. A més, aquest percentatge creix amb l’edat (Gràfic 3.8.b). Quan s’examinen els subjectes i no el temps, veiem que aproximadament un 4% d’aquests estudiants “purs” ha simultaniejat diverses ocupacions precàries i un 14% treballar en una mateixa empresa. L’encreuament amb l’indicador de dependència econòmica per a aquests subgrups dona uns nivells del 58% i el 36,7% respectivament per a aquests; aquest darrer valor és superior al d’un grup que suposadament ja està en el mercat de treball (les trajectòries “discontínues”: 43,2%, cfr. *infra*). En canvi, el percentatge dels que sempre han conviscut amb els pares entre aquests estudiants que simultaniegen treballant a la mateixa empresa, continua essent comparativament elevat (49,2% contra 26,5% en les trajectòries discontínues).

Tot això fa pensar que, encara que els estudiants que simultaniegen amb el treball, estan efectivament exposats al risc objecte d’aquest estudi (i no són un grup quantitativament del tot negligible), es troben comparativament protegits pel seu vincle al grup familiar. Per aquesta raó, i pels problemes de manca d’informació que comportaria la seva inclusió, exclouem aquest grup i advertim que aquesta decisió “operacional” comporta un cert biaix en l’estudi que ens proposem fer.

Després d’excloure els “estudiants”, resten $n = 1.918$ joves que han acabat la seva etapa formativa inicial (això no implica que no puguin retornar als estudis després) i que, per tant, constituïren el nucli d’interès d’aquest treball.

GRÀFIC 3.8. (a) Mesos segons la relació amb l'activitat simultània, condicionada a l'activitat principal; i (b) Mesos segons relació amb l'activitat simultània, condicionada a "Estudiar" com a activitat principal, per edat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

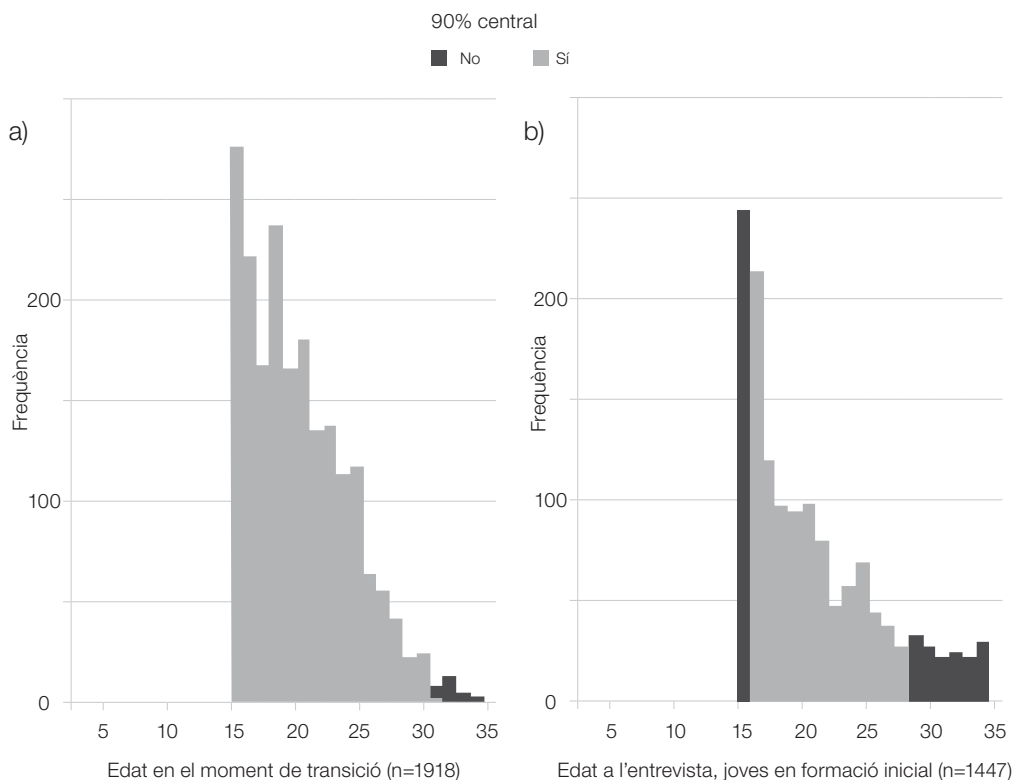

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

És interessant observar que tan sols $n = 1.573$ d'aquests joves han estat ocupats en algun moment del seu període d'observació, mentre que $n = 345$ es troben en una àrea grisa, amb la formació inicial finalitzada, però sense haver estat mai ocupats com a activitat principal. Malgrat això, i d'acord amb allò exposat en els antecedents teòrics (els quals suggereixen que cal definir l'"inici de la trajectòria laboral" de forma oberta), sí que els considerarem com a població potencialment en risc.

L'edat a la qual acaba el període de formació en el grup d'interès és molt variable, previsiblement en funció de la inversió inicial en estudis (Gràfic 3.9.a). La mitjana és de 20,4 anys (DT = 4,0), i el 90% central dels joves fan la transició entre 15 i 29 anys. Aquests valors són molt semblants als de l'edat en el moment de l'entrevista del grup d'estudiants en formació inicial (Gràfic 3.9.b).

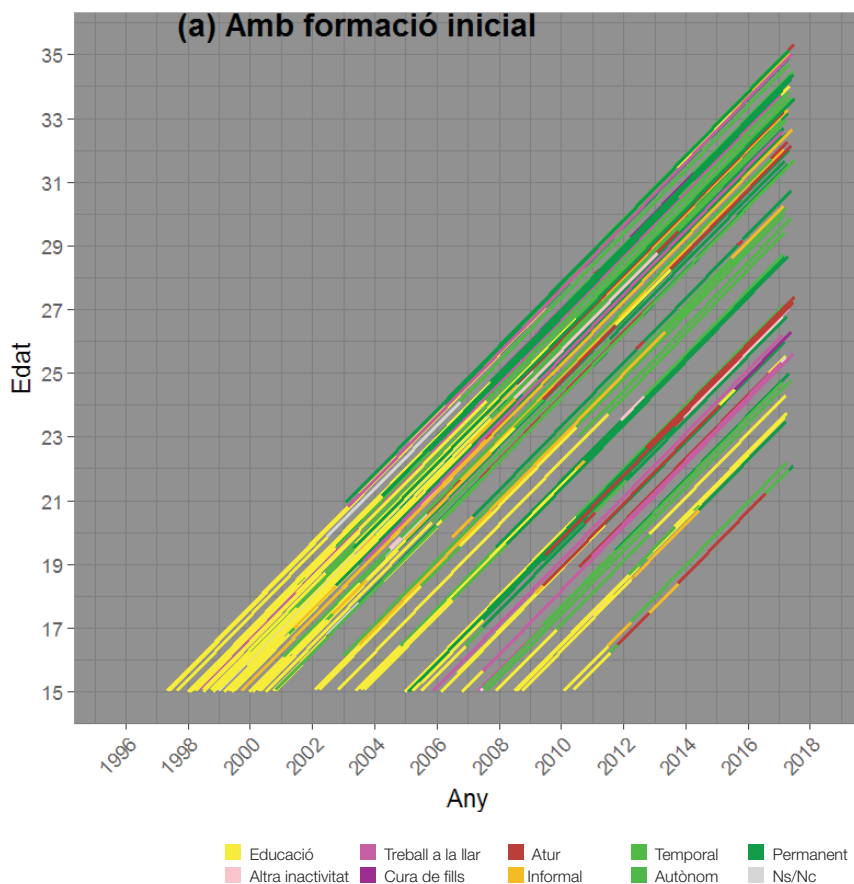
GRÀFIC 3.9. (a) Edat a què comença la transició al treball i (b) Edat al moment de l'entrevista entre les persones joves en formació inicial. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Recomptes

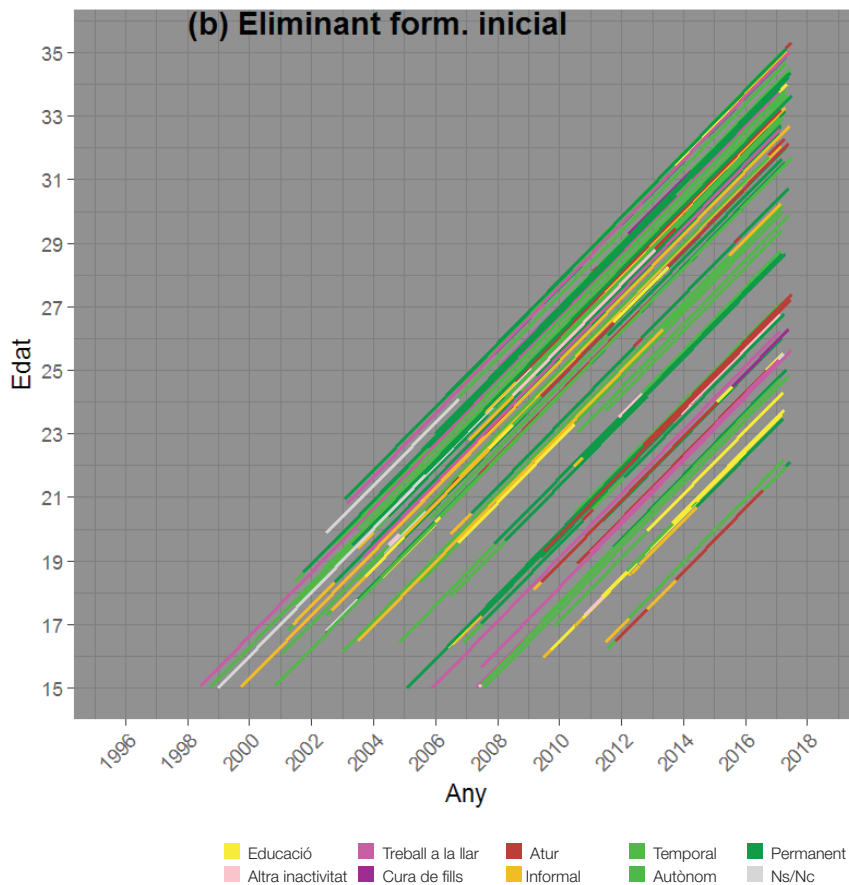

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

Una edat de transició tan variable significa que la llargària del període d'observació serà molt diferent per als diferents joves, cosa que és inconvenient des del punt de vista de l'anàlisi de conglomerats que ens proposem de fer. Efectivament, les trajectòries han de tenir una durada mínima i (en la mesura que sigui possible) similar. Per aquesta raó, hem decidit imposar un darrer filtre per tal de garantir una mínima comparabilitat, i és que el temps observat a partir del moment en què el o la jove acaba el seu període de formació inicial tingui una durada d'almenys cinc anys. Això provoca una sensible disminució en la mostra d'anàlisi, que queda reduïda a $n = 1.247$ casos.

GRÀFIC 3.10. Diagrama de Lexis. Submostra aleatòria ($n = 75$) de trajectòries laborals (a) amb i (b) sense període de formació inicial. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Mesos-persona

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

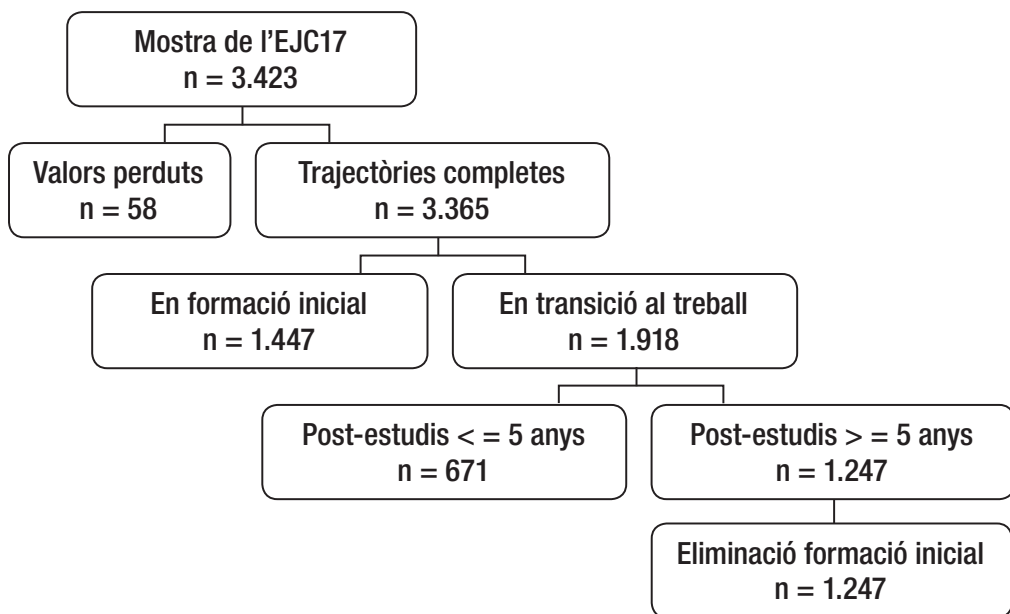
A diferència d'altres estudis sobre trajectòries juvenils, i després d'assajar diferents definicions, hem decidit *eliminar* en els casos seleccionats l'etapa de formació inicial (Gràfic 3.10.a i 3.10.b). La inclusió d'aquesta tendia a formar un conglomerat heterogeni amb els i les joves que tenien un període de formació llarg, amb independència de les seves trajectòries laborals posteriors. A més, segons l'enfocament d'aquest treball, l'efecte del període de formació inicial no hauria de formar part de la variable explicativa, encara que sí pot tenir una influència important sobre la salut, i és per tant un factor confusor per controlar.

Atès que les trajectòries seleccionades tenen entre 5 i 20 anys, i un requisit de l'anàlisi de conglomerats és que totes les trajectòries tinguin la mateixa "durada", les hem estandaritzat a una llargada estàndard de 250 unitats de temps, on la durada de la unitat pot ser diferent en cada individu. Els efectes que això pugui tenir es consideren més endavant en el text.

El Gràfic 3.11. sintetitza les successives seleccions realitzades:

GRÀFIC 3.11. Procés de selecció de la mostra d'anàlisi

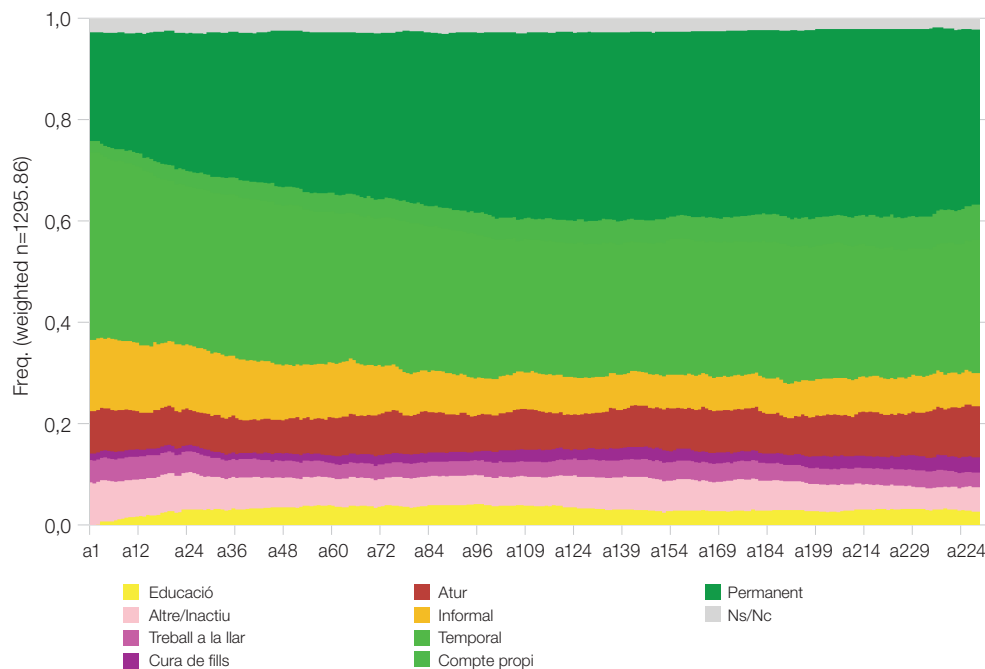

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

Les 1.247 trajectòries de la mostra d'anàlisi tenen una distribució per sexes pràcticament paritària (50,2% dones i 49,8% homes). Un 25,3% té nacionalitat no espanyola. Un 42,1% ha assolit estudis obligatoris, un 32,4% postobligatoris i un 25,5% superiors. La mitjana d'edat al moment de l'entrevista és de 30,5 (DT 3,4) anys, i l'edat mitjana a la finalització de la formació inicial, de 19,4 (DT 3,4) anys. Un 16,6% prové de famílies de classe social baixa, un 51,7% de classe mitjana-baixa, el 29,5% de classe mitjana-alta i la resta (2,3%) de classe alta. En el moment de l'entrevista estan emancipats/ades el 69,3%, i un 21% està en situació de dependència econòmica. La mitjana d'ingressos individuals comptant totes les fonts és de 1.140,8 euros, i un 20,9% es troba en risc de pobresa segons el criteri de la mateixa EJC17.

El Gràfic 3.12 permet observar l'evolució de la distribució de la relació amb l'activitat al llarg del període estàndard d'observació. La seva durada mitjana és d'11,1 (DT 3,7) anys. Comprovem que el percentatge de persones en ocupació roman pràcticament estable al llarg d'aquest període, a l'entorn del 75%. Això sí, es produeix una redistribució al llarg del període, de manera que els percentatges de situacions temporals i informals disminueixen en favor del contracte permanent i el treball per compte propi. Aquesta redistribució és més ràpida al principi del període i després pràcticament s'estabilitza.

GRÀFIC 3.12. Relació amb l'activitat segons període d'observació. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

La tendència “positiva” general des del punt de vista de les condicions d’ocupació, tanmateix, pot amagar evolucions molt diferents segons subgrups, que és el que pretenem comprovar mitjançant l’anàlisi de conglomerats.

3.3. Conglomerats de trajectòries laborals

L’agrupació de les trajectòries que fa el mètode de conglomerats jeràrquics utilitzat es pot veure al Gràfic 3.13.a. Encara que som conscients que la selecció del nombre òptim de conglomerats és una decisió controvertida, especialment quan s’utilitzen tècniques d’anàlisi no paramètrica, en el nostre cas, tant el diagrama de colze (Gràfic 3.13.b) com el mètode de la silueta (Gràfic 3.13.c), dues de les eines més acceptades relacionades amb aquesta decisió, suggereixen que el nombre més adequat de conglomerats és $k = 3$.

La composició de cada grup apareix al Gràfic 3.14.b. El primer conglomerat, que hem anomenat de trajectòries “permanents” (TP), correspon a trajectòries on predominen les situacions d’ocupació i en particular d’ocupació permanent, les quals creixen de manera proporcional fins a un punt d’inflexió que podria reflectir els efectes de la crisi i a partir del

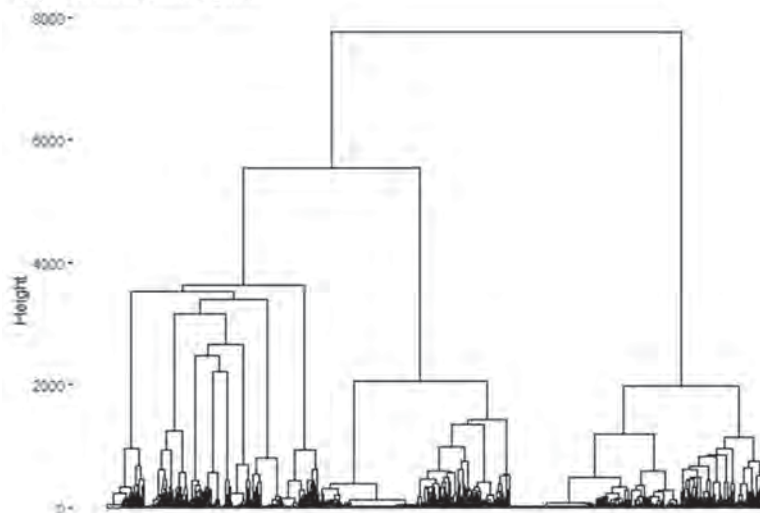
qual s'incrementen els episodis d'atur, temporalitat i, significativament, de treball per compte propi. En aquest grup es classifiquen el 38,5% de les trajectòries.

El segon conglomerat, que hem anomenat de trajectòries “temporals” (TT), es caracteritza pel predomini dels episodis de contracte temporal, els quals perden terreny en favor de la contractació permanent a partir d'haver transcorregut aproximadament un terç del període d'observació. En general, les situacions d'informalitat i no ocupació són una mica més prevalents en les trajectòries temporals que en el cas de les trajectòries permanents. En aquest grup se situen el 29% de les trajectòries.

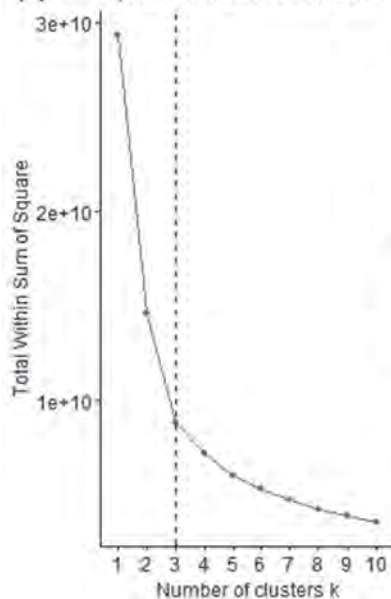
El darrer conglomerat l'hem anomenat de trajectòries “discontínues” (TD) i ve definit essencialment pel predomini de situacions de no ocupació i treball informal, el volum total de les quals presenta una lleugera tendència a créixer amb el temps al llarg del període d'observació –malgrat que es percep un clar punt d'inflexió a partir del qual l'ocupació millora. A diferència de les altres dues, les TD indiquen un vincle dèbil amb el mercat de treball. En aquest grup se situen el 32,5% de les trajectòries.

GRÀFIC 3.13. (a) Dendograma, (b) Gràfic de colze (*elbow graph*) i (c) Gràfic de silueta corresponents a l'anàlisi de conglomerats jeràrquics. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017

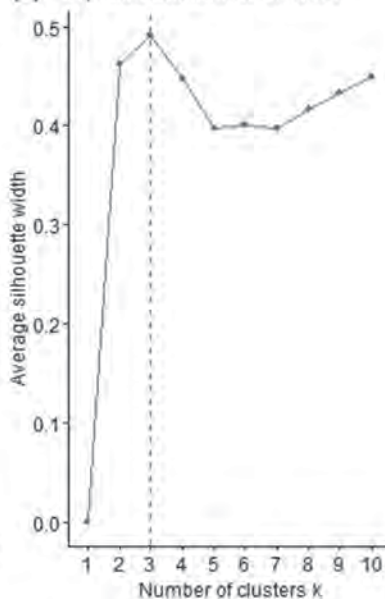
(a) Cluster Dendrogram

(b) Optimal number of clusters

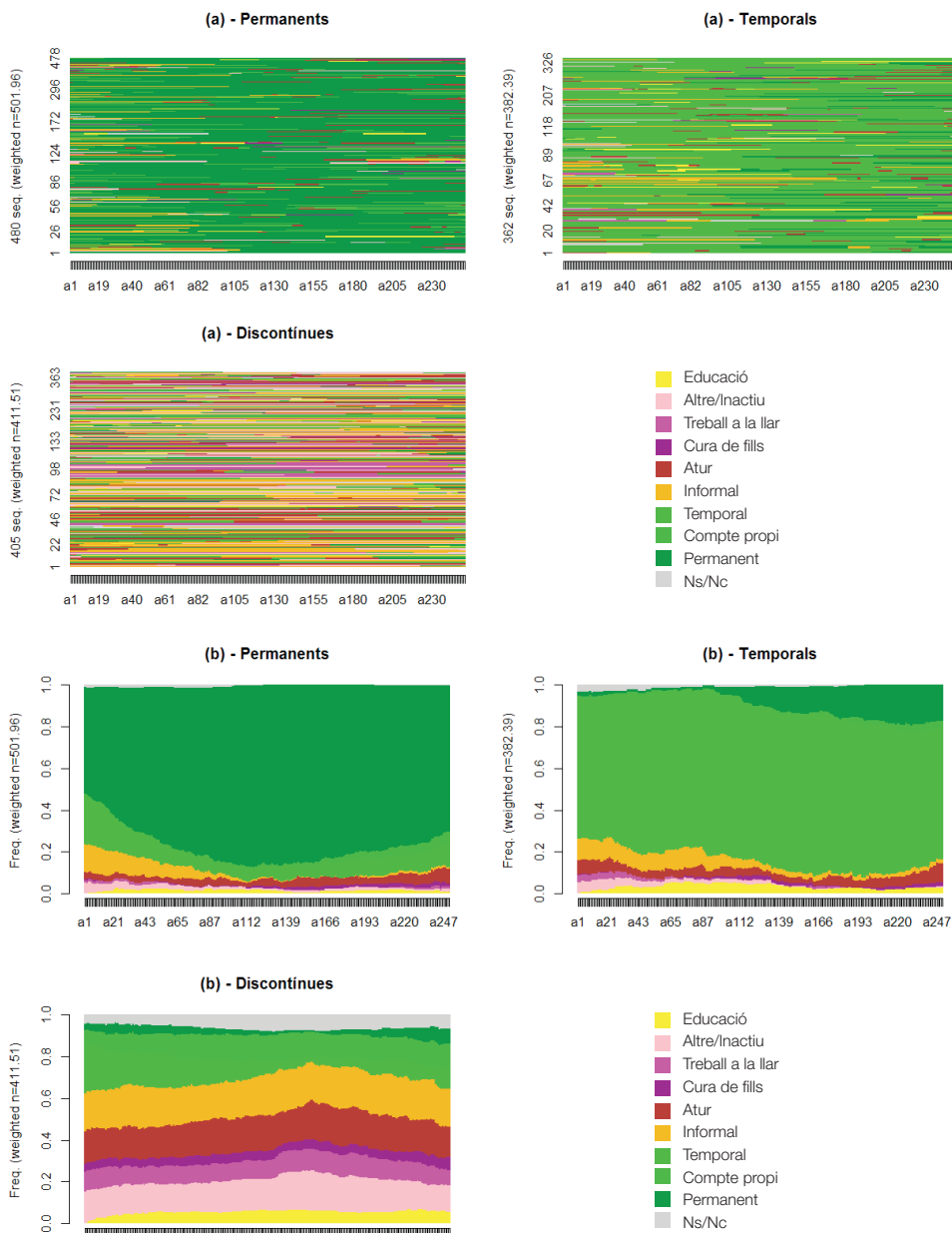

(c) Optimal number of clusters

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

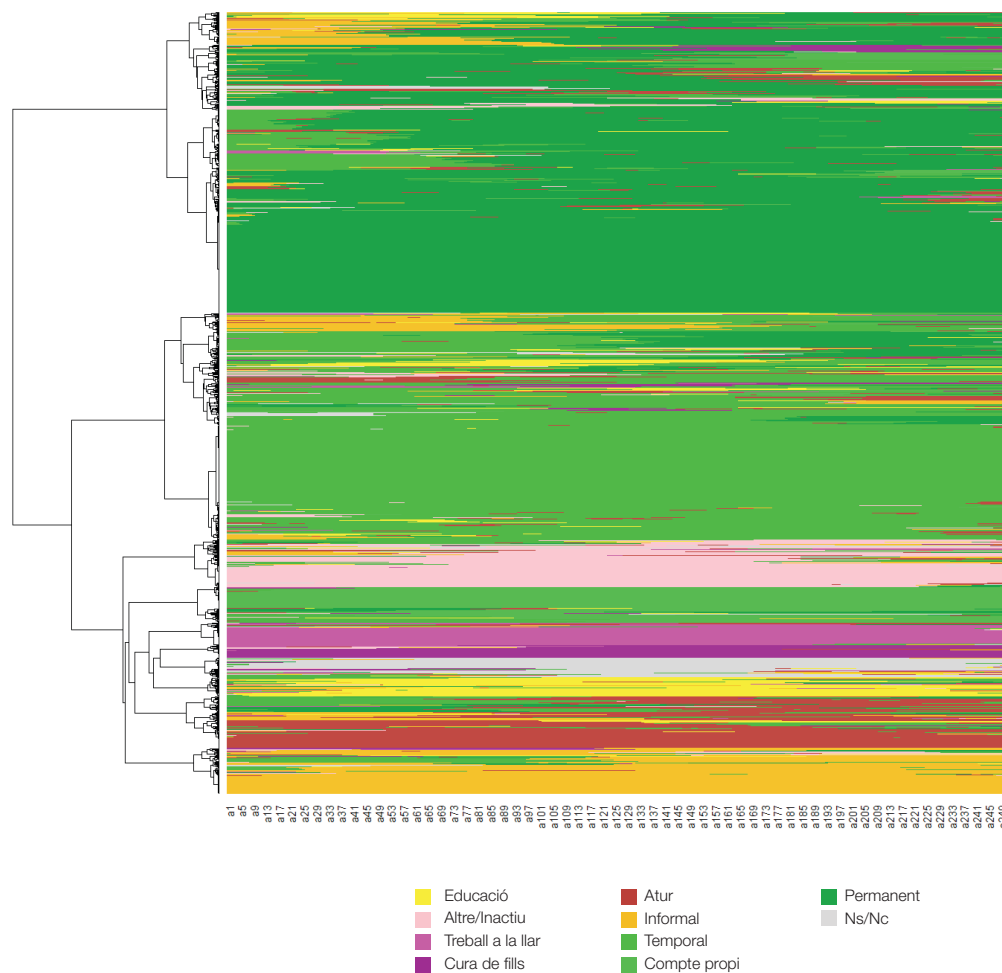
GRÀFIC 3.14. (a) Trajectòries laborals segons conglomerat i (b) Activitat laboral segons conglomerat i període d'observació. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

Malgrat que la interpretació general de cada conglomerat sembla bastant clara, cal tenir sempre present que aquestes agrupacions constitueixen una simplificació, de manera que s'ha de valorar la possible heterogeneïtat interna de cadascun d'ells. En particular, el conglomerat TD és molt heterogeni i s'hi acumulen situacions que, analitzades més detalladament, caldria diferenciar (Gràfic 3.15).

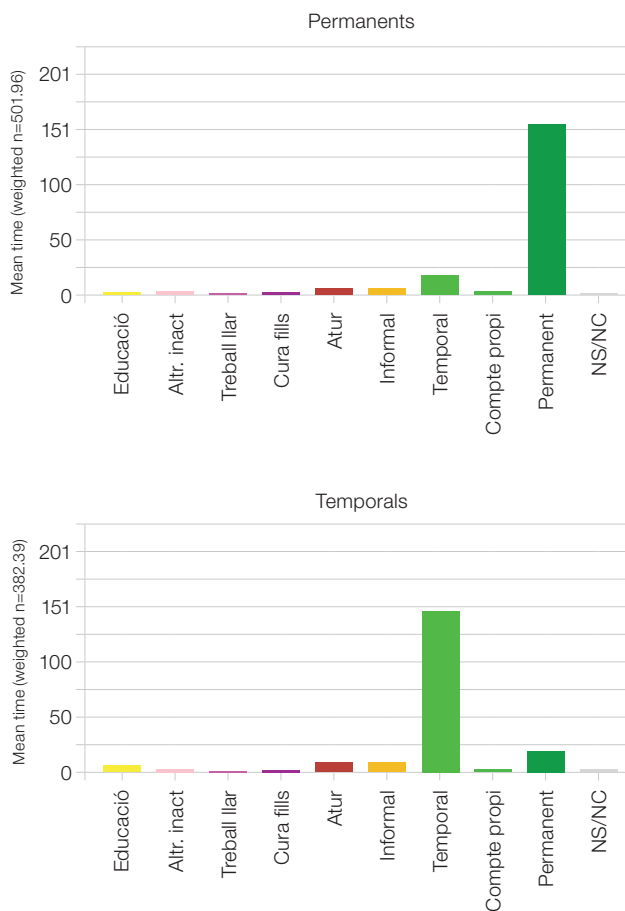
GRÀFIC 3.15. Assignació de les trajectòries laborals individuals als conglomerats respectius de trajectòries permanents (TP), temporals (TT) i discontinües (TD) (per aquest ordre, de dalt a baix). Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Mesos-persona

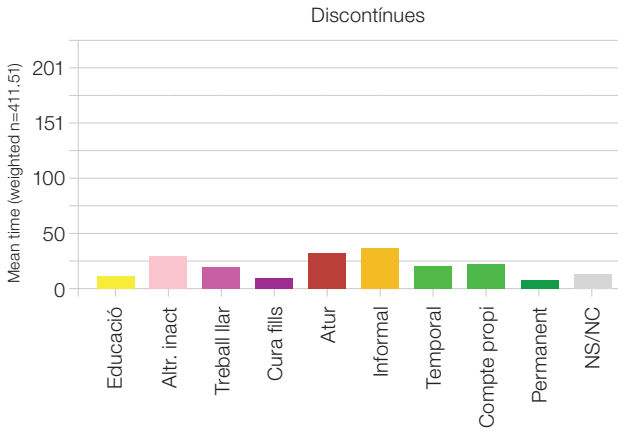

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

El valor mitjà del temps en cada estat (Gràfic 3.16) confirma les impressions dels diagrames anteriors. La joventut en TP i TD passa en situació d'ocupació al voltant de 4/5 parts del període d'observació, mentre que la distribució de les TD és força heterogènia entre diversos estats.

GRÀFIC 3.16. Nombre d'unitats de temps en cada estat de relació amb l'activitat, segons conglomerat i període d'observació. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Mitjana aritmètica

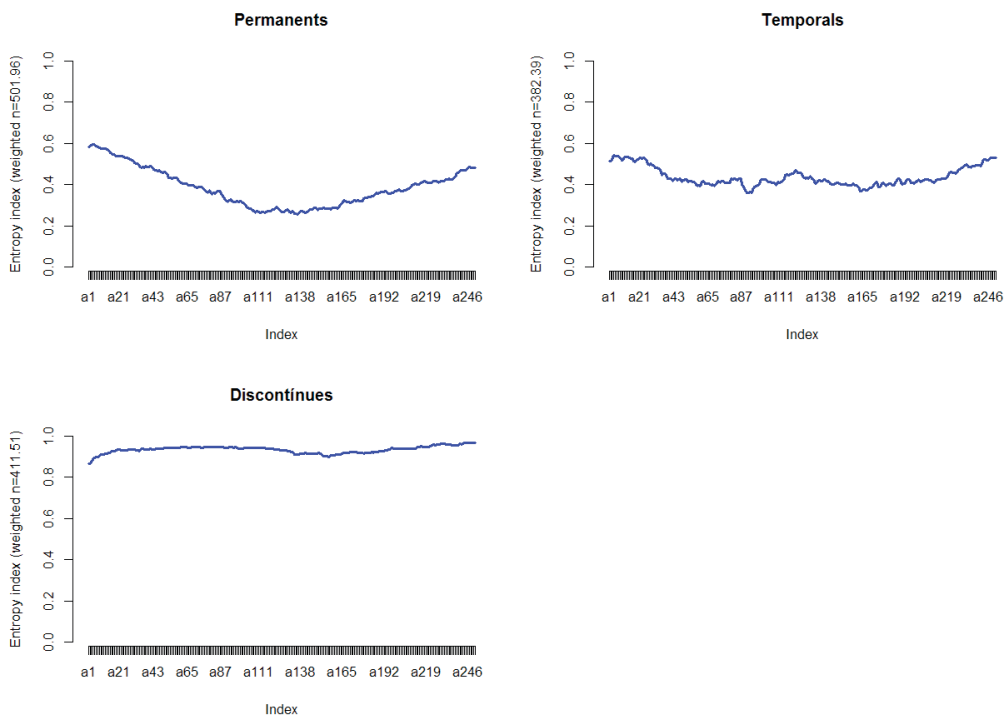

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

Finalment, el gràfic de l'entropia (Gràfic 3.17) mesura la diversitat d'estats dintre de cada cluster, així com la seva evolució al llarg del període d'observació. Cal remarcar que una menor entropia no significa una carrera laboral més "estable", sinó menys heterogeneïtat dels estats. Així doncs, la seva interpretació és ambigua.

GRÀFIC 3.17. Índex d'entropia segons conglomerat i període d'observació. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

L'estabilitat en nivells alts de l'entropia en el tercer clúster de trajectòries discontinües és en principi indesitjable, ja que indica que no hi ha una tendència clara a l'augment de cap estat i, en particular, d'un estat que vagi cap a una vinculació més forta amb el mercat de treball.

3.4. Caracterització dels conglomerats

La caracterització dels conglomerats en funció de diverses variables ens ajudarà a entendre els perfils socials que s'hi troben involucrats (Taula 3.1). Hem tingut en compte diverses variables qualitatives i quantitatives. Per sexes, les dones són lleugerament més prevalents en el grup de TD (52,7%). La joventut de nacionalitat no espanyola és especialment incident també en les TD (el 35,9% davant el 21,2% de les TT i el 19,9% de les TP).

TAULA 3.1. Característiques socials de les trajectòries (variables qualitatives I). Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

Variables		Trajectòries				
		Permanents (n = 480)	Temporals (n = 362)	Discontinues (n = 405)	Totes (n=1.247)	(% valors perduts)
Sexe	Dona	48,8	49,5	52,7	50,2	0,0
	1982-86	68,7	52,6	50,7	58,3	
Cohort	1987-91	27,5	36,4	35,4	32,6	0,0
	1992-96	3,8	11,0	13,8	9,1	
Nacionalitat	No espanyola	19,9	21,2	35,9	25,3	0,1
	Obligatori	37,7	41,8	47,8	42,1	
Màxim nivell d'estudis	Form. Profes.	24,4	24,5	19,4	22,8	0,0
	BUP, COU, batxillerat	10,4	6,0	11,9	9,6	
	Superiors	27,5	27,7	20,9	25,5	
Hàbitat	Rural	9,2	7,3	10,7	9,1	0,0
	Alta	1,7	1,3	4,2	2,3	
Classe social orig.	Mitjana-alta	31,2	28,1	28,7	29,5	7,3
	Mitjana-baixa	49,6	57,5	48,3	51,7	
	Baixa	17,6	13,1	18,8	16,6	
Cat. socioeconòmica dels progenitors	Directors i gerents	5,3	5,0	4,0	4,8	9,5
	Tècnics i professionals	23,1	23,4	20,7	22,5	
	Ocup. de mitjana qual.	55,5	53,2	51,6	53,6	
	Ocup. elementals	6,7	7,2	5,7	6,6	
	Ns /Nc / Altres	9,5	11,1	18,1	12,5	

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

El perfil educatiu també segueix una tendència similar en què els assoliments més elevats corresponen a la TP, seguida per les TT i novament els pitjors assoliments, malgrat que l'ordenació no és perfecta, corresponen a les TD, amb una presència més elevada d'estudis obligatoris (47,8%) i més reduïda de formació superior (20,9%). Pel que fa a l'hàbitat, les TD són lleugerament més prevalents en l'àmbit rural (10,7%), mentre que les menys prevalents són TT (7,3%), cosa que podria relacionar-se amb el superior dinamisme del mercat laboral urbà.

La distribució segons cohorts és prou similar en les TT i TD, mentre que en les trajectòries permanents és molt més freqüent la cohort més "vella", 1982-86. Des del nostre punt de vista, aquest fet no s'explicaria tant per l'edat més avançada d'aquesta cohort, com pel

fet que la recessió no colpejà tan durament aquest grup, si més no des del punt de vista del treball permanent, tal com hem vist en l'apartat descriptiu.

La simultaneïtat amb els estudis (formació oficial o vinculada a un títol acadèmic) en la mostra d'anàlisi és comparativament baixa: mínima en les TP (6,2%) i màxima en les TT, (13,6%), mentre que les TD es troben en una situació intermèdia (8,3%).

Quan s'examina la classe social d'origen i la categoria socioeconòmica dels progenitors, sorprèn la seva escassa relació amb les trajectòries, sense que es pugui establir un patró clar. Aquests resultats van en contra de l'evidència en estudis previs (Taula 3.1).

Ben al contrari, la situació de convivència (Taula 3.2) està fortament relacionada amb la trajectòria: el percentatge de joves que no han abandonat la llar d'origen s'incrementa quan passem de la TP (12,4%) a la TT (18,8%) i particularment a la TD (26,5%). La proporció de jovent emancipat corre just a la inversa: TP (79,3%), TT (71,2%) i TD (55,3%), mentre que els casos de retorn a la llar d'origen han afectat molt més les TT i TD (7,3% en ambdós casos) que les TP (3,4%). Un altre indicador de dependència com és l'econòmica pren també els valors més alts en les TD (43,2%), molt lluny de les TP i TT (11,5 i 10%, respectivament). Finalment, pel que fa al risc de pobresa, s'observa una gradació des d'un mínim en les TT (13,7%) fins a un màxim en les TD, on arriba al 33,6% en el cas de càlculs a partir de dades de l'EJC17.

El patró general és el d'una gradació en què a les TT hi ha més presència de característiques socials favorables i, a la inversa, les pitjors característiques estan més presents a les TD, mentre que les TT estan en una situació intermèdia però amb uns perfils més propers a les TT que a les TD.

TAULA 3.2. Característiques socials de les trajectòries (variables qualitatives II). Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

Variables	Trajectòries					(% valors perduts)
	Permanents (n = 480)	Temporals (n = 362)	Discontinues (n = 405)	Totes (n = 1.247)		
Situació convivència	Sempre amb els pares	12,4	18,8	26,5	18,8	4,4
	He tornat amb els pares	3,4	7,3	7,3	5,8	
	Només els caps de setmana	2,2	1,3	1,7	1,8	
	Estic emancipat/ada	79,3	71,2	55,3	69,3	
Dependència econòmica ¹	Sí	10,0	11,5	43,2	21,0	0,0
Risc de pobresa (EJC17)	Sí	13,7	19,3	33,6	20,9	27,2
Risc de pobresa (ECV2016)	Sí	25,8	28,2	49,2	33,0	27,2
Dificultats per arribar a finals de mes?	Sempre	7,5	10,7	12,5	10,0	7,7
	Sovint	9,6	13,6	16,7	12,9	
	De tant en tant	32,6	35,8	30,9	33,1	
	Mai	50,3	39,8	39,9	44,0	
Necessitat d'ajuda econòmica externa durant el darrer any?	Sí, sovint	5,9	7,0	14,1	8,6	8,4
	Sí, de tant en tant	8,1	11,8	13,0	10,7	
	Sí, puntualment	19,9	21,2	16,1	19,2	
	No, mai	66,1	59,9	56,8	61,5	

1 Aquelles persones que declaren que encara no poden cobrir les seves despeses bàsiques.

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

Revisem ara alguns indicadors quantitius (Taula 3.3). Els relatius a l'edat i la durada del període d'observació són especialment rellevants, ja que un dubte que sorgeix relacionat amb els conglomerats és si el temps en observació posterior a la formació inicial (la durada real del qual pot variar molt, entre 5 i 20 anys) es pot considerar equivalent en els tres tipus de trajectòries. Aquesta qüestió és rellevant, perquè, en el cas de grans diferències, els conglomerats, més que representar diferents tipus de trajectòries, podrien representar diferents etapes de la transició al treball, en què, per exemple (d'acord amb la teoria de l'efecte pont dels contractes temporals), el jovent entrevistat amb un període d'observació curt tendria a presentar una "trajectòria temporal", i aquell amb un període d'observació llarg, una trajectòria "permanent". Aquesta sospita es veu reforçada per la presència més

nombrosa de persones de la generació més vella a les TP (68,7%) davant de tan sols un 52,6% i 50,7% a les TT i TD, respectivament (Taula 3.2).

TAULA 3.3. Característiques socials de les trajectòries (variables quantitatives). Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017

Variables	Trajectòries				(% valors perduts)
	Permanents (n = 480)	Temporals (n = 362)	Discontinues (n = 405)	Totes (n = 1.247)	
	Mitjana (DT)	Mitjana (DT)	Mitjana (DT)	Mitjana (DT)	
Període d'obs. postformació inicial (anys)	11,6 (3,7)	11,0 (3,8)	10,8 (3,7)	11,1 (3,7)	0,0
Edat de finalització de la formació inicial (anys)	19,8 (3,4)	19,2 (3,3)	19,1 (3,4)	19,4 (3,4)	0,0
Edat a l'entrevista (anys)	31,4 (2,9)	30,2 (3,5)	29,8 (3,7)	30,5 (3,4)	0,0
Ingressos mensuals individuals (euros/mes) ¹	1.300,8 (799,8)	1.071,9 (533,1)	976,4 (694,4)	1.140,8 (709,4)	23,1
Ingressos de la llar (euros/any) ²	27.210,4 (14.467,4)	26.220,6 (14.379,8)	25.773 (20.934,3)	26.512,9 (16.501,5)	26,9

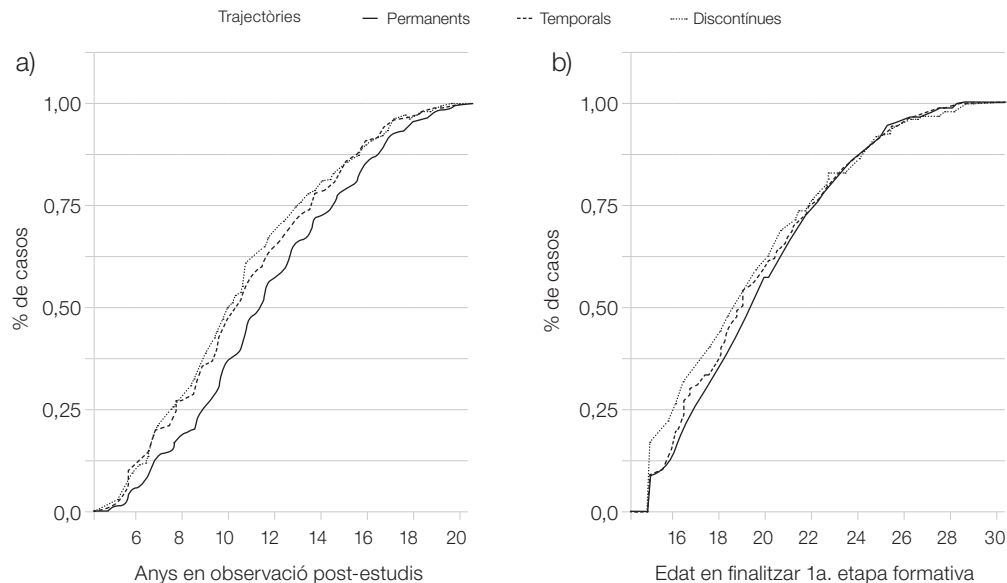
1 Incorpora imputacions.

2 Inclou imputacions i els ingressos de llars amb joves sols.

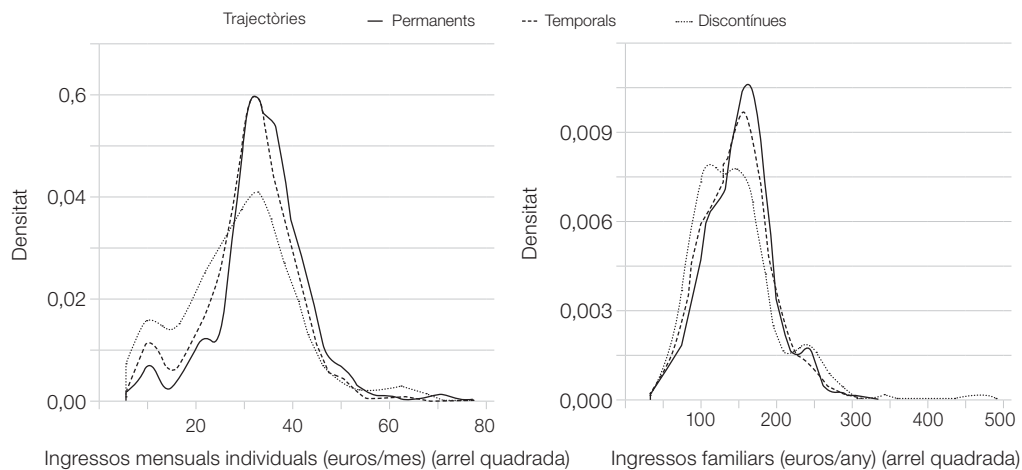
Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

L'anàlisi de la distribució de la durada del temps en exposició en funció de la trajectòria (Gràfic 3.18.a) demostra, tanmateix, que la distribució del temps en observació dels grups temporal i discontinu és força similar, mentre que, efectivament, la joventut amb trajectòries permanents ha estat més temps en observació postestudis. Però les diferències es mantenen estables al voltant de l'any, tal com demostren, a més, les mesures de tendència central i dispersió de cada grup. Per tant, no és raonable pensar que aquestes diferències expliquen trajectòries de situació laboral tan diferents entre els tres grups. La distribució de l'edat en què s'acaba l'etapa formativa és també lleugerament més elevada en el grup de TP, cosa que indicaria una inversió més gran en estudis (Gràfic 3.18.b).

GRÀFIC 3.18. Distribució de (a) Durada del temps en observació posterior a la formació inicial i (b) Edat en finalitzar l'etapa formativa inicial segons conglomerat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatges acumulats

GRÀFIC 3.19. Funció de densitat dels (a) Ingressos mensuals individuals i (b) Ingressos anuals familiars, segons conglomerat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Euros (arrel quadrada)

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

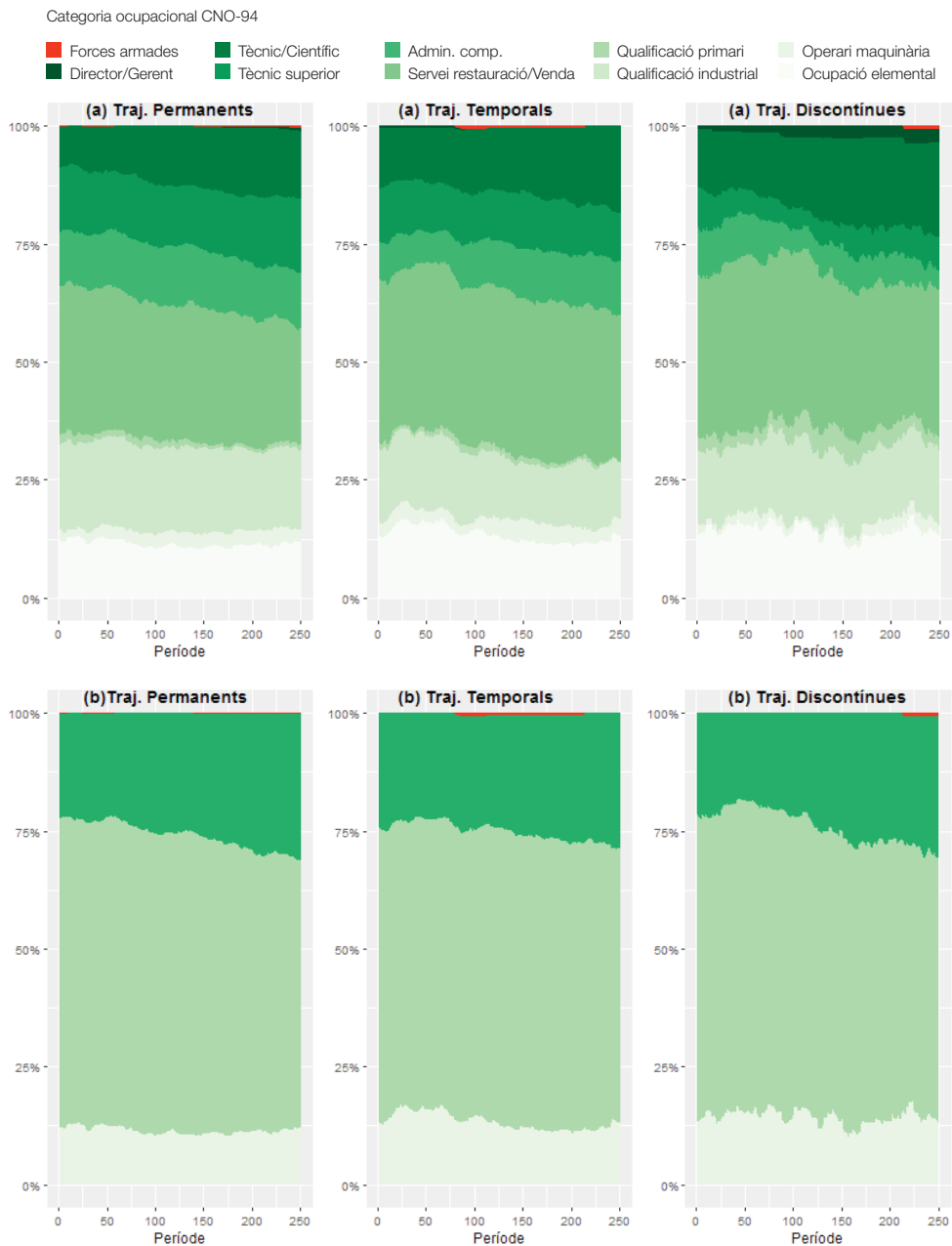
L'EJC17 proporciona variables construïdes referides als ingressos individuals i familiars de la joventut. Els ingressos individuals inclouen aspectes com el sou, la prestació per desocupació, beques, setmanada, transferències de familiars, ajuts de l'Administració i d'altres fonts d'ingressos i, pel que fa a la seva distribució (Gràfic 3.19.a), s'observa una ordenació similar a la ja descrita per a altres factors d'estratificació social, on la distribució d'ingressos més favorable correspon a les TP, seguit de les TT i finalment les TD, amb mitjanes de 1.300,8, 1.071,9 i 976,4 euros, respectivament. Els ingressos familiars segueixen una ordenació similar (Gràfic 3.19.b), tot i que cal tenir en compte la superior heterogeneïtat (desviació típica superior) dels ingressos familiars de la joventut amb TD, cosa que implica barreja de llars amb ingressos "alts" i "baixos" en termes relatius. Els elevats nivells de dependència econòmica d'aquests grup impliquen que el suport familiar hi juga un paper més rellevant.

3.5. Relació amb d'altres dimensions de la segmentació

L'agrupació de trajectòries laborals de la joventut ha estat feta des de la perspectiva de la relació amb l'activitat i, en el cas que estigui ocupada, utilitzant el tipus de contracte com a índex de la qualitat de les condicions d'ocupació. Però les condicions d'ocupació no són l'única dimensió del fenomen de la segmentació del mercat laboral, sinó que també estan relacionades amb el nivell de qualificació de la feina, el sector productiu en què s'ubica i la seva dimensió. Per aquesta raó, hem calculat la distribució percentual de la *categoria ocupacional*, així com la seva evolució al llarg del període d'observació per a cadascuna de les tres tipologies de trajectòries descrites en l'apartat anterior. Hom ha de tenir en compte que aquest percentatge es calcula sobre la base dels individus que estan ocupats en cada moment, tot excloent-ne els que declaren ignorar-ho, i que els percentatges no ha estat ponderats en aquest cas. A més, la classificació de la categoria ocupacional segurament no és l'òptima des del punt de vista del que pretenem esbrinar.

Tot assumint aquestes precaucions, els resultats en principi no confirmen una relació clara entre el nivell de qualificació demanat per a la feina –estimada a partir de la categoria ocupacional– i el tipus de trajectòria des del punt de vista de les condicions d'ocupació, en el segment d'edats joves. L'observació atenta del Gràfic 3.20.a no permet apreciar diferències considerables en la distribució de la categoria ocupacional segons cada tipus de trajectòria, encara que el grup d'ocupacions elementals sembla uns quants punts percentuals més prevalent en el cas de les TT i TD comparades amb les TD. La impressió d'una associació modesta es confirma si se simplifica el codi de colors, tal com apareix al Gràfic 3.20.b. Des del punt de vista de l'evolució temporal, es detecta una certa mobilitat ascendent, ja que les ocupacions directives i tècniques guanyen terreny en relació amb la resta. Però novament sense grans diferències entre TP, TT i TD.

GRÀFIC 3.20. (a) Categoria ocupacional (CCO-94), segons conglomerat i període d'observació (b) Ídem amb categoria ocupacional (CNO-94) agrupada en 3 codis. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

En canvi, les dades sí que suggereixen una relació de la trajectòria amb un altre dels factors abans esmentats: el nombre de persones que treballen a l'empresa. Malauradament aquestes dades, com les del sector d'activitat, només estan disponibles per a la feina actual, cosa que redueix la mostra a n = 956 trajectòries, però tot i això resulta interessant informar d'aquesta dada.

Com es veu (Taula 3.4), més de la meitat de les TD s'associen a petites empreses d'un sol o de menys de deu treballadors/es. Al contrari, més de la meitat de les TP s'associen a empreses de més de cinquanta treballadors/es, mentre que novament les TT se situen en una posició intermèdia. És possible que el percentatge de joves en empreses d'una sola persona, en el cas de les TD estigui inflat per la inclusió en aquest grup de bona part del treball autònom, però aquesta explicació no és plausible en el cas de les TT. El predomini de les empreses petites en trajectòries més desfavorables podria relacionar-se amb una menor capacitat negociadora de les persones que treballen en aquest context, menor protecció sindical i empreses petites de baix valor afegit i/o fruit de l'*outsourcing* d'empreses més grans.

TAULA 3.4. Nombre de treballadors/es de l'empresa on es treballa actualment, segons el conglomerat de trajectòria laboral. Joves de 20 a 34 anys ocupats i amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

Dimensió de l'empresa	Trajectòries				(% valors perduts)
	Permanents (n = 384)	Temporals (n = 279)	Discontínues (n = 213)	Totes ¹ (n = 876)	
1 persona	7,3	8,0	24,4	11,4	
De 2 a 10 p.	18,4	23,0	32,5	23,1	
D'11 a 19 p.	10,9	6,6	9,1	9,1	8,4
De 20 a 49 p.	10,4	18,1	11,5	13,1	
De 50 a 249 p.	15,8	16,7	7,2	14,1	
250 persones o més	37,1	27,5	15,3	29,2	

¹ La base de casos correspon a joves amb trajectòria que es troben treballant en el moment de l'entrevista, n = 956

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

Pel que fa al sector d'activitat (Taula 3.5), els percentatges puntuals confirmen alguns trets previsible, com ara la superior prevalença de TD en activitats com ara l'hostaleria o la construcció. La superior presència d'activitats professionals, científiques i tècniques es podria explicar per la inclusió de molts treballadors/es per compte propi entre les TD. De tota manera cal prendre aquestes estimacions puntuals amb molta precaució perquè la mostra en cada sector és molt petita i la pèrdua de trajectòria és important, especialment en les TD.

TAULA 3.5. Sector de l'empresa on es treballa, segons el conglomerat de trajectòria laboral. Joves de 20 a 34 anys ocupats i amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

Variable		Trajectòries				(% valors perduts)
		Permanents (n = 384)	Temporals (n = 279)	Discontínues (n = 213)	Totes ¹ (n = 857)	
Codi	Sector CCAE-20092²					
A	Agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca	2,2	1,8	3,0	2,3	
B	Indústries extractives	0,5	0,4	0,0	0,3	
C	Indústries manufactureres	16,5	15,8	13,9	15,7	
D	Subministrament d'energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat	0,2	0,4	1,0	0,5	
E	Subministrament d'aigua, activitats de sanejament, gestió de residus i descontaminació	0,5	0,0	0,0	0,2	
F	Construcció	4,0	4,2	5,9	4,5	
G	Comerç a l'engròs i al detall, reparació de vehicles de motor i motocicletes	20,9	17,6	10,4	17,5	
H	Transport i emmagatzematge	4,0	5,6	5,0	4,7	
I	Hostaleria	10,0	15,1	16,8	13,2	
J	Informació i comunicacions	4,5	2,1	2,5	3,3	
K	Activitats financeres i d'assegurances	1,7	0,0	0,5	0,9	10,4
L	Activitats immobiliàries	0,7	1,4	0,0	0,8	
M	Activitats professionals, científiques i tècniques	5,7	4,2	10,4	6,3	
N	Activitats administratives i serveis auxiliars	3,5	3,2	3,5	3,4	
O	Administració pública, Defensa i Seguretat Social obligatòria	1,5	2,1	1,0	1,6	
P	Educació	7,0	8,1	5,4	7,0	
Q	Activitats sanitàries i de serveis socials	8,7	10,2	8,4	9,1	
R	Activitats artístiques, recreatives i d'entreteniment	2,5	4,6	3,0	3,3	
S	Altres serveis	2,0	1,1	2,5	1,8	
T	Activitats de les llars que donen ocupació a personal domèstic, activitats de les llars que produeixen béns i serveis per a ús propi	3,2	2,1	6,9	3,7	

1 La base de casos correspon a joves amb trajectòria que es troben treballant en el moment de l'entrevista, n = 956.

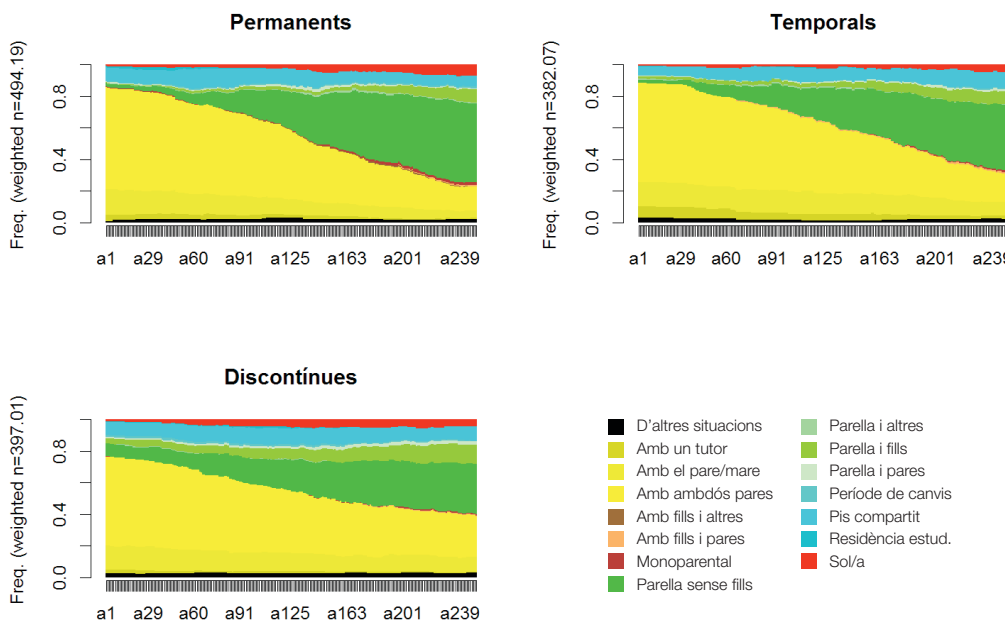
2 El sector U "Organismes extraterritorials" no es considera perquè no té casos.

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

3.6. Aproximació al paper de la família i l'estat del benestar

És sabut que, en els països de l'Europa mediterrània, la solidaritat familiar juga un important paper protector i –es diu– compensatori de les carències del mercat de treball i l'estat de benestar. La família pot contribuir de forma positiva a les dificultats de la inserció laboral mitjançant tres estratègies fonamentals: 1) Finançant el perllongament de la fase de formació inicial; 2) Facilitant la convivència amb la família d'origen un cop iniciada la transició al treball, i 3) Col·laborant amb la persona jove emancipada un cop abandonada la llar d'origen. Per tal d'obtenir alguna orientació sobre com això es relaciona amb la tipologia de trajectòries laborals, hem reconstruït les trajectòries pel que fa a la situació de convivència de la joventut en la mostra d'anàlisi i els resultats segons tipus de trajectòria es mostren en el Gràfic 3.21. Cal tenir en compte que, a diferència de les trajectòries laborals, aquí considerem tota la trajectòria familiar des del moment que l'individu comença a contar-la, i no tan sols des que abandona la formació inicial.

GRÀFIC 3.21. Situació de convivència segons tipologia de trajectòria laboral (inclou període de formació inicial). Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

Veiem que, a grans trets, el patró d'evolució és similar en els tres grups: les situacions de convivència amb figures parentals (tonalitats grogues) són molt majoritàries a l'inici del període d'observació, i van minvant de manera sostinguda en favor d'altres situacions, en particular formes de vida en parella (tonalitats verdes) i viure sol/a (encara que aquesta darrera és minoritària en termes percentuals). Ara bé, existeixen algunes diferències relacionades amb el ritme de l'evolució segons el tipus de trajectòria. Novament la joventut amb TD presenta un patró més desfavorable, amb uns nivells superiors de convivència amb els pares al final del període, *malgrat* que parteixen d'un nivell inferior de convivència a l'inici del període. Aquest fet paradoxal s'explica bàsicament pel pes que la joventut de nacionalitat no espanyola té en el grup de TD (els nivells de convivència amb la família d'origen dels no espanyols/es són molt inferiors). Explicada aquesta excepció, podem retornar a la interpretació inicial que les TD obliguen a basar-se més en les famílies. Recordem que la joventut de TD està obligada a recórrer amb molta més freqüència a familiars o amistats per problemes econòmics (cfr. Taula 3.2), famílies que, d'altra banda, compten de mitjana amb menys recursos (cfr. Taula 3.3).

Per la seva banda, la utilització de serveis i ajudes de l'estat de benestar relacionats amb el treball i la salut també suggereix l'existència de diferències entre els tipus de trajectòria. Els serveis de l'estat del benestar a l'Estat espanyol cobreixen més la jubilació i la tercera edat que no pas la joventut i la formació de la família. La joventut amb TT és proporcionalment la que ha rebut més prestació per atur (68,5%), després els TP (54,8%) i finalment la joventut amb TD (40,5%) (Taula 3.6). Aquest darrer percentatge més baix s'explica pel fet que cal haver treballat per generar aquest dret, cosa que ja hem vist que les TD fan en menor mesura o en situacions d'informalitat. En les trajectòries on predomina l'ocupació, les TT experimenten més situacions d'atur que les TP i, per tant, recorren més a la prestació.

La joventut amb TP és la que menys utilitza els serveis d'orientació laboral tant en l'àmbit autonòmic com municipal, un fet versemblant del moment que experimenta menys problemes en el mercat de treball. Les trajectòries temporals, en canvi, en fan un ús més intensiu que les trajectòries discontinües (per exemple, un 30,2% de TT ha acudit a l'Oficina Jove de Treball, davant d'un 21,6% de les TD). Aquest fet es podria explicar per la presència en aquest darrer grup de perfils amb una menor orientació al mercat de treball, però també per desconeixement del funcionament i les possibilitats d'aquests recursos.

Quan es consideren les prestacions socials no vinculades a l'ocupació, la situació s'inverteix. Són les TD les que en fan un ús més prevalent, tant del PIRMI com dels ajuts dels serveis socials. En el cas d'aquests darrers, per exemple, les prevalences són del 12% TD enfront del 6,3% en les TP, mentre que la joventut amb TT se situa una mica per sobre d'aquestes amb un recurs del 7,2%.

Comparativament, la joventut amb TT també utilitza més l'assessorament en temes de salut, mentre que la que té trajectòries TD és la que l'utilitza menys (excepte en qüestions d'alimentació, al qual recorre més que la joventut amb TP (29,4% enfront de 25,5%), però lluny del 39,5% de les TT. Atès que l'accés a aquests recursos no està condicionat per la participació en el mercat de treball, el poc recurs relatiu de l'assessorament en salut per part de les TD resulta doblement paradoxal si tenim en compte, com veurem després, que aquest grup està associat comparativament a més problemàtica, tant en termes de salut

com de consum de drogues. Sembla que aquí podrien estar actuant factors de desconeixement o dificultats de comunicació amb aquests serveis.

TAULA 3.6. Utilització de serveis de l'Administració relacionats amb el treball i la salut. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge

Variable		Trajectòries				
		Permanents (n = 480)	Temporals (n = 362)	Discontinúes (n = 405)	Totes (n = 1247)	(% valors perduts)
Serveis/ajuts públics en l'àmbit del treball	Prestació d'atur	54,8	68,5	40,5	54,5	3,8
	Oficina Jove de Treball	13,8	30,2	21,6	21,2	6,3
	Oficina Pública de Treball / INEM	53,1	73,6	57,9	60,7	4,3
	Servei d'orientació laboral municipal	14,4	22,0	19,6	18,2	5,2
	Curs de form. ocup. / contínua (públics)	22,8	25,0	27,0	24,8	5,3
	Escola-Taller, Taller ocup., PGS, PTT	10,4	12,1	11,8	11,3	5,9
Ajudes de tipus social	PIRMI	2,4	3,4	5,4	3,7	3,1
	Ajut de Serveis Socials	6,3	7,2	12,0	8,3	3,0
Assessorament en Salut	Sexualitat o afectivitat	36,3	48,8	34,9	39,6	4,8
	Drogues	31,7	39,4	30,5	33,6	5,2
	Alimentació	25,5	39,5	29,4	30,9	5,5

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

4. RELACIÓ ENTRE TRAJECTÒRIA LABORAL I SALUT

Per investigar la relació entre les trajectòries laborals i la salut en el moment de l'enquesta, s'han plantejat diversos models estadístics predictius d'indicadors com ara mala salut autopercebuda i mental, insatisfacció vital i diverses conductes de risc en el moment de l'entrevista. S'han utilitzat diferents models de regressió en funció de la naturalesa de la variable resposta (regressions logístiques i regressions de mínims quadrats). Com a variable explicativa d'interès s'ha emprat la trajectòria laboral, operacionalitzada com a) el tipus de trajectòria laboral del subjecte, segons han estat descrites en el capítol anterior, i alternativament b) com el nombre de mesos que l'individu ha passat en cada situació laboral. A més, tots els models s'han controlat per quatre variables confusores que es consideren fonamentals: el sexe, la nacionalitat, la classe social d'origen (baixa) i l'edat en el moment de transició al treball (indicador de la durada real de la trajectòria en el mercat de treball). El signe i la magnitud dels coeficients de cadascuna de les variables explicatives i confusores representen el seu efecte net sobre els indicadors de salut, és a dir, ajustat per l'efecte de la resta de variables. El valor dels coeficients i la seva significació (p-valor) s'indiquen al text entre parèntesis. Habitualment es pren un p-valor inferior a 0,05 com a criteri per afirmar l'existència d'una associació significativa entre la variable independent o confusora i la variable dependent, i aquest és també el criteri que hem adoptat aquí. La paraula "logit" indica que s'ha fet una regressió logística, mentre que l'expressió "coef." indica que la regressió ha estat de mínims quadrats. L'exposició de resultats se centra en la significació dels coeficients i el seu signe (associació directa o inversa), sense entrar a valorar la seva magnitud.

4.1. La perspectiva de les trajectòries

Analitzarem, en primer lloc, el paper del tipus de trajectòria laboral de la joventut com a factor predictor de mala salut i conductes de risc per a la salut.

Comparades amb les trajectòries de tipus permanent (TP), les TT (logit 0,640, $p < 0,01$) i TD (logit 0,797, $p < 0,001$) constitueixen un factor de risc significatiu per declarar una mala salut autopercebuda. També estan associats a tenir mala salut autopercebuda la nacionalitat no espanyola (logit 0,719, $p < 0,001$) i ésser de classe social d'origen baixa (logit 0,681, $p < 0,01$). En canvi, una edat de transició al treball més avançada actua com a factor protector (valor logit negatiu -0,077, $p < 0,01$). Aquest darrer resultat també té sentit, ja que l'edat de transició al treball està relacionada amb la inversió en estudis, i el nivell educatiu és un potent condicionant social de la salut (Taula 4.1).

Pel que fa al nivell d'insatisfacció vital, tenir una TD augmenta la insatisfacció en relació amb tenir una trajectòria permanent (coef. 0,277, $p < 0,05$). En canvi, no hi ha diferències entre TP i TT. Novament, una major edat de transició al treball actua com a factor protector (coef. -0,036, $p < 0,05$).

Contra el que es podria esperar, el nivell d'ansietat/depressió del jove o la jove en el dia de l'enquesta no està relacionat amb el seu tipus de trajectòria laboral. Això es podria explicar per les limitacions de la pregunta com a mesura del malestar mental. Sí que hi ha dos factors confusors que constitueixen factors de risc: el sexe femení, i una classe social d'origen baixa (coef. 0,104, $p < 0,05$ i coef. 0,168, $p < 0,05$, respectivament) (Taula 4.1). Aquest darrer resultat és coherent amb l'evidència existent sobre el tema.

TAULA 4.1. Resultats de la modelització estadística (I): salut autopercebuda, satisfacció vital i nivell d'ansietat/depressió. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017

	Variable		
	Salut autopercebuda (dolenta = 1) logístic (1)	Insatisfacció vital (min = 1; max = 10) OLS (2)	Ansietat/Depressió (min = 1; max = 5) OLS (3)
Discontinus	0,797*** (0,358; 1,235)	0,277* (0,027; 0,528)	0,077 (-0,050; 0,203)
Temporals	0,640** (0,188; 1,092)	0,204 (-0,042; 0,450)	-0,039 (-0,162; 0,083)
Sexe = Dona	0,234 (-0,115; 0,583)	0,056 (-0,147; 0,260)	0,104* (0,002; 0,206)
Edat transició	-0,077** (-0,133; -0,020)	-0,036* (-0,067; -0,005)	-0,010 (-0,026; 0,005)
Nacionalitat no espanyola	0,719*** (0,329; 1,110)	0,221 (-0,027; 0,468)	0,062 (-0,066; 0,190)
Classe d'origen baixa	0,681** (0,271; 1,091)	0,269 (-0,014; 0,551)	0,168* (0,023; 0,312)
Constant	-2,514*** (-2,972; -2,057)	3,186*** (2,942; 3,430)	1,568*** (1,445; 1,691)
Observations	1,123	1,188	1,065
R ²		0,017	0,016
Adjusted R ²		0,012	0,01
Log Likelihood	-419,302		
Akaike Inf. Crit.	852,603		
Residual Std. Error		1,809 (df = 1181)	0,867 (df = 1058)
F Statistic		3,406** (df = 6; 1181)	2,812* (df = 6; 1058)

Note: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

Considerarem ara el nivell de consum de diverses drogues legals i il·legals. El tipus de trajectòria laboral no està associat significativament a una freqüència més gran de consum de tabac. Això sí, l'edat de transició al treball i la nacionalitat no espanyola actuen com a factors protectors d'un consum més elevat, com indiquen els seus coeficients negatius (coef. -0,076, $p < 0,001$ i coef. -0,414, $p < 0,001$, respectivament) (Taula 4.2). Ara bé, hi ha un nivell d'evidència baix però significatiu que tenir una trajectòria laboral de tipus discontinu, augmenta el consum de drogues com ara l'excés l'alcohol (coef. 0,123, $p < 0,05$), els porros (coef. 0,134, $p < 0,05$), la cocaïna (coef. 0,134, $p < 0,05$) i el consum d'estupefaents en general (coef. 0,340, $p < 0,05$), en comparació de tenir una TP (Taula 4.2, Taula 4.3). En tots aquests models, ésser dona, una edat de transició al treball més gran i la nacionalitat no espanyola actuen com a factors protectors (és a dir, estan associats a un menor consum). Per exemple, en el cas del consum de porros, ésser dona (coef. -0,230, $p < 0,001$) i ser de nacionalitat no espanyola (coef. -0,154, $p < 0,01$). En el cas del consum d'altres drogues, cap variable del model no aconsegueix predir el nivell de consum de forma significativa (Taula 4.3).

TAULA 4.2. Resultats de la modelització estadística (II): Nivell de consum de tabac, alcohol i porros. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017

	Variable		
	Tabac	Alcohol	Porros
	(1=Mai; 5=Amb molta freq.) (1)	(1=Mai; 5=Amb molta freq.) (2)	(1=Mai; 5=Amb molta freq.) (3)
Discontinus	-0,011 (-0,228; 0,206)	0,123* (0,014; 0,233)	0,134* (0,028; 0,240)
Temporals	0,111 (-0,104; 0,326)	0,030 (-0,078; 0,139)	0,032 (-0,073; 0,137)
Sexe = Dona	-0,167 (-0,344; 0,010)	-0,366*** (-0,455; -0,276)	-0,230*** (-0,317; -0,144)
Edat transició	-0,076*** (-0,103; -0,049)	-0,001 (-0,015; 0,013)	-0,010 (-0,023; 0,003)
Nacionalitat no espanyola	-0,414*** (-0,632; -0,197)	-0,222*** (-0,332; -0,112)	-0,154** (-0,260; -0,048)
Classe d'origen baixa	-0,105 (-0,351; 0,141)	-0,075 (-0,199; 0,049)	-0,110 (-0,230; 0,009)
Constant	2,681*** (2,467; 2,894)	1,711*** (1,603; 1,818)	1,446*** (1,342; 1,550)
Observations	1,122	1,124	1,124
R ²	0	0	0
Adjusted R ²	0,049	0,068	0,038
Residual Std. Error	1,545 (df = 1115)	0,780 (df = 1117)	0,753 (df = 1117)
F Statistic	10,670*** (df = 6; 1115)	14,689*** (df = 6; 1117)	8,474*** (df = 6; 1117)
Note:	* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$		

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

La Taula 4.4.a mostra que no existeix relació entre el tipus que hem anomenat “policonsum” de drogues i el tipus de trajectòria laboral de la persona jove, encara que novament ésser dona (logit -0,889, $p < 0,001$) i ser de nacionalitat no espanyola (logit -0,997, $p < 0,001$) actuen com a factors protectors. En el cas del tipus que hem anomenat “drogues legals” i que es caracteritza per un alt consum de tabac i una freqüència moderada-baixa de consum excessiu d’alcohol, les TD tornen a estar significativament associades, però aquest cop com a *factor protector* (coef. -0,360, $p < 0,05$). Aquest resultat suggereix que aquest patró de consum és més freqüent a les TP i les TT que a les TD.

TAULA 4.3. Resultats de la modelització estadística (III): Nivell de consum de cocaïna, altres drogues i drogues en general. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017

	Variable		
	Cocaïna (1 = Mai; 5 = Amb molta freq.) (1)	Altres drogues (1 = Mai; 5 = Amb molta freq.) (2)	Totes les drogues (1 = Min.; 5 = Max.) (3)
Discontinus	0,051** (0,018; 0,083)	0,041 (-0,001; 0,082)	0,340* (0,003; 0,677)
Temporals	-0,012 (-0,044; 0,020)	-0,017 (-0,058; 0,024)	0,133 (-0,200; 0,467)
Sexe = Dona	-0,023 (-0,050; 0,003)	-0,022 (-0,056; 0,012)	-0,805*** (-1,080; -0,530)
Edat transició	-0,001 (-0,005; 0,003)	0,002 (-0,003; 0,007)	-0,087*** (-0,129; -0,045)
Nacionalitat no espanyola	-0,027 (-0,059; 0,006)	-0,036 (-0,078; 0,005)	-0,848*** (-1,186; -0,511)
Classe d’origen baixa	-0,032 (-0,069; 0,005)	-0,047 (-0,094; 0,0004)	-0,369 (-0,751; 0,012)
Constant	1,055*** (1,023; 1,087)	1,060*** (1,019; 1,101)	7,957*** (7,626; 8,287)
Observacions	1,126	1,125	1,119
R ²	0	0	0
Adjusted R ²	0,015	0,008	0,075
Residual Std. Error	0,231 (df = 1119)	0,297 (df = 1118)	2,394 (df = 1112)
F Statistic	3,941*** (df = 6; 1119)	2,579* (df = 6; 1118)	16,094*** (df = 6; 1112)
Note:	* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$		

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

Finalment, hem considerat la freqüència de dues conductes de risc com són conduir sota els efectes de l’alcohol i mantenir relacions sexuals de risc (Taula 4.4.b). El tipus de trajectòria laboral no està associat amb cap d’elles. En el cas de conduir havent begut, ésser dona (coef. -0,058, $p < 0,05$) i ser de nacionalitat no espanyola (coef. -0,099, $p < 0,01$) actuen novament com a factors protectors de la freqüència d’aquesta conducta. En canvi, absolutament cap de les variables incloses en el model no aconseguen predir significativament tenir conductes sexuals de risc.

Com a resum d'aquestes múltiples modelitzacions, podem dir que les TT i les TD ens apareixen associades a una pitjor salut autopercibuda en comparació del jovent que presenta TP. A més, les TD estan relacionades (amb un nivell d'evidència baix, però coherent) amb una superior insatisfacció vital i un superior nivell de consum de diverses drogues, amb l'excepció de la tipologia que hem anomenat "drogues legals" de la qual resulten factor protector.

TAULA 4.4. Resultats de la modelització estadística (IV): (a) Policonsum i Drogues legals; (b) Conduir havent begut i Relacions sexuals de risc. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017

(a)	Variable	
	Policonsum	Drogues legals
	(1 = Si) (1)	(1 = Si) (2)
Discontinus	0,282 (-0,099; 0,662)	-0,360* (-0,674; -0,046)
Temporals	0,301 (-0,072; 0,674)	-0,016 (-0,315; 0,283)
Sexe = Dona	-0,889*** (-1,211; -0,568)	-0,027 (-0,279; 0,224)
Estat transició	-0,006 (-0,053; 0,041)	-0,050* (-0,089; -0,010)
Nacionalitat no espanyola	-0,997*** (-1,454; -0,540)	-0,249 (-0,566; 0,068)
Classe d'origen baixa	-0,423 (-0,923; 0,077)	0,039 (-0,313; 0,390)
Constant	-1,218*** (-1,575; -0,860)	-0,664*** (-0,958; -0,369)
Observacions	1,246	1,246
Log Likelihood	-523,389	-710,486
Akaike Inf. Crit.	1.060,778	1.434,972

(b)

	Variable	
	Conduir havent begut (1 = Mai; 5 = Amb molta freq.) OLS (1)	Relacions sexuals de risc (1 = Sí) logistic (2)
Discontinus	-0,022 (-0,082; 0,039)	-0,025 (-0,432; 0,382)
Temporals	-0,001 (-0,061; 0,060)	0,011 (-0,374; 0,396)
Sexe = Dona	-0,058* (-0,108; -0,008)	-0,203 (-0,529; 0,122)
Estat transició	-0,001 (-0,008; 0,007)	-0,009 (-0,060; 0,042)
Nacionalitat no espanyola	-0,099** (-0,161; -0,038)	-0,205 (-0,630; 0,221)
Classe d'origen baixa	-0,025 (-0,095; 0,044)	-0,145 (-0,639; 0,350)
Constant	1,227*** (1,167; 1,287)	-1,194*** (-1,577; -0,811)
Observacions	1,126	879
R ²	0,017	
Adjusted R ²	0,012	
Log Likelihood		-449,134
Akaike Inf. Crit.		912,268
Residual Std. Error	0,435 (df = 1119)	
F Statistic	3,279** (df = 6; 1119)	
Note:	*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001	

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

Aquests resultats són coherents amb els resultats obtinguts en la descripció de les característiques socials de les trajectòries respectives, on les TD apareixien de forma regular com el grup que aplegava més carències, mentre que les TT se situaven en una posició intermèdia. Dit això, cal tenir en compte també que, tal com es posa de manifest en els coeficients de determinació (R^2) quan estan disponibles, els models tenen un poder predictiu força baix, fins i tot amb les variables confusores afegides. Per exemple, el model sobre la insatisfacció vital només explica un $R^2 = 0,017$, és a dir, un 1,7% de la variació en el grau d'insatisfacció vital. Des d'un punt de vista purament estadístic, es tracta de relacions poc intenses que no fan de la trajectòria laboral un bon punt sobre el qual incidir amb intervencions de salut pública. Ara bé, des d'un punt de vista conceptual cal valorar que, tot i la dificultat de predir la salut a partir de condicionants socials (particularment en edats joves on els nivells de salut són, en general, bons) i comparant amb els errors de mesura inevitables en les variables utilitzades, s'han obtingut diversos resultats significatius i teòricament coherents.

4.2. La perspectiva del temps en cada estat

La tipologia de trajectòries tracta de tipificar encadenaments naturals d'estats en relació amb l'activitat laboral. Això té avantatges però també l'inconvenient de no permetre distingir quins estats en particular s'associen amb els indicadors de salut. Per aquesta raó, hem plantejat una modelització alternativa dels indicadors de salut, en què el factor de risc s'introdueix com a nombre de mesos que la persona jove ha passat en cadascun dels estats possibles al llarg de la seva trajectòria. La interpretació dels coeficients de regressió és diferent que en el cas anterior, ja que no hi ha una categoria de referència, sinó que els coeficients ens indiquen si els mesos en l'estat corresponent fan aportacions significativament positives o negatives a la predicció de l'indicador de salut que es tracti.

La Taula 4.5 mostra com els mesos en situació de contracte temporal (logit 0,007, $p < 0,01$), treball informal (logit 0,009, $p < 0,01$), atur (logit 0,013, $p < 0,01$), així com els dedicats a la cura de fills/es (logit 0,007, $p < 0,05$), estan associats a un risc més elevat de la salut auto-percebuda. Entre les variables confusores també prediuen la mala salut el fet de ser de nacionalitat no espanyola (logit 0,712, $p < 0,001$) i de classe social d'origen baixa (logit 0,646, $p < 0,01$). És remarcable que les situacions d'ocupació precària (contracte temporal i treball informal) apareguin associades a una mala salut declarada. Quant al nivell d'insatisfacció vital, tan sols els mesos en atur hi estan significativament associats (coef. 0,009, $p < 0,01$). El mateix ocorre amb el nivell d'ansietat/depressió en el dia de l'entrevista: els mesos passats en atur hi estan significativament associats (coef. 0,003, $p < 0,001$), tot i que en aquest cas ser dona i classe d'origen baixa també n'incrementen el risc d'estar ansiós/deprimit (coef. 0,127, $p < 0,05$ i coef. 0,178, $p < 0,05$, respectivament).

TAULA 4.5. Resultats de la modelització estadística (I): salut autopercebuda, satisfacció vital i nivell d'ansietat/depressió. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017

	Variable		
	Salut autopercebuda (Dolenta = 1) logístic (1)	Insatisfacció vital (min = 1; max = 10) OLS (2)	Ansietat/Depressió (min = 1; max = 5) OLS (3)
Educació	0,002 (-0,011; 0,015)	0,005 (-0,002; 0,012)	0,0005 (-0,003; 0,004)
Altres inactius	0,006 (-0,001; 0,013)	0,001 (-0,003; 0,006)	-0,0002 (-0,002; 0,002)
Tasques de la llar	0,006 (-0,004; 0,015)	-0,001 (-0,007; 0,005)	-0,001 (-0,004; 0,002)
Cura dels fills	0,012* (0,002; 0,023)	-0,005 (-0,013; 0,003)	-0,002 (-0,006; 0,002)
A l'atur	0,013** (0,005; 0,021)	0,009** (0,003; 0,014)	0,003* (0,0004; 0,006)
Treball informal	0,009** (0,003; 0,016)	0,002 (-0,002; 0,006)	-0,0002 (-0,002; 0,002)
Temporal	0,007** (0,002; 0,012)	-0,001 (-0,004; 0,002)	-0,001 (-0,002; 0,001)
Pel seu compte	0,004 (-0,006; 0,014)	-0,004 (-0,009; 0,001)	-0,0001 (-0,003; 0,002)
Permanent	0,001 (-0,004; 0,007)	-0,001 (-0,004; 0,001)	-0,00003 (-0,001; 0,001)
No sap/No contesta	0,006 (-0,003; 0,015)	0,002 (-0,004; 0,008)	0,003 (-0,0002; 0,006)
Sexe = Dona	0,220 (-0,146; 0,586)	0,082 (-0,130; 0,293)	0,127* (0,020; 0,233)
Edat transició	-0,037 (-0,104; 0,030)	-0,030 (-0,067; 0,007)	-0,009 (-0,028; 0,010)
Nacionalitat no espanyola	0,712*** (0,307; 1,117)	0,200 (-0,055; 0,455)	0,079 (-0,052; 0,211)
Classe d'origen baixa	0,646** (0,228; 1,063)	0,258 (-0,025; 0,541)	0,178* (0,032; 0,324)
Constant	-2,983*** (-3,885; -2,081)	3,297*** (2,791; 3,803)	1,554*** (1,296; 1,812)
Observacions	1,123	1,188	1,065
R ²		0,037	0,026
Adjusted R ²		0,025	0,013
Log Likelihood	-413,962		
Akaike Inf. Crit.	857,924		
Residual Std. Error		1,797 (df = 1173)	0,866 (df = 1050)
F Statistic		3,204*** (df = 14; 1173)	2,006* (df = 14; 1050)
Note:	*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001		

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

Considerem ara el nivell de consum de tabac, alcohol i “porros” (Taula 4.6). Pel que fa al tabac, el temps en educació (que aquí és *return* a l'educació, ja que les trajectòries no consideren la formació inicial) és un factor protector (coef. -0,006, p<0,05); també ho és l'edat de transició al treball (com més edat de transició, menys consum, coef. -0,078, p<0,001), que com sabem està relacionada amb un temps d'estudis prolongat. Finalment, tenir nacionalitat no espanyola també actua com a factor protector (coef. -0,395, p<0,001).

Respecte a la freqüència del consum excessiu d'alcohol, apareixen com a factors protectors els mesos passats en tasques de la llar i cura dels fills/es (coef. -0,005, $p < 0,01$ i coef. 0,004, $p < 0,05$, respectivament); però també el temps passat en contracte temporal i permanent (coef. -0,002, $p < 0,05$ i coef. -0,002, $p < 0,001$, respectivament). Pel que fa al consum de porros, els mesos passats en treball permanent en disminueixen el consum (coef. -0,002, $p < 0,01$), així com no saber o no respondre sobre la situació respecte de l'ocupació (coef. -0,003, $p < 0,05$); com és obvi, això darrer és difícilment interpretable. També estan associades de manera significativa a un menor consum de porros les variables confusores ser dona (coef. -0,228, $p < 0,001$), l'edat de transició al treball i la nacionalitat no espanyola (coef. 0,017, $p < 0,05$ i coef. -0,155, $p < 0,001$, respectivament).

TAULA 4.6. Resultats de la modelització estadística (II): Nivell de consum de tabac, alcohol i porros. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017

	Variable		
	Tabac	Alcohol	Porros
	(1 = Mai; 5 = Amb molta freq.) (1)	(1 = Mai; 5 = Amb molta freq.) (2)	(1 = Mai; 5 = Amb molta freq.) (3)
Educació	-0,006* (-0,012; -0,0003)	-0,001 (-0,004; 0,002)	0,0004 (-0,002; 0,003)
Altres inactius	0,0003 (-0,004; 0,004)	-0,0004 (-0,002; 0,002)	-0,001 (-0,003; 0,001)
Tasques de la llar	-0,002 (-0,008; 0,003)	-0,005** (-0,007; -0,002)	-0,001 (-0,004; 0,001)
Cura dels fills	-0,003 (-0,010; 0,004)	-0,004* (-0,007; -0,001)	-0,001 (-0,005; 0,002)
A l'atur	-0,001 (-0,005; 0,004)	-0,002 (-0,004; 0,0002)	0,002 (-0,001; 0,004)
Treball informal	0,002 (-0,002; 0,006)	-0,001 (-0,002; 0,001)	-0,0001 (-0,002; 0,002)
Temporal	0,003 (-0,0002; 0,005)	-0,002* (-0,003; -0,0002)	-0,001 (-0,002; 0,0003)
Pel seu compte	0,001 (-0,003; 0,005)	-0,001 (-0,003; 0,001)	-0,0001 (-0,002; 0,002)
Permanent	0,0002 (-0,002; 0,003)	-0,002*** (-0,003; -0,001)	-0,002** (-0,003; -0,001)
No sap/No contesta	-0,004 (-0,009; 0,001)	-0,002 (-0,005; 0,0004)	-0,003* (-0,005; -0,0003)
Sexe = Dona	-0,120 (-0,303; 0,063)	-0,349*** (-0,441; -0,257)	-0,228*** (-0,317; -0,139)
Edat transició	-0,078*** (-0,110; -0,045)	-0,014 (-0,031; 0,002)	-0,017* (-0,033; -0,001)
Nacionalitat no espanyola	-0,395*** (-0,619; -0,172)	-0,192*** (-0,305; -0,079)	-0,155** (-0,264; -0,046)
Classe d'origen baixa	-0,082 (-0,330; 0,166)	-0,058 (-0,183; 0,067)	-0,105 (-0,226; 0,015)
Constant	2,617*** (2,175; 3,060)	2,032*** (1,809; 2,255)	1,657*** (1,441; 1,872)
Observacions	1,122	1,124	1,124
R ²	0,07	0,089	0,059
Adjusted R ²	0,058	0,077	0,047
Residual Std. Error	1,538 (df = 1107)	0,776 (df = 1109)	0,749 (df = 1109)
F Statistic	5,928*** (df = 14; 1107)	7,724*** (df = 14; 1109)	4,960*** (df = 14; 1109)
Note:	* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$		

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

El temps en atur és l'única variable associada (positivament) al nivell de consum de cocaïna (coef. 0,001, $p < 0,05$), mentre que el retorn a l'educació és l'única que ho està al nivell de consum d'altres drogues (coef. 0,002; $p < 0,001$) (Taula 4.7). Diversos factors confusors actuen com a protectors del consum de drogues en general: el sexe femení, una edat de transició al treball elevada i la nacionalitat no espanyola (coef. 0,737, $p < 0,001$; coef. 0,104, $p < 0,001$ i coef. -0,826, $p < 0,001$, respectivament); però l'única situació laboral que apareix associada (negativament) al consum general de drogues és la categoria difícilment interpretable de "no sap, no contesta".

TAULA 4.7. Resultats de la modelització estadística (III): Nivell de consum de cocaïna, altres drogues i drogues en general. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017

	Variable		
	Cocaïna (1 = Mai; 5 = Amb molta freq.) (1)	Altres drogues (1 = Mai; 5 = Amb molta freq.) (2)	Totes les drogues (1 = Min.; 25=Max.) (3)
Educació	0,0004 (-0,001; 0,001)	0,002*** (0,001; 0,003)	-0,005 (-0,014; 0,005)
Altres inactius	0,001 (-0,00000; 0,001)	0,0003 (-0,0004; 0,001)	0,0003 (-0,006; 0,006)
Tasques de la llar	0,0001 (-0,001; 0,001)	-0,0002 (-0,001; 0,001)	-0,008 (-0,017; 0,0003)
Cura dels fills	0,001 (-0,0004; 0,002)	-0,0002 (-0,002; 0,001)	-0,008 (-0,019; 0,003)
A l'atur	0,001* (0,0001; 0,001)	0,0002 (-0,001; 0,001)	-0,001 (-0,008; 0,007)
Treball informal	0,0004 (-0,0002; 0,001)	0,0002 (-0,001; 0,001)	0,002 (-0,004; 0,008)
Temporal	0,0001 (-0,0003; 0,001)	-0,0003 (-0,001; 0,0003)	-0,0003 (-0,005; 0,004)
Pel seu compte	0,001 (-0,0001; 0,001)	0,001 (-0,0004; 0,001)	0,001 (-0,006; 0,008)
Permanent	0,0001 (-0,0002; 0,001)	-0,0002 (-0,001; 0,0003)	-0,004 (-0,008; 0,0001)
No sap/No contesta	0,001 (-0,0001; 0,001)	-0,0003 (-0,001; 0,001)	-0,009* (-0,017; -0,001)
Sexe = Dona	-0,021 (-0,049; 0,006)	-0,022 (-0,057; 0,013)	-0,734*** (-1,019; -0,450)
Edat transició	0,0005 (-0,004; 0,005)	0,003 (-0,004; 0,009)	-0,108*** (-0,158; -0,057)
Nacionalitat no espanyola	-0,023 (-0,057; 0,011)	-0,028 (-0,071; 0,015)	-0,786*** (-1,134; -0,439)
Classe d'origen baixa	-0,032 (-0,069; 0,006)	-0,044 (-0,092; 0,003)	-0,320 (-0,704; 0,065)
Constant	1,019*** (0,952; 1,085)	1,065*** (0,980; 1,150)	8,402*** (7,715; 9,089)
Observacions	1126	1125	1119
R ²	0,018	0,028	0,093
Adjusted R ²	0,006	0,016	0,081
Residual Std. Error	0,232 (df = 1111)	0,296 (df = 1110)	2,386 (df = 1104)
F Statistic	1,454 (df = 14; 1111)	2,316** (df = 14; 1110)	8,056*** (df = 14; 1104)
Note:	* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$		

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

Finalment, des del punt de vista de la tipologia de consum de drogues (Taula 4.8), cap situació respecte a l'activitat no està particularment associada al policonsum, tot i que el sexe i la nacionalitat no espanyola actuen novament com a factors protectors (logit -0,860, $p < 0,001$ i -0,962, $p < 0,001$). En canvi, tenir el patró de consum que hem anomenat "drogues legals" està associat positivament als mesos passats en treball temporal i en treball permanent (logit 0,004, $p < 0,05$ en ambdós casos).

TAULA 4.8. Resultats de la modelització estadística (IV): Policonsum i Drogues legals. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017

	Variable	
	Policonsum (1 = Sí) (1)	Drogues legals (1 = Sí) (2)
Educació	0,005 (-0,004; 0,014)	-0,008 (-0,018; 0,003)
Altres inactius	-0,003 (-0,011; 0,004)	0,001 (-0,005; 0,006)
Tasques de la llar	-0,005 (-0,017; 0,008)	-0,004 (-0,013; 0,005)
Cura dels fills	-0,016 (-0,044; 0,012)	-0,003 (-0,014; 0,008)
A l'atur	0,0003 (-0,007; 0,008)	-0,003 (-0,010; 0,004)
Treball informal	0,002 (-0,004; 0,007)	0,002 (-0,003; 0,007)
Temporal	-0,002 (-0,006; 0,003)	0,004* (0,0004; 0,008)
Pel seu compte	0,002 (-0,005; 0,008)	0,003 (-0,003; 0,010)
Permanent	-0,004 (-0,008; 0,0001)	0,004* (0,0004; 0,007)
No sap/No contesta	-0,012 (-0,025; 0,001)	0,001 (-0,006; 0,008)
Sexe = Dona	-0,860*** (-1,196; -0,524)	0,063 (-0,199; 0,325)
Edat transició	-0,018 (-0,075; 0,039)	-0,036 (-0,084; 0,011)
Nacionalitat no espanyola	-0,962*** (-1,432; -0,491)	-0,176 (-0,504; 0,152)
Classe d'origen baixa	-0,375 (-0,880; 0,129)	0,074 (-0,282; 0,430)
Constant	-0,728 (-1,458; 0,002)	-1,235*** (-1,874; -0,595)
Observacions	1246	1246
Log Likelihood	-516,209	-703,628
Akaike Inf. Crit.	1062,417	1437,256
Note:	* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$	

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

Malgrat alguns resultats de difícil interpretació, aquest conjunt alternatiu de regressions reforcen moltes de les percepcions obtingudes en el punt 5.1, a més de permetre aprofundir en algunes d'elles. Relacions contractuals que es poden considerar indicadors de precarietat (temporalitat, informalitat) i que estan presents tant en les TT com en les TD, així com l'atur i la cura dels fills/es, particularment presents en les TD, estan associades a una mala salut autopercebuda. El paper de la nacionalitat i una classe baixa d'origen és el mateix en ambdós models.

La insatisfacció vital, que des de la perspectiva de les trajectòries estava associada a les TD, quan es consideren els estats apareix específicament associada al temps en atur, el qual sabem que és especialment prevalent dintre d'aquestes. També és la situació d'atur la que apareix significativament associada a superiors nivells d'ansietat i depressió. Per tant, aquesta sembla particularment patògena des del punt de vista de la salut mental, un resultat novament coherent amb l'evidència existent.

La relació del consum de drogues amb la trajectòria (o la situació laboral) és complexa perquè depèn del tipus de substància. Les principals situacions d'ocupació (permanent i temporal) estan associades a un patró de consum de "drogues legals", mentre que en la perspectiva de trajectòries, la TD està associada a aquest mateix perfil però com a factor protector. A la inversa, la TD està associada a nivells alts de consum excessiu d'alcohol, porros i cocaïna, i el temps en atur també està associat a un superior consum de cocaïna. Tot això suggereix que les situacions d'ocupació s'associen a un consum "legal-productiu", i les situacions d'exclusió del treball estan associades a drogues més difícilment compatibles amb l'activitat productiva. Aquesta relació apareix també amb les TD, i això ocorre malgrat que aquestes inclouen situacions de treball domèstic i cura d'infants, que quan s'adopta la perspectiva del temps en cada estat actuen com a factors protectors de la freqüència del consum excessiu d'alcohol.

5. RESULTATS DE LA FASE QUALITATIVA

La part qualitativa d'aquest informe aprofundeix en dos aspectes. En primer lloc, es descriuen els factors que expliquen l'associació identificada anteriorment de forma quantitativa entre precarietat laboral i salut de la població jove. Amb aquesta finalitat, s'identifiquen i s'expliquen els mecanismes concrets que intervenen en aquesta relació, és a dir, situacions o realitats derivades de l'experiència de les diferents trajectòries laborals que desencadenen problemàtiques de salut. Aquestes problemàtiques tenen a veure tant amb la salut física com amb la salut mental i amb la realització de pràctiques de risc (especialment el consum de drogues). En segon lloc, s'apunta el rol de la família i dels serveis socials en la moderació d'aquests factors, és a dir, s'explora la capacitat d'aquestes dues institucions per reduir o ampliar els efectes d'aquests mecanismes causals sobre la salut dels joves.

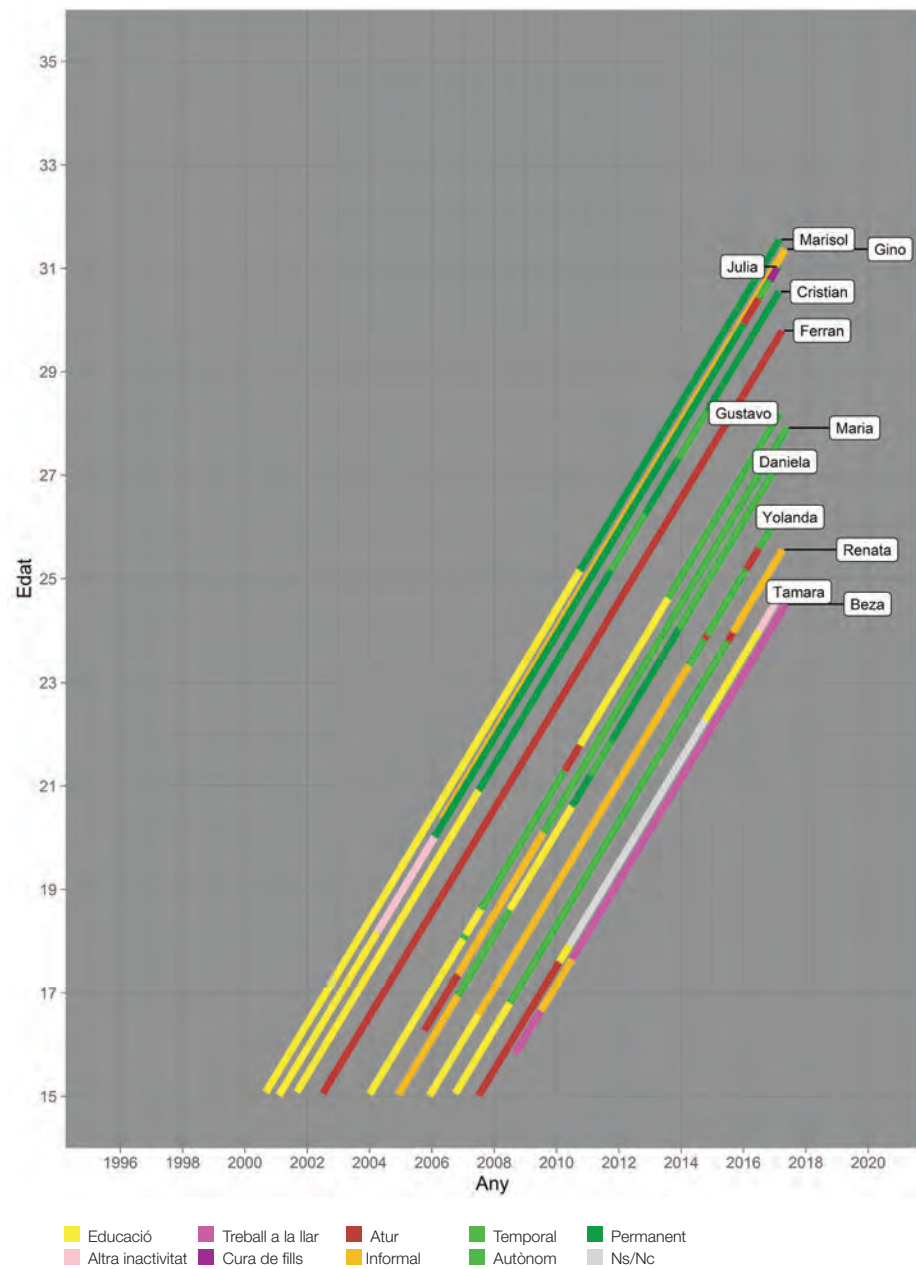
Cal remarcar que els resultats d'aquesta part de la investigació no busquen una extrapolació estadística al conjunt de la població, sinó identificar en casos particulars (i de forma no exhaustiva) quins elements relacionats amb la trajectòria laboral poden produir efectes sobre la salut i la qualitat de vida. Així, si bé en les entrevistes s'han identificat situacions i problemàtiques greus,⁶ no es pot inferir que el conjunt de la gent jove amb el mateix tipus de trajectòria estigui igual de malament ni experimenti les mateixes vivències, però sí que aporta coneixement sobre les formes en què les trajectòries laborals poden potencialment modelar la seva salut o, en altres paraules, ficar-se sota la seva pell.

El Gràfic 5.1 representa les trajectòries laborals de les persones entrevistades, segons les seves respostes en el qüestionari de l'EJC17. Si bé en alguns casos hem vist incoherències importants entre la informació reportada a l'enquesta i la narració de la trajectòria que s'ha desenvolupat a l'entrevista, el fet d'haver incorporat criteris addicionals en la selecció de la mostra qualitativa ens ha garantit igualment certa coherència entre les problemàtiques dels casos entrevistats i les problemàtiques característiques dels tres tipus de trajectòries definides a l'anterior apartat de resultats quantitatius.

---

6 Podria ser que la gratificació de 50 € hagi introduït cert biaix en la selecció de joves participants, fent més atractiva la participació en l'estudi a persones amb dificultats econòmiques. En tot cas, però, s'ha obtingut una bona variabilitat de situacions econòmiques i laborals.

GRÀFIC 5.1. Diagrama de Lexis. Representació de les trajectòries laborals de les persones entrevistades en la fase qualitativa de l'estudi (n = 12)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Direcció General de Joventut)

5.1. Camins causals i mecanismes que expliquen l'impacte de la precarietat en les trajectòries laborals sobre la salut

A partir de les narratives de les persones joves entrevistades, per tant, a través de la descripció de les seves experiències subjectives, hem identificat tres grans camins causals a través dels quals la trajectòria laboral impacta sobre la salut: (i) definint els recursos econòmics i d'altre tipus amb què compta el jovent, (ii) la construcció d'horitzons temporals, i (iii) l'exposició a riscos físics i sobretot riscos psicosocials en el treball. També fem una menció especial a les implicacions de l'atur.

5.1.1. Recursos

En el discurs del individu amb trajectòries estables emergeix la idea que l'ocupació ha complert la funció de dotar-los de recursos econòmics i per tant d'autonomia, la qual cosa els brinda l'oportunitat d'emancipar-se i d'obtenir independència econòmica. Això permet al jovent amb trajectòries laborals caracteritzades pel predomini d'estabilitat la possibilitat d'assolir una emancipació relativament precoç i adquirir autonomia i seguretat per desenvolupar trajectòries lineals que segueixen un ordre definit com a "estàndard" en l'imaginari col·lectiu (treballar, aparellar-se, independitzar-se, tenir criatures, etc.).

"Entrevistadora: Entonces estás emancipado... ¿cómo, cómo fue tu proceso? Entrevistado: Pues es muy rápido (ríe), tenía veinticuatro años cuando me salí, me fui a vivir aquí en el mismo barrio, aquí a 100 metros de mis padres, en un piso de alquiler con quien era mi novia en aquel momento(...). Entrevistadora: ¿Qué papel jugó la situación laboral para permitirte este proceso? Entrevistado: Hombre, pues sin el trabajo habría sido imposible, ¿no?, hacer todo esto, si no hubiera tenido trabajo no hubiera tenido dinero para pagar nada, fundamental el trabajo, durante este tiempo siempre he tenido trabajo" (Cristian, TP).

A més, les seves trajectòries els permeten adquirir recursos i guanyar-se bé la vida, la qual cosa els confereix satisfacció, seguretat i reconeixement. Com ho explica la Marisol, una de les entrevistades, a més de permetre-li cobrir les necessitats bàsiques i arribar a final de mes, la seva trajectòria laboral li ha proporcionat la capacitat de consum necessària per assumir despeses que li venen de gust, i això l'ha fet tenir sensació d'autonomia i satisfacció.

"Entrevistadora: ¿cómo han sido los salarios a lo largo de tu trayectoria? Entrevistada: muy buenos, quitando de que siempre piensas que puedes... la verdad es que muy bien, viendo como está el mundo laboral, muy buenos(..). He tenido mucha libertad para hacer lo que quisiera, he podido viajar, tengo dinero ahorrado, no una millonada pero he podido ayudar en casa, la verdad es que muy bien, he podido comprar mis coches, normalitos pero he podido asumirlo, he pagado mi boca..." (Marisol, TP).

En canvi, en les entrevistes a la gent jove amb trajectòries més precàries, és a dir, discontinües o temporals, bé sigui a causa de la manca de feina (i per tant l'absència d'un salari), de manera continuada o intermitent, de la subocupació en termes de jornades parcials,

de la informalitat (que permet situacions en les quals es cobra molt poc, per sota del que estableix el salari mínim interprofessional), i/o simplement dels baixos salaris, en algunes de les entrevistes realitzades emergeix amb força l'impacte patogènic de la manca de recursos i els greus efectes d'aquesta mancança sobre el benestar físic i mental de les persones joves. Aquest impacte es produeix mitjançant diferents mecanismes i es plasma en una multitud d'*outcomes* de salut. Un dels mecanismes més clars és que la manca de recursos genera dificultats per cobrir necessitats bàsiques, la qual cosa pot tenir un impacte negatiu tant en la salut física com en la mental. En primer lloc, la privació material implica una manca de recursos per a una alimentació saludable, i genera, fins i tot, possibles situacions de malnutrició, bé sigui per comprar productes de molt poca qualitat, bé sigui per menjar aliments molt bàsics i repetitius, o fins i tot per haver de consumir aliments perjudicials, com és el cas de la Beza, que pateix diabetis mellitus derivada d'una diabetis gestacional, però que no té recursos econòmics per consumir aliments que no agreugin la seva condició:

“Siempre comemos arroz, si tenemos fruta como fruta, comemos arroz todos los días, me gustaría comer comida sana porque yo tengo diabetes y no puedo comer arroz porque el arroz tiene azúcar y lo como porque no tengo salida (...). Me preocupa un montón porque si un día me enfermo y no puedo levantarme de la cama, ¿qué pasa con mis hijos? Es muy complicado, el médico dice, arroz tienes que dejarlo, pero no tengo manera de dejarlo” (Beza, TD).

“En vez de comprarme la carne de la carnicería la compro envasada por ahorrarme 4 cochinos euros por cada nosecuantos gramos de carne, es que es súper triste, que te tengas que comer una carne de mierda con perdón porque dos trozos de ternera te valen 12 euros y te compras en el súper una bandeja que vienen 6 por 5 euros y no sé cosas... no sé, como que parece que te envenenen (...).” (Renata, TT).

“Yo me metí a una casa a trabajar, me metí a trabajar a una casa, me pagaban 300 euros desde las 9 de la mañana hasta las 3 o 4 de la tarde, al mes, bueno, fueron unos dos años muy complicados porque pasamos hambre, pasamos de todo, de todo. Entrevistadora: háblame un poco sobre esas sensaciones. Entrevistada: pues muy duro porque no teníamos ni para comer, o sea yo cocinaba para toda la semana, el piso donde nosotros vivíamos, la señora al ver nuestra situación nos invitaba un plato de comida y nosotros se lo dábamos a mi hija y nosotros comíamos lo que había preparado para toda la semana porque no teníamos” (Marisol, TT).

En segon lloc, la privació material, les dificultats per cobrir les despeses de l'habitatge o del transport i arribar a final de mes poden generar també molts problemes en el benestar psicològic i emocional. Així, les persones joves entrevistades amb trajectòries precàries que han patit dificultats econòmiques relaten haver sentit molta angoixa, sensacions d'inseguretat, por, tristesa i frustració, de manera que l'aspecte econòmic acaba essent una preocupació central en les seves vides:

“Trabajar todo el mes para cobrar el día 1 y el día 1 a las 4 de la tarde no tener dinero porque se van pasando los recibos y todo, y otra vez a trabajar sin dinero, colándote en el metro porque no te daba para el metro, bueno, un drama fatal, súper triste eso,

pero bueno, por todo se ha de pasar (...) es que es triste eso, me preguntes lo que me preguntes no sé por qué lo relaciono todo con el dinero, tía, es que todo lo relaciono con el dinero, no sé por qué pero todo lo relaciono con billetes” (Renata, TT).

Aquestes situacions d'angoixa i inseguretat, identificades en el relat dels treballadors i les treballadores amb trajectòries precàries, poden arribar a ser somatitzades i donar lloc a símptomes físics, com ara vòmits o febre, tal com podem llegir en aquests fragments corresponents a la Renata i la Beza:

“Entrevistadora: ¿cómo llevabas el día a día, tuviste temor de no llegar a fin de mes? Entrevistada: Sí, uuuuyy, no, fatal, lloraba, no podía dormir, nerviosa, vomitaba, sí... me... uf, fatal” (Renata, TT).

“Si ellos tocan la puerta y ese día tenemos que salir [de la vivienda], qué vamos a hacer? Entrevistadora: ¿Sientes ansiedad? Entrevistada: Muchas veces. Entrevistadora: ¿Qué sientes y por qué? Entrevistada: Si pienso un montón me pongo nerviosa, me da fiebre, grito un montón” (Beza, TD).

Aquesta angoixa, derivada de les dificultats per cobrir necessitats bàsiques, també genera preocupacions, nervis i incertesa, que es poden manifestar en trastorns del somni, tal com expressa la Daniela:

“Entrevistadora: ¿El no dormir lo atribuyes al trabajo? Entrevistada: un gran porcentaje sí, (...) si yo no genero, no produzco, no cobro lo que necesito (...) Entrevistadora: ¿No duermes por lo que estás sintiendo? Entrevistada: Presión, inseguridad... Entrevistadora: ¿Con qué?... Entrevistada: Con no lograr los objetivos [de ventas sobre los que se define su sueldo variable], es que es el tema económico, sobre todo económico, me da miedo no llegar a cumplir mis pagos, odio no tener dinero pero bueno, eso (...) los nervios de eso, de decir Dios mío, lo cerraré...” (Daniela, TT).

És rellevant afegir-hi que l'experiència de privació material es pot viure de manera diferent si es tracta només d'una experiència puntual o bé si es tracta d'una realitat persistent en el temps; probablement com més temps d'exposició, pitjor malestar emocional. En aquest sentit, les entrevistes permeten entreveure que l'atrapament en situacions de pobresa i privació en si mateix també genera desesperació i impotència. A més, la privació material pot estar acompanyada d'altres mecanismes que contribueixen a deteriorar la salut mental. En el cas de la María, per exemple, es pot observar un conjunt de situacions que interactuen i exacerbem emocions negatives potencialment precursors de mala salut mental, com ara l'atrapament en una situació de privació, juntament amb factors (que tractem amb més profunditat més endavant) com el tracte autoritari, sentir-se deseparada i el fet de tenir una filla i sentir-se incapaç de cobrir les seves necessitats i la seva cura.

“Me sentía muy mal porque te entra una desesperación y una impotencia... no solo el hecho de no poderte comprar un pan, es el hecho de que no es un día, no es una semana y no es un mes, es mes tras mes, tras mes, tras mes y encima vas a trabajar y te pagan una miseria, encima te pisotean... es una sensación horrible, yo

creo que cualquier persona se echa a la bebida o a tirar la toalla, es una sensación muy horrible, uno estando solo todavía, porque uno solo puede todavía moverse y lo que sea, pero ya cuando tienes un hijo a cargo, cuando la ves pequeñita, necesitada de cuidados... la hemos pasado fatal, muy mal, yo la parte mía y la parte de mi hija, mi hija también la ha pasado muy mal, es una sensación que es por dentro que te va carcomiendo, te va carcomiendo, una desesperación de no saber qué hacer, a quién acudir” (María, TT).

Finalment, la privació i manca de recursos contribueix a no poder invertir en la cura d'un/a mateix/a, o fer despeses en serveis que puguin ajudar a sentir-se millor. És, per exemple, el cas de la Daniela, una jove amb una trajectòria laboral caracteritzada per la temporalitat, quan narra que, com que no es troba gaire bé emocionalment, li agradaria poder danar a teràpia psicològica per aconseguir eines que l'ajudin a sentir-se millor i a gestionar més bé les seves emocions, però no pot perquè no pot costejar-la.

“Entrevistadora: ¿Has ido a terapia? Entrevistada: ¿Te digo la verdad por qué no? Porque también conlleva dinero, pero sí que me iría bien un couch o un psicólogo que me ayude a tener herramientas para controlar ese tipo de cosas (...). Evidentemente no soy psicóloga, no tengo herramientas y si no lo he hecho es evidentemente por tiempo y luego por dinero” (Daniela, TT).

En un menor nivell d'importància, un altre mecanisme que fa que la manca de recursos acabi afectant el benestar de la gent jove té a veure amb les dificultats per a l'emancipació que es deriven en alguns casos de la precarietat en les trajectòries. Aquestes dificultats poden generar frustració derivada de la pressió social associada a no fer una transició residencial i familiar clau cap a la vida adulta, i poden provocar sensacions de bloqueig vital, fracàs i incertesa davant el futur.

“Sí que me he planteado [irme de casa], lo que pasa es que a día de hoy no tengo un trabajo estable, bueno no tengo trabajo ni estable ni no estable y entonces no puedo permitirme irme a vivir (...). Entrevistadora: ¿Y cómo te sientes al no poder irte de casa? Entrevistada: Pues hombre, es un poco frustrante, ¿no?, porque con 27 años ya ves a todas o todos tus amigos o tu alrededor que viven solos, con sus parejas, ya empiezan a tener hijos y entonces un poco es como, joder, no, no podemos, no podemos (...) yo sigo buscando trabajo pero es muy inestable, no se sabe, el futuro, pues no se sabe” (Tamara, TD).

“Entonces empecé a buscar cositas cuando yo ya estaba empezando a estar quemado... Entrevistadora: Quemado por... Entrevistado: Quemado por esa situación, eso no iba bien y también yo ya estaba en los 23 y que dices ya, o sea, o arranco yo o vamos mal” (Gustavo, TT).

A més de les dificultats pròpies de l'emancipació, en algunes entrevistes també emergeix la qüestió de la qualitat de l'habitatge, és a dir, la dificultat i els malestans generats per aconseguir els recursos econòmics necessaris per tenir un habitatge digne i apropiat per viure amb benestar (i no “malviure”), ja que, segons algunes persones entrevistades, de

vegades només tenen opció d'accedir a un segment del mercat immobiliari en molt males condicions.

“Llegué a buscar piso desesperada porque era... me los podía permitir algunos pero los que me podía permitir, yo entraba y decía yo estoy aquí y cojo una depresión seguro” (Daniela, TT).

Per acabar, en aquests discursos s'observa que la manca de recursos materials o la privació material de joves amb trajectòries laborals precàries pot anar acompanyada de certa dependència econòmica, sigui de la família o de la parella, i generar sensacions de vergonya, humiliació i falta de realització personal, la qual cosa també afecta la seva sensació d'autonomia i autoestima.

“No tener yo un trabajo es que es eso, algo que siempre se basa en lo mismo, no en no tener yo mi empleo mi libertad un poco mi no? Porque aunque claro mi pareja me ayuda pero me ayuda, no es eso lo que estoy creando yo, no me siento como realizada, obviamente no, es que es algo que es frustrante (...) aunque mi pareja me ayude yo no me siento con la misma libertad de decir bueno ahora me voy a comprar dos pantalones y un jersey pues no, eso no lo hago porque es su dinero” (Tamara, TD).

La Taula 5.1 resumeix els principals mecanismes explicatius i potencials *outcomes* en salut descrits a les entrevistes que es poden produir arran del possible impacte de les trajectòries laborals sobre els recursos:

TAULA 5.1. Afectació dels recursos pel tipus de trajectòria: conseqüències sobre la salut i la qualitat de vida, i mecanismes que hi actuen

Tipus de trajectòria	Mecanismes	Impacte en la salut i qualitat de vida
Permanents	Ingressos, independència econòmica	Estabilitat, autonomia, seguretat, reconeixement, capacitat per fer plans de futur i emancipació precoç
		Satisfacció vital
Temporals i discontinus	Dificultats per cobrir necessitats bàsiques (privació material)	Possible malnutrició i consum de aliments perjudicials
		Sensacions d'angoixa, inseguretat, por, tristesa, frustració, preocupació, nervis, incertesa, desesperació i impotència
		Somatització: vòmit i febre
	Dificultats per a l'emancipació	Trastorns del somni
		Manca de diners per a la cura d'un/a mateix/a
		[Exacerbació dels malestars a major temps d'exposició]
Dependència	Frustració, pèrdua de l'autoestima, sensació de fracàs i de bloqueig vital, desesperació	
	Vergonya, manca de realització personal, humiliació i pèrdua d'autoestima	

Font: Elaboració pròpia

5.1.2. Horitzons temporals

Un altre camí causal que explica l'efecte que tenen les trajectòries laborals sobre la salut de la joventut és el seu impacte en la capacitat per exercir agència en la construcció d'horitzons temporals, es a dir, la capacitat de pensar i actuar sobre el futur i fer planificacions o projectes vitals. D'una banda, el jovent entrevistat amb trajectòries estables té bastant capacitat de planificar escenaris més enllà del moment que estan vivint. A més, té confiança en el que li oferirà el futur, com a conseqüència de bones experiències passades i de comptar amb una experiència que l'avalua com a treballador/a. En aquest sentit, el fet d'haver estat anys treballant de forma estable és considerat com una demostració d'ocupabilitat futura, en termes d'un dels entrevistats: *“vas cogiendo experiencia y esa experiencia también tiene un valor en el mercado”* (Ferran, TD). Aquest conjunt de recursos i l'imaginar sobre el valor d'aquests recursos poden actuar com un factor protector per a la bona salut mental, perquè proporcionen autoestima i confiança en un/a mateix/a, així com una percepció de certesa i seguretat, cosa que raonablement condueix a una sensació de tranquil·litat respecte al futur. Així, per exemple, el cas de la Julia mostra com tenir una trajectòria estable és interpretat per ella mateixa com un indicador objectiu que és bona treballadora. Confia en si mateixa, en la seva capacitat per treballar bé i en la possibilitat que se la valori per això, la qual cosa li aporta una seguretat que no està

vinculada necessàriament a la permanència en el lloc de treball actual, sinó que s'estén a la percepció de la trajectòria laboral futura en un sentit ampli, es desenvolupi aquesta trajectòria en l'empresa actual o en una de diferent. Així es desprèn de les paraules de la Julia, quan ens diu:

Ahora de momento ya estoy fija, me da un poco de miedo cambiar y que no funcione pero bueno si no funciona te vas al paro y yo creo que soy válida, como dependiente siempre me va a salir algo, son muchos años y Figueres me conoce, llevar 11 años en una tienda que es espiga de Figueres pues... Entrevistadora: Sientes confianza de que no vas a quedarte nunca... Entrevistada: No porque yo siempre pienso que yo lo valgo, soy muy positiva, siempre pienso que yo lo valgo y no sé a lo mejor es ser algo creída, no, pero si no me quieren ellos se lo pierden porque como yo... (...) cuando trabajo lo doy todo de mí y yo creo que la gente cuando ves un cv donde la persona ha estado únicamente en 4 sitios de trabajo durante tantos años y que uno de los trabajos es uno que ya tuvo de la misma empresa supongo que eso dice algo" (Julia, TP).

De forma similar, en el transcurs de les entrevistes s'ha identificat que la capacitat d'elecció, el fet de tenir poder de decisió sobre la pròpia trajectòria laboral, pot esdevenir un factor protector contra l'angoixa o l'estrès. Així, la seguretat per poder decidir on treballar que relata i que desprèn en Cristian quan rememora la seva trajectòria laboral, com ara quan expressa "(...) es que creo que si estuviera en un trabajo estresante me iría de ahí porque no encajaría en mi modo de vida (...) si no me gustan me voy a otra cosa, no me voy a angustiar en algo que no me gusta", el reforça en la seva capacitat de fer plans de futur i assolir fites com ara formar la seva pròpia família, i el protegeix de situacions d'estrès o de por davant la incertesa inherent a cada nova etapa. Aquest fet queda patent, per exemple, en comentar les implicacions econòmiques de la propera arribada d'un nadó a la família:

"Entrevistadora: Y ahora que viene un bebé, ¿la situación económica no te preocupa? Entrevistado: No, no, para nada, porque cobramos bien los dos y nos administramos muy bien" (Cristian, TP).

En canvi, en el cas de les trajectòries més precàries, o sigui, les temporals i les discontinues, en els discursos emergeixen amb claredat les problemàtiques derivades de la incapacitat per planificar o la manca de control sobre el futur. Aquesta incapacitat, sovint relacionada amb estats d'incertesa, por i frustració, pot arribar a derivar en l'aparició d'afectacions negatives sobre la salut mental dels treballadors i les treballadores, i deteriorar-la al llarg del temps.

"(...) y en el caso desde el punto de vista laboral era un poco también que siempre tenías el miedo de decir: bueno vale, hoy tengo este trabajo y... me llamarán, pero cuándo y para qué..." (Gustavo, TT).

"No hay contratos, no hay estabilidad en el trabajo. Por muy buena que seas, por mucho que trabajes, por mucho que te esfuerces... no hay estabilidad. La empresa no se arriesga por nadie, ni por nada. No existe un contrato... no existe la confianza empresario-trabajador. No existe 'toma un contrato fijo, soluciónate la vida'" (Yolanda, TD).

A més, com expliquem amb més detall en el proper apartat, la gent jove amb trajectòries més precàries senten més una falta d'oportunitats laborals i que no tenen alternatives. Això, juntament amb la necessitat econòmica, de vegades els porta a estar atrapats en ocupacions no desitjades, la qual cosa hem vist que pot crear forts sentiments de frustració, mal humor i, fins i tot, ansietat i trastorns del son.

"(...) la verdad es que nunca me ha costado mucho encontrar trabajo, he tenido trabajos de mierda, con perdón, pero era eso o nada así que (...) y claro, ahí tuve que coger lo primero que fuera, que fue lo de limpieza, uf, fatal (...) no me gusta lo que he realizado pero como necesito dinero porque hoy en día sin dinero no haces nada pues es lo que hay (...) todo el día amargada, cansada, no tenía humor (...) de tener que ir a trabajar y no has entrado y pensar que mañana tienes que volver a ir, me causaba malestar, no descansar por la noche, soñaba con el trabajo, un bucle" (Renata, TT).

Per altra banda, un altre mecanisme que fa que els horitzons temporals puguin tenir un impacte sobre la salut del jovent són els malestars, la decepció i la tristesa derivades de l'estancament i les dificultats per promocionar. El jovent amb trajectòries temporals que ha treballat en ocupacions i empreses que en general no han fomentat la seva formació, reciclatge i promoció destaca que això de vegades el fa sentir decebut i poc reconegut.

"Considero que en España es muy complicado encontrar una empresa en la que apuesten por ti a nivel de formación y creo que es algo super importante, o al menos perfiles como el mío, nervioso, que no le gusta aletargarse y que necesita estar en constante reciclamiento y aprender y teniendo visiones de otras cosas (...) creo que las empresas no apuestan mucho por la formación de sus empleados y a mi eso me hace que me aburre" (Daniela, TT).

La Taula 5.2 resumeix els principals mecanismes explicatius i potencials *outcomes* en salut descrits per les persones entrevistades que es poden produir per l'efecte que tenen les trajectòries laborals sobre la construcció d'horitzons temporals:

TAULA 5.2. Afectació de l'horitzó temporal pel tipus de trajectòria: conseqüències sobre la salut i la qualitat de vida, i mecanismes que hi actuen

Tipus de trajectòria	Mecanismes	Impacte en la salut i qualitat de vida
Permanents	Capacitat de planificar el futur	Tranquil·litat, confiança en un/a mateix/a i en el futur
	Capacitat d'elecció	Protecció de l'angoixa i l'estrès
Temporals i discontinus	Limitacions per planificar el futur	Incertesa, por, frustració
	Dificultats per promocionar, estancament	Decepció, tristesa, sensació de poc reconeixement, insatisfacció

Font: Elaboració pròpia

5.1.3. Riscos físics i psicosocials

En tercer lloc, a les entrevistes s'identifiquen elements relacionats amb les condicions de treball que protegeixen la salut i qualitat de vida del jovent amb trajectòries estables i desencadenen o agreugen problemes de salut física i mental per a qui té trajectòries temporals o discontinües. En el cas de les trajectòries estables, s'observa que les persones joves tendeixen a fer més valoracions positives dels seus treballs, en els quals troben cert reconeixement i valoració externa, així com satisfacció a la feina.

“Es que te digo, para mí mi trabajo es mi mayor hobby, me la paso muy bien trabajando” (Cristian, TP).

D'acord amb les entrevistes realitzades, la capacitat d'escollir que hem descrit en l'apartat anterior, pròpia de les trajectòries estables, permet escollir treballar en feines lliures d'estrès i exigències, de manera que els facilita evitar situacions laborals en condicions de treball que poden ser potencialment nocives per a la salut mental. Seguint amb Cristian: *“este mundo de la programación es un mundo de buen rollo y de tranquilidad, no es para nada estresante, es que creo que si estuviera en un trabajo estresante me iría de ahí porque no encajaría en mi modo de vida”*. A la vegada, aquesta capacitat d'escollir sembla estar estretament relacionada amb la capacitat de controlar el propi temps, de desconnectar i gaudir de temps d'oci, aspectes que poden actuar com a protectors de la salut mental i proporcionar benestar i qualitat de vida. És el cas de la Marisol, en ser preguntada sobre si la seva feina li impedeix fer les coses que li agraden: *“¡Nooo, pude ir a Australia un mes! pedía vacaciones porque yo en mi trabajo (...) no me ha impedido nada, también fui a hacer el camino de Santiago con vacaciones y días cambiados”*.

A més d'aportar seguretat i tranquil·litat, una trajectòria laboral estable amb feines valorades de manera positiva s'ha mostrat com un potencial factor protector del consum abusiu de substàncies com ara el tabac, l'alcohol o el cànnabis, tal com mostren les paraules d'en Cristian: *“(...) no, nada, no tomo, he fumado en el pasado pero de forma social, pero no he utilizado sustancias adictivas para suplir (ríe) otras cosas”*, a la vegada que sembla proporcionar protecció contra la mala salut mental, en dotar treballadores i treballadors de diferents eines per gestionar el seu dia a dia, com el trasllat cap a l'àmbit personal d'estratègies per resoldre problemes desplegadas a la feina. Seguint amb Cristian: *“(...) soy muy técnico, digamos, o sea, lo que es debido a mi trabajo también siempre... tengo un trabajo muy analítico entonces lo traslado a mi vida, a analizar las cosas, a intentar buscar, solucionar a todo, bueno, mi trabajo es crear cosas y solucionar cosas, entonces lo termino trasladando a mi vida”*.

De manera inversa, també s'han identificat diversos mecanismes a través dels quals les condicions de treball poden exercir un impacte negatiu sobre la salut mental del jovent. Es tracta de problemes presents sobretot en les trajectòries temporals i discontinües, en les quals les persones entrevistades senten molta menys capacitat de decisió i control sobre la seva trajectòria, la qual cosa els porta a treballar en feines amb pitjors condicions de treball. Així, en aquestes trajectòries s'evidencia com la manca d'alternatives, o l'amenaça de l'atur actua com a mesura disciplinària per acceptar males condicions de treball:

"[Estuve trabajando] para no estar en casa simplemente mirando la pared"
(Gustavo, TT).

"He tenido trabajos de mierda, con perdón, pero era eso o nada así que..." (Renata, TT).

"[Mi empleadora] era una mujer muy racista, muy explotadora (...) aguanté mucho tiempo por necesidad, por tener algo más" (María, TT).

En les entrevistes s'han identificat algunes implicacions que les condicions de treball d'aquest tipus d'ocupacions poden estar exercint sobre la salut. En primer lloc, la impossibilitat o dificultat per exercir la professió que van estudiar pot generar una profunda sensació de decepció, frustració i desengany. Aquesta queixa apareix en les entrevistes TD i TT, malgrat que tenir una trajectòria dominada per la contractació permanent (TP) no implica tampoc necessàriament desenvolupar una feina d'acord amb el nivell de qualificació assolit. Així mateix, a les entrevistes també han emergit percepcions d'injustícia i desigualtat social. Un exemple d'això és el cas d'en Ferran, quan opina que, entre les persones amb títol universitari, les que tenen més recursos econòmics i una classe social més alta disposen de més oportunitats d'ocupar els llocs de treball més qualificats, o de la Tamara, que posa l'accent en el fet que invertir en la teva formació no és garantia de tenir treball en el futur, i això et pot conduir a patir frustració.

"Entrevistadora: ¿Por qué no has trabajado de lo que estudiaste? Entrevistado: Mmmm, porque la crisis me lo marcó. Entrevistadora: ¿De qué manera? Entrevistado: En el sentido de que la gente hizo que mucha gente titulada que salía de la universidad no tuviera una oportunidad, sí que tuve una oportunidad pero de becario (...). Entrevistadora: ¿Cómo te sentías? Entrevistado: Hombre, pues me sentía un poco engañado en el sentido de que el sistema te decía que si estudiabas tienes oportunidad y las oportunidades no estaban. Entrevistadora: ¿Te desilusionaste? Entrevistado: Un poquito sí, porque hay una política en este país que te decía que si estudiabas tendrías un trabajo estable y que podrías vivir bien y la verdad es que no, todo el mundo se saca la carrera y los trabajos nos están desarraigando (...) los buenos trabajos están destinados a la gente con recursos, es lo que considero yo y pienso yo, el pobrecito o el que quiere evolucionar desde abajo es muy complicado"
(Ferran, TD).

"Entrevistadora: ¿Te causa conflicto no trabajar de lo que estudiaste? Entrevistada: Es frustrante porque es algo que tú lo has hecho con ilusión, lo has estudiado, de decir bueno yo estudiando esto yo creo que algo voy a poder sacar porque hay muchas cosas mucho empleo y luego te das cuenta que no es tan fácil todo y que no solo es un estudio, hay que tener más cosas para poder trabajar..." (Tamara, TD).

Un altre aspecte característic de les trajectòries precàries que ha emergit durant les entrevistes i que pot exercir un efecte nociu sobre la salut és la manca de reconeixement. La poca valoració del treball que desenvolupa el jove precari i, implícitament, també de les seves capacitats, sovint condueix a percebre'ls com a treballadores i treballadors de segona, un complement o un apèndix fràgil dins de les empreses, que pot ésser fàcilment

reemplaçat. Aquesta dinàmica pot conduir la gent jove precària a patir una sensació d'inferioritat, tal com expressa de forma eloqüent el Gustavo en dir: *"Cuando entrabas a un sitio eras el ETT, entonces eras el peón, eras el último mono que ya está, no hables, no preguntes y que por supuesto siempre te ves desde un punto que dices bueno, soy un poco...soy lo último, vale? Y un poco la percepción que tú puedes ver desde fuera es como el decir, bueno pues es un mindundi, vale..."*. De la mateixa manera, la frustració que genera la manca de reconeixement es pot traduir en una desmotivació per la feina, minant la capacitat del jovent precari per desenvolupar el seu potencial i per sentir-se satisfet amb el treball que fa i amb si mateix, com es desprèn de les paraules de la Renata quan diu: *"Pues a que no soy yo y eso me cuesta mucho, a que me retengo mi forma de hacer las cosas, las haría de otra manera pero no quiero que me den una palmadita, si no como hoy no se cobra como se debería cobrar por los trabajos que realizas y por todo, pues no voy a dar todo de mí, porque no"*.

Un altre possible mecanisme explicatiu de l'impacte de les condicions laborals sobre la salut són les exigències quantitatives, que identifiquem amb una càrrega laboral molt intensa tant en hores treballades com en exigència física i/o mental. Les exigències en el sentit de la càrrega de treball poden causar un impacte en la salut mental en provocar moments prolongats de tensió, estrès emocional, cansament i nerviosisme. En el cas del Gustavo, per exemple, la forta càrrega de treball en una empresa de peritatge d'automòbils el va portar a experimentar episodis emocionalment explosius amb plors, taquicàrdies i crits, en els quals ell es veia "histèric".

"El peor momento, los peores momentos han sido ahí, yo sí que recuerdo salir de trabajar estresado, nervioso y coger el coche por la autopista y bajaba toda la autopista de la costa que viene de allá de todo aquello y yo recuerdo bajar con el techo solar abierto, las ventanas bajadas, la música a tope rapidísimo y chillando, llorando y gritando y me saltaban las lágrimas, llorar, ahí sí que no podía más, (...) estaba mal, estaba mal, incluso ir a buscar a mi novia a la universidad o si estaba haciendo un canguro o algo, irla a buscar y llegar, vamos, con una taquicardia y llorando, histérico (...) El fin de semana ya sufriendo por qué me tocaría el lunes. No era vida, en absoluto" (Gustavo, TT).

De forma similar, l'estrès i tensió causats per les fortes càrregues de treball i les exigències quantitatives i emocionals, especialment en cas que es produeixi una exposició perllongada a aquestes condicions de treball nocives, també poden tenir implicacions negatives sobre la salut mental en dificultar a treballadores i treballadors desconnectar de la feina i provocar una pressió mental constant que es plasmí en problemes com els trastorns del son.

"Me cuesta mucho desconectar del trabajo (...) qué hago para desconectar, me cuesta, te diré que no llego a desconectar 100 por 100 del trabajo nunca. Entrevistadora: ¿Por qué? ¿Te lo llevas a casa? Entrevistada: Sí... no sé a qué te dedicas aparte de si estás haciendo esto, pero el mundo de las ventas es muy duro, y requiere mucha presión mental y cuando acaba el mes es como (respira) terminó, pero al día siguiente vuelve a empezar, entonces es un trabajo que (ríe) le digo yo, es como un parto, sufres hasta el último segundo pero claro, vuelves a quedarte embarazada"

(ríe), entonces me cuesta mucho desconectar, de hecho muchas veces, como te he dicho, me roba el sueño e incluso sueño con mi trabajo, supongo que es obsesivo, pero sí. Entrevistadora: Cuando no puedes dormir ¿qué haces? Entrevistada: Enfadarme conmigo misma, me cuesta mucho dormir y cada vez más” (Daniela, TT).

A més, en els relats de les entrevistes s'ha identificat que les exigències quantitatives de vegades poden contribuir a induir al consum de drogues. El cas d'en Gino il·lustra de manera molt explícita la gravetat d'aquesta situació, perquè la forta càrrega de treball i les llargues jornades el van animar a consumir el shabú, un tipus de droga que l'ajudava a mantenir-se actiu i així complir més fàcilment amb les seves obligacions a la feina, situació que no sols tenia implicacions sobre la seva salut en generar-li una addicció i impactar sobre el seu benestar psicològic, sinó també sobre la seva economia i estabilitat familiar.

“Entrevistado: Probé una droga que se llama metanfetamina que es ocho veces más fuerte que la cocaína y otra que se llama shabu, el 90% de los filipinos aquí tienen problemas con los familiares porque se quedan en eso, se quedan fumando eso para estar más en el trabajo, para aguantar más en el trabajo 8 h o 16 h, tienes que probar eso, fuman eso, yo me enganchaba también antes con unos amigos también. Entrevistadora: ¿En qué empleo necesitabas tanta energía? Entrevistado: Más que nada la mayoría de la hostelería tiene este problema... Entrevistadora: ¿Qué problema? Entrevistado: Claro, que la mayoría de los filipinos trabajan 70 horas semanales y para aguantar eso ellos fuman, fumaban eso y cuando fumas te enganchas (...) muy muy enganchable, es peor que un cigarro. Entrevistadora: ¿Te enganchaste? Entrevistado: Sí, me enganché no sé cuántos años, dos o tres años (...) era un niño, no sabía...”. “Te conviertes, como si fueras un superhéroe, superman, spiderman o así, puedes hacer el trabajo sin cansancio, que tu cuerpo no sienta el cansancio (...). Entrevistadora: ¿Esto te afectó económicamente? Entrevistado: Sí, me afectó económicamente, iba a jugar a las máquinas (...) porque cuando consumes esto y estás con una cosa jugando, te puedes enganchar ocho horas jugando sin darte cuenta de que estás jugando ocho horas, o sea, es así. Entrevistadora: ¿Apostabas dinero? Entrevistado: Sí (...) hubo una vez en la que perdí todo mi salario de un mes en una noche solo, en un bar, tenía 22 años o menos, no me acuerdo, pero era menos (...) fue uno de los peores días de mi vida, lloré bastante, claro, cuando baja todo lo que fumaste entonces dices: ¿qué he hecho? ¿qué he hecho con mi vida?” (Gino, TD).

A més d'experiències tan extremes, també s'ha identificat un discurs en certa mesura normalitzador del consum de substàncies com el cànnabis, l'alcohol i sobretot el tabac com a eina per esmorteir els malestars emocionals derivats de les males condicions de treball (aquest últim també entre la gent jove amb trajectòries més estables).

“Entrevistadora: ¿Qué hacías para sentirte mejor? Entrevistado: Nada, no podía hacer nada, como mucho en aquella época si me fumaba algún petardillo o algo para relajarme” (Gustavo, TT).

“Bueno a lo mejor y digo ahhh, no puedo más y una copa vino, tan y nada, tomo vino o cuando estoy ultra histérica, solo soy fumadora social, pero llevo toda esta

semana que fumo en el día normal, en mi casa, eh, en el día no, pero cuando llego a mi casa estoy en plan pff, necesito un cigarro. Entrevistadora: ¿Por qué lo necesitas? Entrevistada: No sé, mi cuerpo cree que lo necesita, yo sé que no lo necesito e incluso te pone más nerviosa y te da mas taquicardia pero te lo juro que debe ser psicológico, obvio, que me fumo un cigarro y aaah (respira), puedo seguir (...) a lo mejor y digo ¡aahhh, no puedo mas! y una copa me pido, y nada tomo vino (...) ya, pero sí, lo he utilizado como recurso para desestresarme, sí” (Daniela, TT).

Finalment, amb relació a l'impacte que les altes exigències quantitatives pot tenir sobre la salut de treballadores i treballadors, també hem identificat que en algun cas la pressió per complir les tasques a un ritme elevat pot arribar a exposar-los i posar en risc la seva integritat física. És el cas, per exemple, del Gustavo quan treballava com a repartidor, una feina en què cobrava per objectius i amb un sou molt baix, la qual cosa el portava a treballar de forma apressada i amb una conducció de cert risc:

“La pizzería era algo precario, era un sueldo muy bajo y había un riesgo, todo el día por Barcelona [repartiendo] con la moto, con las prisas, nervios... si es una zona que desconoces vas más pendiente de en qué calle estás, qué número, porque estoy hablando de hace varios años que no llevabas el gps en el móvil, entonces sí que era algo más precario” (Gustavo, TT).

Per altra banda, la manca de disponibilitat horària i de control del propi temps té una altra conseqüència, la manca d'oportunitats per tenir cura d'un/a mateix/a. Dificulta fer exercici físic o tenir una alimentació saludable, situacions que de manera crònica poden impactar sobre la salut física.

“Ir al gimnasio... es lo de siempre, estoy apuntado al gimnasio que està aquí, a tres minutos en línea recta, però, claro, hay veces que no puedes. Hay días que... en teoría la tienda cierra a las 7 pero hay días que yo salgo de aquí a las 8 y media. Entro a las 9 pero normalmente intento llegar antes, entonces desde las 8 y media que entro hasta... hay días que son las 8 y media de la noche, y ya digo, ahora no voy a ir al gimnasio. Y con el tema de la alimentación es lo mismo, intentas seguir un orden pero claro, si quiero almorzar un bocadillito pero estoy aquí y me entra gente, no puedo, y ya no almuerzo” (Gustavo, TT).

Pel que fa a les condicions del treball i al seu impacte en la salut i la qualitat de vida, s'ha trobat també que el jovent amb trajectòries discontinues i temporals s'inscriu en relacions laborals amb una relació de poder clarament desavantatjosa, de manera que en les seves entrevistes emergeix constantment un discurs al·lusiú a la vulnerabilitat davant el tracte autoritari i els abusos dels ocupadors. Es tracta d'una situació a la qual es troben especialment exposats els treballadors informals, però no de forma exclusiva. Aquesta vulnerabilitat es pot traduir en diferents problemes de salut. L'expressió més aguda identificada d'aquesta vulnerabilitat és l'exposició de les dones a l'assetjament sexual en el lloc de treball, com ara referències al seu físic o a la seva forma de vestir, “acudits” de contingut sexual o masclista, insinuacions de caràcter sexual o amenaces d'abús. En el cas de la Daniela, per exemple, va patir assetjament sexual del seu cap en una feina que va mantenir tot i

estar vivint aquesta forma de violència masclista, per la necessitat econòmica i la manca d'alternatives, la qual cosa la va portar a passar molta por i indefensió durant un període llarg de temps, que van afectar clarament la seva qualitat de vida i benestar:

“Por mi jefe... eemm... era un poco... cómo te lo digo que suene light... abusivo (...) era un poco asqueroso (...) bueno, se te insinuaba. Entrevistadora: Cuéntame de eso. Entrevistada: ¿Sí? Bueno, a lo mejor me decía acompáñame a buscar no sé qué, y si ahora cierro la puerta y te violo y tal cual y yo... me muero, y yo decía vamos, no me tocas ni un pelo. Ahora te lo cuento con risa pero en ese momento lo llevaba muy mal, tampoco se lo quería decir a mi pareja porque tenía... tiene mucho carácter y me daba muchísimo miedo como reaccionara, mis papas tampoco se los quería decir porque claro, estaba lejos y no sabía cómo se lo iban a tomar y... hasta que pude ahorrar lo que tuve que ahorrar y pude dejar ese trabajo y me pude devolver, (...) Dios mío, yo me la pasé mal (...) entiendo que yo era la niñita, la tal, no sé qué y a lo mejor me vio la más vulnerable o la más moldeable y fue a la más débil” (Daniela, TT).

De forma similar, la Maria va viure una experiència d'assetjament sexual per part d'un potencial ocupador. Si en el cas de la Daniela ella interpreta que el fet de ser una dona jove l'exposava a aquest tipus d'abusos, la Maria apunta a la seva situació de pobresa, irregularitat administrativa i informalitat com a factors de vulnerabilitat davant aquesta forma de violència:

“Total que voy y me dice el señor, pues este es tu trabajo, tienes que limpiar, tienes que cocinar y tal y dos veces por noche yo paso por tu habitación, me quedé heladísima y dije ¿qué hago? estoy en el coche, ¿qué hago? estaba en plena vía, ¿tirarme? ¿qué voy a hacer?(...) me puse a llorar, me quedé llorando todo el rato, recuerdo la impotencia, porque dices ¿hombre, nos pasa solo a la gente que no tenemos dinero? Porque gente que no tenemos dinero y no tenemos papeles te expones a muchas cosas o pensamos que no te va a llegar a pasar, que pasa en las películas” (María, TT).

En el transcurs de les entrevistes també han aflorat casos d'abusos i maltractaments en el marc de la relació laboral relacionats amb les exigències quantitatives. És el cas de la Beza, que narra amb molta claredat el maltractament patit per part de la seva cap, de qui rebia insults constants juntament amb l'exigència de complir amb una càrrega laboral molt intensa. La situació de la Beza revesteix una especial vulnerabilitat, en haver afrontat aquesta situació sense disposar de permís per treballar legalment i amb l'amenaça constant de perdre la feina.

“Entrevistadora: Te hablan fatal. Entrevistadora: ¿Qué te dicen? Entrevistada: Cosas en nuestro lenguaje (dice las palabras en su idioma). Entrevistadora: ¿Y eso qué significa? Entrevistada: En nuestro idioma son insultos. Entrevistadora: ¿Esta chica es de tu país? Entrevistada: De Senegal, es negra. Entrevistadora: ¿Qué sentías? Entrevistada: Lloraba, trabajo y lloraba, trabajo y lloraba, sí sí, si yo estoy en mi país esto no me pasa (...) me impactó mucho porque yo preguntarle, ¿por qué tú haces

esto? Tú eres negra, nosotros somos negros, ¿por qué haces estas cosas' y dice: yo soy jefa aquí y si yo digo algo tienes que hacerlo (...) trabajamos para darle de comer a nuestros hijos y hay gente subida arriba de nosotros arriba y ella nos maltrataba, nos insultaba, todo el mundo estaba asustado porque insultaba. Entrevistadora: ¿Qué les decía? Entrevistada: Hijo de puta, hijo de puta, tienes que trabajar, si no trabajas te echo hoy mismo ya" (Beza, TD).

Un altre exemple il·lustratiu de com els abusos relacionats amb les exigències quantitatives poden acabar afectant la salut s'il·lustren en el cas del Gustavo, quan la seva ocupadora el pressionava per conduir tot i no trobar-se bé, i sentia que menystenien la seva salut i integritat física, tal com relata: *"Y dije mira, pasa esto y me he levantado mareado como si estuviera borracho, como si tal y mira, si hay que hacer un recado o voy andando o voy en metro o como quieras pero no voy en moto. "Ah... pues lo siento mucho pero es que si vas en metro tardarás mucho" (la imita) "... Ya, es que no tengo ganas de tener un accidente... "Ay, pero chico, yo qué quieres que haga" (la imita) "(...) Con lo cual dije, mira, mmm... adiós, le dije, me marchó, o sea no, no, no estoy dispuesto a que me traten como o sea... ni siquiera un número o sea, peor".* Un altre exemple és el cas de la Renata, que va haver d'anar a treballar encara que no li pagaven en temps i forma, i sentia frustració i desesperació per estar atrapada en una feina mal pagada i valorada. *"Lo que menos me ha gustado es, pues, que no me paguen [las horas no contempladas en el contrato] y tener que ir a trabajar" (...) y encima tienes que ir a trabajar porque, claro, si no vas no cobras y tienes que ir igualmente porque si dejas de ir lo pierdes todo", "me sentía fatal, con ganas de pagarles (ríe) pero es lo que hay, no puedes hacer otra cosa".*

A les entrevistes també hem observat que, sense arribar a l'abús o l'amenaça directa dels caps, tenir un contracte temporal genera certa pressió per fer un bon paper amb l'empresa per tal de conservar la feina o que aquesta es renovi, la qual cosa de vegades fa portar el jovent a presentar-se a les feines (presentisme) encara que es trobi malalt o convalescent.

"Aparte yo durante mis vacaciones tuve un accidente en un karting y no, es que no cogí la baja porque estaba de vacaciones, pero sí que luego volví a trabajar aunque el médico me dijo: "hostia, quédate unos días en casa"... Volví a trabajar, no hacía esfuerzos, pero volvía a trabajar, un poco por decir es que... estoy temporal, ¿no?, a ver si voy a quedar mal" (Gustavo, TT).

Finalment, a les entrevistes també s'ha identificat la problemàtica de la manca de mesures de protecció i seguretat en el treball. En el cas de la María, per exemple, malgrat haver trobat una feina en la recollida d'olives amb la qual poder tramitar els papers necessaris per a un visat i així sortir de la informalitat en què estava vivint, va haver-la de deixar perquè no la podia suportar, perquè no s'oferien mesures adequades de protecció davant el dolor i el mal que patia a les mans.

"Era desastroso, porque llegamos (...) yo iba pero aguanté tres días porque era un trabajo muy muy duro, hacíamos la colecta de olivas y era muy complicado porque es muy pesado, tienes que estar todo el día subiendo árboles con un bol delante tuyo,

subiendo la escalera, aguanté tres días porque, pese a que llevábamos guantes, las manos las tenía super destrozadas, subir y bajar las escaleras no lo pude aguantar, aguanté tres días, más no...” (María, TT).

La Taula 5.3 resumeix els principals mecanismes i potencials *outcomes* en salut descrits a les entrevistes relacionats amb l'efecte de les trajectòries laborals sobre les condicions de treball (riscos físics i psicosocials).

TAULA 5.3. Afectació de les condicions de treball pel tipus de trajectòria: conseqüències sobre la salut i la qualitat de vida, i mecanismes que hi actuen

Tipus de trajectòria	Mecanismes	Impacte en la salut i qualitat de vida	
Permanents	Capacitat d'eleger treballs valorats de manera positiva	Reconeixement, satisfacció, tranquil·litat. Control sobre el temps d'oci. Protecció del consum de substàncies i salut mental	
	Manca de reconeixement	Frustració, insatisfacció, manca d'autoestima	
	Desprofessionalització		Decepció, insatisfacció, frustració
			Sentiments d'injustícia i desigualtat
Temporals i discontinus	Exigències quantitatives (intensitat)	Tensió, estrès, nervis, pressió mental	
		Certa inducció cap al consum de drogues; consum de tabac, cànnabis i alcohol	
		Riscos físics	
		Trastorns del son	
		Dificultats per gaudir del temps lliure (dificultat per desconnectar de la feina)	
	Exigències quantitatives (amplitud horària i disponibilitat)	Conflictes temps treball/família, manca de temps per a la cura d'un/a mateix/a (manca d'exercici físic i alimentació saludable)	
	Vulnerabilitat davant el tracte autoritari i els abusos		Indefensió, frustració, ansietat, ràbia, por, tristesa, incertesa
		Pràctiques de risc	
		Maltractament	
Presentisme		Dificultats per recuperar-se i descansar d'una malaltia o traumatisme	
	Manca de mesures de protecció	Dolor, danys físics	

Font: Elaboració pròpia

5.1.4. Els efectes de l'atur

Si bé l'atur és una situació que es troba present sobretot en les trajectòries discontinües, també alguns joves entrevistats amb trajectòries temporals o estables han experimentat

períodes d'atur. No obstant, la vivència d'aquests períodes és completament diferent: mentre que entre el jovent amb trajectòries estables l'atur és viscut com una oportunitat, per al jovent amb trajectòries més precàries és viscut com un risc, una experiència incapacitant i un símbol de fracàs. Entre el jovent amb trajectòries estables entrevistat, les experiències d'atur, més aviat breus, han estat voluntàries. No han suposat, per tant, una pèrdua de control sobre la pròpia trajectòria. A més, aquests joves han aprofitat l'oportunitat de poder estar sense treballar i cobrant la prestació per desocupació per emprendre projectes, intentar crear una empresa, estudiar per reciclar-se o reorientar la carrera professional, o bé per tenir cura dels fills/es. L'atur, doncs, en un context d'estabilitat i confiança en la pròpia ocupabilitat i capacitat de trobar feina, és concebut com una inversió en la promoció de la carrera o com una oportunitat per a la realització personal en altres facetes diferents de les de treballador/a assalariat/ada.

“Entrevistadora: ¿Has estado desempleada? Entrevistada: Ese año en el paro por voluntad propia, en eso he tenido suerte, nunca me han echado de un trabajo, toco madera, siempre he sido yo la que he querido cambiar, el paro me ayudó para estudiar” (Marisol, TP).

“Entrevistadora: En ese momento, entre que termina esto y empiezas... ¿te quedaste desempleado? Entrevistado: Lo siguiente que hice... bueno en este momento estuve desempleado durante toda la formación de la empresa, todos los meses, pero desempleado a propósito y no sé, unos cuantos meses y esto fue en enero y creo que por noviembre fue que ya dijimos que esto no... se nos acabó el dinero, no teníamos más para nada, ni para pagar oficina y viendo que ningún inversor... pues nada, nos fuimos [cerramos el proyecto de startup], esto fue al principio de noviembre y el 17 de ese mismo mes ya estaba trabajando [como asalariado], por eso te digo que siempre ha sido super fácil todo” (Cristian, TP).

En canvi, entre els joves amb trajectòries discontinües, l'atur, que té molta més rellevància en la definició de les seves trajectòries, tendeix a fonamentar i agreujar les situacions de privació material, dependència econòmica i incertesa, així com els problemes en la salut i qualitat de vida associats que s'han descrit anteriorment. A més, en el context de les trajectòries precàries, sovint la situació d'atur no està coberta pel subsidi d'atur i es presenta més amenaçadora pels dubtes sobre la pròpia ocupabilitat. A això s'afegeix la forta càrrega simbòlica estigmatitzadora i culpabilitzadora que acompanya de forma general la situació d'atur. Aquest estigma afecta l'autoimatge i la valoració social d'un/a mateix/a, de manera que les dificultats per trobar feina i mantenir-la poden acabar erosionant fortament l'autoestima:

“Cuando la gente pregunta ‘¿cuánto tiempo has trabajado?’, ahí sí que me siento un poco decir, es como un poco de orgullo decir, ahora mismo claro... (...) pero claro la gente que no te conoce dice ‘mira, esta nunca ha trabajado, mira que le gusta que la mantenga el novio’ (...) Entrevistadora: ¿Sientes vergüenza? Entrevistada: Sí, sí, vergüenza, sí o sea pasa que yo soy muy orgullosa y no me gusta dar tampoco... pero sí, sí, o sea, a la hora de que me pregunten no sé por dónde salir, la verdad,

cuando me dicen 'oye llevas poco trabajado' me siento como atacada de decir, sí, tienen razón, pero no es que yo haya querido..." (Tamara, TD).

"Mi trayectoria laboral es un poco como te comentaba antes, corta la verdad, con 27 años que tengo es un poco penoso, la verdad... (...) ¿Es porque no valgo? ¿es porque no les gusta? (...) Si te encuentras un momento bajando tu vida pues mejor te puede causar decir es que no valgo para esto, no valgo para trabajar o no valgo para, ¿sabes? (...) Siento un poco de lástima por mí" (Tamara, TD).

A més, les negatives repetides que van rebent quan envien currículums o fan entrevistes de feina a vegades són viscudes amb sensació de fracàs i frustració, la qual cosa, juntament amb la falta d'experiència laboral que els dificulta trobar feina, pot arribar a fer sentir les persones aturades com si estiguessin en un carreró sense sortida, atrapades, sense oportunitats ni capacitat per sortir-ne:

"Yo me siento fatal porque si yo trabajo la cosa va bien, no tener muchos problemas en casa y podríamos salir adelante, pero yo no tengo trabajo y es un problema, estamos muy mal. ¿Te sientes atrapada? Sí y no hay salida, no hay salida, a donde sea que toco está cerrado, la puerta que toco está cerrada, todo está cerrado" (Beza, TD).

"A mi como nunca nadie me ha dado la oportunidad, nunca voy a tener experiencia" (Tamara, TD).

Aquesta falta de feina, i la frustració i sensació de fracàs associades, poden acabar afectant tant la salut física com mental:

"¿Estas situaciones que has vivido crees que han afectado a tu salud? En la noche sueño que tengo trabajo, me levanto y nada y me sentía peor o ese día tengo mala leche, mi marido se sale con los niños, les dice hoy tu madre no está bien" (Beza, TD).

A banda dels problemes que l'atur genera en el moment mateix en què es viu, també té capacitat per generar incertesa i recel cap al futur. En algunes ocasions s'observa com pot produir desassossec, desesperació i ansietat, que creixen de manera exponencial amb el temps d'exposició a l'atur per por de quedar-hi atrapat:

"Estar en el paro no es gratificante pero de venir de un trabajo duro, duro, duro, el primer mes estás muy bien, el segundo te agobias y al tercero buscas desesperadamente" (Ferran, TD).

"Más que nada a la ansiedad de decir 'aaahhh, como no encuentre nada'" (Daniela, TT).

Aquesta por encara pot ser més forta quan les persones han viscut situacions vitals angiosants en el passat. Així, igual que anteriorment explicàvem que l'experiència laboral contribueix a conferir a les persones joves amb trajectòries estables confiança en si mateixes i en la seva capacitat de controlar l'esdevenidor, en el cas de joves amb trajectòries precàries

les experiències negatives poden produir tot el contrari, a vegades creen un trauma que mina la seva confiança i contribueix a imaginar el futur des de la por que es repeteixin, la qual cosa amplifica l'ansietat, la por i la desconfiança:

“Me dijiste que estuviste cuatro meses desempleada, ¿cómo lo llevabas? Fatal, pese a que no tenía el mismo nivel [de mal] como estaba antes, pero yo cuando me quedo sin trabajo ya me queda ese trauma de ahora qué voy a hacer? (...). Yo tengo ese mal recuerdo de salir con mi hija al parque y no tener ni un céntimo en el bolsillo (...) por eso cuando me quedo sin trabajo siento que voy a llegar a eso, ahora mi marido puede trabajar pero me viene ese recuerdo de cuando salía al parque y ni tener un céntimo o salir al mercado y no poder comprar cereales o galletas, no podía porque no llegábamos, comprábamos lo más básico” (María, TT).

Per altra banda, l'atur també comporta una desestructuració dels temps i dels ritmes temporals quotidians. Així, si la feina té una centralitat important en l'organització de la vida quotidiana i comporta un *ethos* o disciplina laboral, no tenir-ne situa el jovent treballador en una posició de desconcert, amb poques pautes quotidianes i poques fites que li organitzin el dia. Aquesta desrutinització de la vida sembla estar relacionada amb l'exposició al risc d'un consum abusiu de drogues com el tabac o el cànnabis.

“Cuando estoy estresada o agobiada, fumo más. (...) Entrevistadora: ¿Fumas más porros o cigarros? Entrevistada: Porros. Si tengo, que si no fumo tabaco. Porque también va a economía, que no siempre se puede. Uno dice ahhhh, pero si no hay no hay. Tampoco... vienes, cualquiera te invita y ya está. Tampoco me muero si no tengo. También estuve mucho tiempo sin fumar en Granollers. Acostumbré a estar allí, entre el trabajo, iba y venía, no me daba tiempo a ná, y no... no fumaba. También te digo que cuando trabajo sólo fumo cuando acabo de trabajar. No fumo ni antes de trabajar ni durante el trabajo, ni nada de nada, y normalmente cuando trabajo ya cuando llego a casa, me pongo a fumar ya cuando termino de hacer todo lo que tenga que hacer.. Porque, si no, como estoy muy cansada, sí que me apalanca. Me apalanca mucho y entonces ya no tengo ganas de hacer nada. Pero, si no [trabajo], sí que fumo todo el día, si no, no... me da... todo el día, ¿sabes?” (Yolanda, TD).

“Sí, claro, mientras más tiempo libre tengo, más se consume, claro; si vas a trabajar ocho horas sabes que no puedes fumar, entonces claro, si no tienes ese... si tienes mucho tiempo libre vas a fumar más, de hecho es así” (Tamara, TD).

Per acabar, a les entrevistes també hem pogut observar que l'experiència de l'atur, a causa de les tensions descrites anteriorment, pot complicar la convivència, atiar conflictes familiars i, fins i tot, agreujar situacions de violència domèstica masculista. En el cas de la Yolanda, per exemple, que patia maltractaments per part del seu company sentimental, el primer a què fa referència quan se li pregunta per la vivència de l'atur és que suposava estar més estones a casa i, per tant, més exposada al tracte del seu company.

“Entrevistadora: ¿Cómo llevabas los períodos de desempleo? Entrevistada: Mal. Entrevistadora: ¿Por qué? Entrevistada: Mal, porque no quería estar en casa, no quería

estar en casa. Estaba muy mal con el padre de mi hija, ya no estábamos juntos, compartíamos piso, y mal” (Yolanda, TD).

La Taula 5.4 resumeix els principals mecanismes i potencials *outcomes* en salut descrits en relació amb els efectes de l’atur:

TAULA 5.4. Afectació de l’atur segons el tipus de trajectòria: conseqüències sobre la salut i la qualitat de vida, i mecanismes que hi actuen

Tipus de trajectòria	Mecanismes	Impacte en la salut i qualitat de vida
Permanents	Atur voluntari com a oportunitat o inversió (rerefons: confiança en l’ocupabilitat)	Satisfacció, realització personal (en altres facetes fora de l’ocupació)
	Agreuja problemes de privació, dependència i incertesa	(descrits en apartats anteriors)
Discontinus (en molt menor mesura també temporals)	Estigma	Pèrdua de l’autoestima, sensació de fracàs, frustració, ràbia, desesperació
	Manca d’experiència laboral, atrapament	Atrapament, sensació de falta d’oportunitats.
	Trauma	Por, ansietat, desesperació
	Desestructuració del temps i ritmes temporals quotidians	Por, desconfiança
	Conflictes familiars	Consum de cànnabis i tabac
		Tensió, violència

Font: Elaboració pròpia

5.2. Factors moderadors

5.2.1. El suport familiar

A les entrevistes realitzades s’aprecia clarament la prevalença de la família com a font prioritària d’obtenció de suport, que a més sembla estar comunament acceptada o normalitzada com allò “típic”, és a dir, la situació estàndard generalitzada. Com ho descriu la Julia, una de les entrevistades: *“Los padres siempre te echan un poco la mano”*(Julia, TP). Així, emergeix un discurs en el que es reconeix la família (especialment els pares, però també d’altres figures com els sogres o els avis) com un factor protector de les conseqüències de l’atur i la temporalitat en les trajectòries, funcionant com un coixí econòmic i com un factor de suport emocional. Aquest suport es plasma de diferents maneres. Una és la possibilitat de retardar l’emancipació residencial i econòmica. Viure a casa dels pares implica que el fet de tenir baixos ingressos –perquè les feines en què treballen tenen remuneracions molt baixes, o bé perquè els ingressos són discontinus– no suposi de forma automàtica

patir situacions de privació material, amb les implicacions descrites anteriorment que això té sobre la salut.

“Que te caigan 400, 500, 600 [euros trabajando]... Cuando lo único que tienes que hacer es llenar el depósito de gasolina, comprar un paquete de tabaco e ir a cenar con un amigo... Pues evidentemente vas relajado, porque dices ‘¡Bueno, no me voy a quedar sin dinero!’ Y en el supuesto caso que tenga un problema y me quede sin dinero, pues está tu familia detrás, ¿no? Que en eso por suerte mis padres siempre me han ayudado económicamente, ¿no?” (Gustavo, TTI).

En segon lloc, el suport familiar també es mobilitza en el moment de fer transicions cap a l'adulthood, com per exemple a l'hora de facilitar l'emancipació.

“A raíz de ir ganando un poquito me independicé en un piso que tenía mi madre y pago un alquiler simbólico” (Ferran, TD).

Finalment, també hem identificat que el suport familiar s'empra simplement per mantenir en el dia a dia situacions de convivència relativament autònomes. És a dir, que de vegades es produeixen transferències de recursos també quan no es conviu a la llar familiar, la qual cosa, de nou, permet pal·liar els efectes de les situacions d'atur i baixos ingressos:

“Entrevistadora: ¿Cómo te mantenías cuando no cobrabas nada y no se solucionaba [lo de poder cobrar el paro]? Entrevistada: Pues con mi madre me compraba, mi pareja compraba todo, mi padre, bueno, un poquito de cada. (...) Ellos siempre están encima nuestro, mucho, vamos a comer siempre, somos muy familiares” (Renata, TT).

“Entrevistadora: ¿Con quién cuentas en caso de necesitar ayuda? Entrevistada: Solo con mi padre, mi padre cada mes envía dinero, 50 o 100, y compramos comida y comemos” (Beza, TD).

És necessari remarcar dues implicacions que es deriven de la importància del suport econòmic familiar per al benestar i la qualitat de vida de la gent jove, especialment d'aquella amb una trajectòria més precària. En primer lloc, amplifica les desigualtats de classe. Així, la capacitat de les famílies de proveir un suport adequat que, per una banda, minimitzi les possibilitats de desenvolupar trajectòries precàries (ja sigui de forma més genèrica orientant i donant consell, o bé de manera concreta ajudant en la cerca de feina) i que, per l'altra, atenuï els malestars que provoca la precarietat i els efectes sobre la salut en general, depèn dels mitjans socioeconòmics amb què compta la família.

En aquest sentit, per exemple, és il·lustrativa la comparació entre dos casos de joves amb trajectòries discontinües, en Ferran i la Beza. En Ferran disposa d'un ferm suport econòmic familiar per part d'uns pares ben posicionats en la jerarquia ocupacional i amb propietats, la qual cosa li permet emancipar-se de la llar familiar per anar a viure en un habitatge cedit pels pares de forma pràcticament gratuïta i que davant d'una situació d'atur de llarga durada li transfereixin el negoci familiar i la cartera de clients associats al negoci. Gràcies

a aquesta ajuda, la situació de precarietat objectiva que experimenta en el mercat de treball (concretament la vivència de l'atur) no s'allarga en el temps ni li suposa l'experiència dels mecanismes desencadenants de problemes de salut física i mental que s'observen en altres casos. En canvi, per a la Beza, que té només una part de la família a Catalunya (alguns membres viuen al Senegal), que només rep el suport del seu pare i la seva parella, ambdós ocupats en feines poc qualificades, l'experiència de l'atur li suposa greus problemes econòmics als quals li és molt difícil fer front, ja que el suport parental només li serveix per garantir que ella i els seus fills puguin menjar arròs cada dia, però no li eviten greus problemàtiques de privació i exclusió social, incloent-hi l'amenaça de desnonament i exclusió residencial, amb totes les implicacions de la privació econòmica que descrivim en l'apartat 5.1.1 de l'informe.

“Entrevistadora: Qué papel ha tenido tu familia? Entrevistada: Si no fuera por mi padre no comemos, no comemos” (Beza, TD).

En segon lloc, una altra implicació de la rellevància del suport econòmic familiar és la gran dependència que senten els joves respecte als seus familiars. Es tracta d'una situació que, malgrat ser força generalitzada, no està exempta de tensions. Així, els baixos ingressos i els períodes d'atur propis de les trajectòries més precàries suposen una situació de dependència que no és aproblemàtica, sinó que és viscuda amb malestar per part del jovent. Mentre que qui té trajectòries més estables valora l'autonomia que ha pogut adquirir, la joventut amb trajectòries més precàries que ha rebut suport econòmic familiar relata haver patit sentiments de vergonya, humiliació i sensació de fracàs per la dependència i falta d'independència:

“Mis padres me iban dando dinero, ¿no?, pero llega un momento en el que ya te lo coges pero te duele” (Gustavo, TT).

“Me cuesta pedir ayuda, mucho (...) no sé, no sé, algo debo de tener ahí interno, me cuesta, no me sale, me da vergüenza, aunque sean mis papas no me atrevo, no quiero ser una carga para nadie o que la gente piense que no soy capaz de hacerlo todo sin pedir ayuda, no sé...” (Daniela, TT).

“Con mi familia, mis padres, intento no pedir ayuda nunca, entre mi mujer y yo nos hacemos las cosas y si alguna vez necesitamos ayuda pues a mis padres o a sus padres también (...), no he necesitado el apoyo de alguien para seguir adelante, yo mismo me he hecho mi camino, no he necesitado, no” (Cristian, TP).

Amb tot, la manca de suport familiar encara és una problemàtica més aguda; implica l'absència total d'un coixí amortidor de les contingències produïdes per una vinculació precària amb el mercat de treball. Si bé hem pogut copsar que les persones entrevistades que no disposen de cap tipus de suport econòmic familiar (per un problema de pobresa, desestructuració familiar o pel fet que els familiars visquin en un altre país) han mobilitzat més activament suports d'altres entorns socials de les seves comunitats (veïnat, professorat de l'escola, amigats, etc.), es tracta de suports que també són força limitats, sobretot si

provenen d'entorns que també pateixen dificultats econòmiques, o bé si el vincle i l'obligació de reciprocitat i suport cap aquestes figures és dèbil.

“Las amigas nos ayudamos y eso, pero tú no puedes contar con una amiga que te hace... que te puede ayudar un día y darte de comer, que le puede dar a la niña para que coma, eso sí que lo tengo claro, eso es lo único que tenemos claro. Yo voy por ejemplo a la Eli y le digo ‘mira, Eli, no tengo para darle de comer este mes a mi hija’. Y la Eli va a ir al mediodía, va a coger a mi hija, se la va a llevar todos los días a comer, y ya está. Y viceversa igual. Pero esa es la ayuda máxima que tu puedes pedir. Aquí... porque aquí que pides, en un barrio donde estamos todo el mundo igual. Qué pides. Qué pides aquí. ¡Qué exiges! Qué exiges” (Yolanda, TD).

A més, es tracta de formes de suport que, pel fet de ser menys generalitzades i percebudes com a “normals”, encara provoquen més sensació de fracàs i humiliació en qui la rep. És, per exemple, el que relata la Beza quan el professor dels seus fills els ajuda:

“Mis hijos, cuando me piden una cosa y yo no tengo es muy mal, a veces el profesor de ellos les compra cosas, él sabe cómo estamos en casa. Entrevistadora: ¿Cómo te sienta esto? Entrevistada: Me sienta muy mal porque no poderle dar a un niño comida o hacerlos feliz, me siento muy mal, me siento vulnerable, que no valgo nada. (...) Digo ‘gracias’ pero dentro de mí siento vergüenza porque no puedo hacerlo yo misma” (Beza, TD).

5.2.2. Les transicions familiars

A més del suport familiar que la gent jove rep dels seus adults de referència, una altra vessant en què la institució familiar també té implicacions en relació amb el binomi treball-salut és en la formació de noves estructures familiars, l'organització de la vida en parella i tenir criatures.

D'una banda, en els relats de les entrevistes hem pogut identificar que les transicions familiars més normatives en la transició a la vida adulta, com són aparellar-se i tenir criatures, són processos que en certa mesura estan lligats a l'adquisició d'un mínim de recursos i a l'assoliment d'estabilitat laboral, i que contribueixen a allunyar les persones entrevistades dels entorns d'oci on es produeixen pautes més intenses de consum de drogues –el món de la festa, les discoteques, etc. Per tant, aquestes transicions s'erigeixen com a possibles camins a través dels quals l'estabilitat laboral té un efecte protector sobre la salut i les pràctiques de risc.

D'altra banda, però, les representacions socials del que és un “bon pare” o una “bona mare” són més difícils d'assolir en un context de precarietat laboral, la qual cosa crea fortes tensions entre els i les joves que adquireixen responsabilitats familiars. Concretament, tenir criatures agreuja les conseqüències patològiques de la manca de recursos, la inseguretat i la disponibilitat horària cap a l'empresa. Així, el fet de no poder atendre les necessitats

o desitjos dels fills fa especialment palesa la situació de privació i la manca de recursos, i provoca una forta sensació de fracàs, nervis i ansietat:

“Entrevistadora: En caso de que algo pasara con la vivienda, ¿a dónde se irían? Entrevistada: Eso me preocupa mucho, a dónde vamos a entrar, tenemos tres hijos, ¿dónde vamos a vivir con este frío o con este calor? Dónde vamos a vivir, es un problema, si ellos tocan la puerta y ese día tenemos que salir, ¿qué vamos a hacer? Entrevistadora: ¿Sientes ansiedad? Entrevistada: Muchas veces. Entrevistadora: ¿Qué sientes y por qué? Entrevistada: Si pienso un montón me pongo nerviosa, me da fiebre, grito un montón. Entrevistadora: ¿Qué te causa esto? Entrevistada: Mis hijos, cuando me piden una cosa y yo no tengo, es muy mal” (Beza, TD).

Pel que fa a la disponibilitat cap a l'empresa, el fet de fer jornades llargues, horaris socialment disruptius (treballar en moments en què la majoria no acostuma a treballar, com ara caps de setmana, festius o a la tarda-nit), o tenir una gran disponibilitat per a l'empresa (és a dir, estar pendent i disponible en cas que li requereixin anar a treballar encara que l'avisin amb poca antelació i amb poca capacitat per negar-s'hi), genera més tensions o malestars si es tenen fills, ja que complica fer el rol de cuidador/a.

“Entrevistadora: Tu relación con los jefes, ¿cómo ha sido? Entrevistada: Siempre ha sido muy buena... últimamente... esto es anónimo, ¿verdad? Últimamente no ha sido... siempre ha estado muy muy bien, pero navidades lo que tiene una tienda es que trabajas todos los días, todos los domingos y desde el 6 de diciembre empezamos a trabajar todos los días, lunes incluidos por las mañanas, o sea de lunes a domingo todo el día y claro, eso en navidades, mi marido de vacaciones, la niña de vacaciones y a mí se me hizo muy duro, pero antes nos lo combinábamos y este año no sé por qué trabajamos todos entonces el día 5 antes de reyes íbamos a abrir, era un domingo y yo les dije que no vendría y se enfadaron conmigo y yo les dije es un día festivo, yo puedo decidir si vengo o no vengo, vengo trabajando desde el día 6 de diciembre solo con fiesta el 25, 26 y 1, yo quiero estar con mi hija, ir a la cabalgata. Yo les di la opción, vengo por la mañana pero por la tarde no vengo y se lo tomaron muy mal y también he pasado una mala época porque son malas caras últimamente o sea que me lo reprochan (...). Hace poco, hace dos semanas me levanté muy muy mareada, siempre he estado de tener la tensión muy bajita pero ese día no me encontraba nada bien y fui a la farmacia, me tomaron la tensión y se ve que estaba muy muy alta, sobre todo si te encuentras mal vete al médico y como me empecé a encontrar muy mal mi marido me pasó a buscar, salió de su trabajo, me llevó al médico y, bueno, fue un estado muy muy nervioso que me provocó tensiones muy altas y un poco de vértigos, pero bueno, es una mala racha” (Julia, TP).

En aquest darrer aspecte s'hi poden observar clarament fortes desigualtats de gènere. Així, només les dones entrevistades han fet esment als conflictes pel temps dedicat a l'àmbit productiu i reproductiu i al malestar que els ha suposat aquest conflicte.

Finalment, val la pena remarcar que també hem observat que les responsabilitats familiars i de cures cap a persones dependents (eminentment els fills/es) suposa fortes limitacions de temps i disponibilitat cap a la formació i l'ocupació, la qual cosa contribueix a situar les dones, que majoritàriament assumeixen aquestes tasques i responsabilitats, en una posició més precària, i de diluir les seves possibilitats de sortir-ne. Així, entre les dones joves entrevistades amb criatures algunes han optat per deixar voluntàriament feines estables per poder-se dedicar un temps a la cura dels fills/es o atendre'ls de manera més intensiva, i d'altres han narrat dificultats per accedir a una feina davant la impossibilitat d'accedir a serveis o recursos comunitaris que tinguin cura de les criatures com ara escoles bressol, o de poder-se formar i reciclar, encara que elles mateixes identifiquin que aquesta formació és indispensable per aconseguir noves i millors oportunitats laborals. A través d'aquest tipus de situacions, les trajectòries acaben reproduint desigualtats de gènere i encasellen les dones en trajectòries més precàries.

5.2.3. El suport institucional i de l'estat del benestar

En les entrevistes qualitatives també s'entreveu el contrast entre el suport econòmic familiar que rep el jovent per part dels adults del seu entorn (especialment dels pares i mares), respecte a la falta de suport social institucional. Les entrevistes realitzades no han permès fer un estudi en profunditat de l'impacte del gran ventall de prestacions i programes d'intervenció des de les institucions públiques (definides des dels àmbits de treball, joventut, salut, serveis socials, etc.) sobre el binomi precarietat-salut. Tot i així, sí que s'han identificat algunes barreres que dificulten la seva funció com a amortidors de l'impacte de la salut. En primer lloc, les entrevistes apunten alguns problemes d'adaptació de les polítiques a la realitat ràpidament canviant de la gent jove amb trajectòries més precàries. Així, mentre que les trajectòries temporals o discontinues són irregulars i pateixen canvis bruscos i ràpids, la capacitat de resposta de l'Administració en la provisió de serveis és més aviat lenta. Un exemple clar és el que relata la Yolanda, amb relació als barems que s'empren per definir si una unitat familiar es pot acollir a sol·licitar beques menjador. Aquests barems s'estableixen en funció dels ingressos de la unitat familiar en un període de referència habitualment de l'any anterior, però dificulten la comptabilització de les situacions d'atur o altres contingències o canvis sobrevinguts. En el cas de la Yolanda, quan perd la feina i es queda amb un subsidi de 400 € com a única font d'ingressos, segueix sense poder tenir accés a l'ajuda al menjador per a la seva filla, ja que el barem s'ha calculat sobre el període en què sí que treballava.

De forma similar, probablement perquè es tracta d'un fenomen relativament recent, alguna entrevistada assenyala la poca adaptació de les polítiques socials a les situacions de pobresa laboral. Així, la Yolanda també apunta al fet que les ajudes estan orientades sobretot a persones en una situació d'inactivitat o d'exclusió social aguda, mentre que no estan pensades per a persones com ella, quan ha estat treballant però amb un sou tan baix i tan irregular (en el sentit de discontinu) que no li permet sortir d'una situació de pobresa i privació material.

“Tu aquí vas a la asistenta a pedir, y te dice que tú eres buena para trabajar. ¿Entiendes? Da igual de donde seas, ¿eh? A la que seas un poco fabricadilla, y tengas una vida laboral, vales para trabajar. Da igual que seas ecuatoriana, que seas española... si tú tienes vida laboral, eres buena para trabajar. Para qué te vamos a ayudar, si no hace falta que te inserten en la sociedad. ‘No, necesito que me ayudes ahora, no que me insertes en la sociedad, yo estoy insertada. Quiero que me ayudes’. Pero no. Tu aquí para que te ayuden tienes que no trabajar ni querer trabajar. No sé si me entiendes. Tu aquí tienes que haber sido un vago y un inculto. (...) Entrevistadora: ¿Qué cambiarías sobre los servicios que recibiste? (...) Entrevistada: ¿Qué cambiaría? Que pusieran otro tipo de req... o sea, que ayuden a la gente que de verdad lo necesita. Que de verdad hace algo por querer estar en este mundo trabajando. Por la gente que de verdad trabaja. O sea, si yo trabajo y tú me ayudas, mucho mejor. ¿Me entiendes? No te estoy pidiendo que me des un sueldo. Pero si yo trabajo, ayúdame de verdad. Dame una tarjeta para comprar, no me des un lote de comida. Dame una tarjeta de 100 € como le das a los demás para que yo pueda ir a comprar al súper. ¿Por qué no? Porque estoy trabajando. Si yo necesito esa ayuda. ¿No ves que no llevo?” (Yolanda, TD).

Una altra problemàtica identificada és la falta d’adaptació de les polítiques actives de suport o formació a les persones desocupades, a les necessitats i realitats diverses de cada jove. Sovint s’apliquen “receptes” estandarditzades uniformes a totes les persones desocupades, que difícilment ajuden a reorientar i impulsar les trajectòries particulars de tota la gent jove. Així, si bé en el cas de la María, una de les entrevistades, els cursos ofertats pel SOC l’han ajudada a adquirir competències professionalitzadores que li han facilitat la inserció laboral, la Julia explica que, quan va estar a l’atur, li van oferir la possibilitat de fer un curs però que versava sobre continguts molt bàsics que en aquell moment no li van aportar cap informació nova valuosa:

“Solo me llamaron a uno [curso] que era para enseñarme a hacer un curriculum. A ver, tampoco soy tonta e internet también ayuda mucho, pero bueno, tienes que ir (...) es que no me enseñaron nada que no supiera, no sé, un poco, a ver, tampoco, cursos tampoco... a ver, no sé, yo creo que para es que no me sale la palabra, es para decir que hay un gasto y te hacen ese cursillo, ¿no? Para... pero no sé aunque bueno, no sé, visto lo visto hay gente que lo necesita pero yo fui, no sé, cómo haces un curriculum, haces una organización normal, qué has estudiado, los cursos, no sé... explicarlo todo bien y bien presentado con una foto bonita, no sé (ríe). (...) Entrevistadora: ¿Le viste alguna utilidad? Entrevistada: Bueno, pa subirme la moral (ríe) no estamos tan mal. Que me dijeron que tengo el curriculum muy bien hecho y ya está. Entrevistadora: ¿Has recibido algún otro tipo de apoyo por parte de servicios sociales? Entrevistada: No, el que me tocaba, cobrar del paro y ya está porque llamarme para hacer entrevistas y esas cosas, nada, solo para hacer un cursillo tonto (ríe)” (Julia, TP).

Això se suma al fet que els serveis i programes dirigits a joves són percebuts com a insuficients. Algunes entrevistes assenyalaven que no “encaixaven” en cap dels programes

oferts, ni aconseguen ser inclosos en els programes existents; per tant, apuntaven a la limitació de la cobertura dels programes:

“No, bueno, lo de si que en el SOC a lo mejor en la oficina de empleo sé que hay programas para jóvenes y lo que sea, pero nunca me ha... o sea, me apunté a oferta de garantía juvenil y no me llamaron, o bueno me llamaron una vez pero no tenía el título, les dije que lo estaba sacando, me queda nada. Bueno pues sigue apuntándote, luego otra oferta que si estabas desempleado de más tiempo y nunca me llamaron tampoco y de ayuda a los jóvenes pues no, tampoco” (Tamara, TD).

Un altre problema identificat sobre l'ús dels serveis socials i les prestacions relacionades amb l'estat del benestar té a veure amb el desconeixement que tenen alguns joves de les possibilitats d'ajuda i dels procediments que cal seguir per beneficiar-se de determinades prestacions. El Gustavo, per exemple, il·lustra aquesta dificultat tan absurda i al mateix temps tan important:

“Tenía suficiente cotizado y cobré dos meses de paro, pero como nunca lo había pedido y no sabía cómo iba, pues no fui a firmar y no me lo renovaron, y ya está” (Gustavo, TT).

Finalment, una última barrera pot estar relacionada amb les visions i imaginaris existents al voltant dels programes socials i la beneficència, des d'una imatge que situa la població beneficiària dels serveis socials com fracassada i que estigmatitza qui rep ajudes públiques. Així, per exemple, el Gustavo comenta, sobre un Programa de Garantia Social al qual es va acollir:

“Algo que lleva el nombre de garantía social ya da poca confianza” (Gustavo, TT).

A més, algunes de les prestacions o serveis més bàsics, com per exemple la donació de menjar, s'organitza de tal manera que anul·la la capacitat d'agència i el poder de decisió de les persones beneficiàries sobre quines són les seves necessitats prioritàries i com es poden cobrir, la qual cosa genera de vegades una sensació d'humiliació:

“Entrevistadora. ¿Cómo fue el servicio que recibiste? ¿De todos los que has recibido? ¿Y en qué te ayudaron? Entrevistada: Me dieron un lote de comida pésimo, que te lo dan cada mes, que es penoso lo que te dan, porque te dan... te dan un paquete de macarrones, un litro de leche, un paquete de zumo, lentejas, judías, y como todo el mes. Entrevistadora. ¿esto te lo dio...? ¿Quién? Entrevistada: Esto te lo da la Cruz Roja. Te da un papel la asistenta, te manda a la Cruz Roja, y la Cruz Roja, del banco de alimentos o lo que sea, el Bon Área que lo dona, y todo, te van dando cosas. Ahora está mejorando, pero al principio era penoso, era penoso. Te dan raviolis en lata... ¡yo no quiero raviolis en lata! ¡Cómetelos tu, los raviolis en lata! No quiero crema de calabaza de litro, no quiero caldo de un litro. ¿Qué hago con un litro de sopa?! ¿¡Y me dices qué hago con una lata de raviolis, picantes?! ¿Quién se come eso? Si yo me hago la pasta, me hago los raviolis... no se puede” (Yolanda, TD).

Per acabar, cal fer esment al marc institucional discriminatori (emprant el terme de Cachón, 2009) que limita l'accés al permís de residència i treball a les persones immigrades de països del Sud global, la qual cosa les col·loca en una situació d'informalitat i vulnerabilitat que les sobreexposa a les problemàtiques d'abusos i de privació que hem anat relatant en l'informe i a les seves potencials conseqüències sobre la salut.

“Renovamos aquí la primera tarjeta y con eso ya podíamos trabajar de todo, limpieza, casa, lo que sea, entonces te abre un poquito más las puertas, me metí en una casa que estuve ahí tres años, ahí ya ganaba mil euros, trabajaba trece horas diarias pero ya tenía seguro, ya me pagaban seguridad social, sueldo, tenía días de fiestas, fines de semana, cosa un poquito más a favor mío, ahí ya me sentía mejor y mi marido también, al tener papeles se abren las puertas, puedes exigir un poco más, aprendí a respetar mi horario” (María, TT).

CONCLUSIONS

A grans trets, aquest estudi posa de manifest les implicacions de la precarització del mercat de treball sobre la salut física i mental de la joventut de Catalunya com un desafiament per a la salut pública. L'erosió de la norma social d'ocupació i la relació de treball estàndard; les problemàtiques d'atur i temporalitat associades i les consegüents dificultats d'entrada al mercat de treball, l'endarreriment i les dificultats per a l'estabilització en el treball i el conjunt de canvis que han contribuït a trencar la linealitat i l'estandardització de les trajectòries laborals juvenils (Furlong i Cartmel, 2007; Serracant, 2015) són factors estructurals característics de l'organització socioeconòmica actuals que s'erigeixen com a determinants socials de la salut i les desigualtats en salut (Benach *et al.*, 2014 i 2018). Per mitjà de la conformació de trajectòries laborals amb més o menys precarietat, acaben afectant en diferents nivells el benestar, la salut i la qualitat de vida de la població juvenil.

En concret, l'anàlisi descriptiva de les trajectòries retrospectives suggereix que, en les cohorts analitzades, la transició al treball de la joventut s'està desplaçant cap a edats més tardanes. Aquest endarreriment repercuteix comparativament més en un endarreriment de l'edat de consecució d'unes condicions d'ocupació estables, que no pas en un endarreriment de l'edat de consecució d'un treball temporal. Aquest fet segurament s'explica perquè l'estabilització en una feina, al nostre país, ocorre típicament després d'un període prolongat de contractació temporal. De resultes d'això, les trajectòries laborals entre 15 i 35 anys transcorren progressivament més en condicions de no ocupació i ocupació no estàndard, mentre que l'estabilització, si arriba, es desplaça a edats més avançades fora de l'interval d'edats considerades "joves". Un aspecte positiu és que, aparentment, el temps en situacions d'ocupació informal també tendeix a disminuir, encara que quantitativament és un fenomen força menys rellevant. Finalment, les situacions de simultaneïtat entre els estudis (com a activitat principal) i algun tipus d'ocupació haurien de ser estudiades amb més detall per obtenir una imatge completa de la transició al treball, especialment si tenim en compte el volum d'aquest col·lectiu i la proporció de la joventut que, fins i tot en edats avançades, es declara "en formació inicial".

A l'hora d'estudiar trajectòries des del punt de vista de les condicions d'ocupació (emprant el tipus de contractació com a indicador), l'anàlisi de conglomerats suggereix una solució de tres tipus de trajectòries: la primera dominada pel temps en contractació permanent (TP), la segona pel temps en contractació temporal (TT), mentre que la tercera aplega trajectòries discontinües caracteritzades per l'atur i les situacions de no ocupació, amb incursions en l'ocupació, en superior mesura de tipus informal (TD). Aquesta darrera categoria és més heterogènia i segurament barreja perfils, en particular persones més aviat orientades a la

cura i les tasques de la llar amb d'altres orientades a l'ocupació però amb dificultats per integrar-se al mercat de treball, més una part de les persones que treballen pel seu compte. El grup de TP aplega la major part dels membres de la mostra d'anàlisi (38,5%), seguit de les TD (32,5%) i finalment les TT (29%). Pel que fa a les característiques dels grups, aquesta tipologia de trajectòries és molt similar a la identificada en un treball anterior sobre dades de l'EJC12, la qual descrivia trajectòries de treball estable i distingia també diferents capes dins el segment precari o inestable, amb trajectòries caracteritzades pel treball temporal i trajectòries precàries on predominava l'atur i la inactivitat (Verd *et al.*, 2019).

L'evolució de la distribució per estats al llarg del període d'observació indica que, en el cas de les TP i TT, sembla existir un cert "efecte pont" cap a l'estabilització, de manera que la joventut en situació de contracte permanent tendeix a créixer a mesura que s'allarga el període d'observació, si bé aquesta evolució és molt més relativa en el cas de les TD i no és lineal, sinó que presenta punts d'inflexió i retrocés que segurament són interpretables en termes del fort impacte de la crisi. Aquest procés d'estabilització, a més, conviu també amb situacions d'estancament i atrapament en la inestabilitat. Així, mentre que en les trajectòries TP i TT el treball informal es pot considerar una forma d'entrada al mercat de treball que va desapareixent de les trajectòries d'aquests joves, en les TD es manté en la mateixa proporció al llarg de tot el període d'observació. De forma similar, les TT es caracteritzen per la presència dominant del treball temporal en el conjunt de la trajectòria, i les TD per una presència notable i constant de l'atur.

La tipologia de trajectòries presenta una certa relació amb els grans eixos de desigualtat social, però no de forma completament sistemàtica ni amb la intensitat que podria esperar-se d'acord amb la bibliografia. En general, es pot parlar d'un gradient en què les TP són més prevalents en la categoria més afavorida i les TD ho són més en la menys afavorida, mentre que les TT estan en una situació intermèdia. Així ocorre amb la nacionalitat, els estudis i tota una sèrie de variables relacionades amb l'autodeterminació vital, com ara l'emancipació respecte de la família d'origen, la dependència econòmica, el risc de pobresa, així com els ingressos individuals i familiars. En canvi, i contra les expectatives, la relació de les trajectòries amb l'origen familiar és aparentment dèbil, com també ho és la relació amb la categoria ocupacional –en contra d'allò que suggeririen les teories de la segmentació.

Pel que fa a la relació de la trajectòria laboral amb indicadors de salut, les TT i les TD representen un risc de mala salut autopercebuda en relació amb les TP. Aquest fet és destacable si tenim en compte que la proporció de temps *en ocupació* és similar per a les TP i les TT. A més, les TD en relació amb les TP presenten també un risc significatiu de més insatisfacció vital i una sèrie de consums de risc com l'alcohol, el cànnabis, la cocaïna i un índex de consum de drogues en general. Quan en lloc de considerar el tipus de trajectòria, s'utilitzen com a predictors els mesos esmerçats en cada situació en relació amb l'activitat, els resultats són en general coherents amb els anteriors: el treball informal, el treball temporal i naturalment l'atur s'associen de forma significativa a una mala salut autopercebuda, com també ho fa la situació de tenir cura de fills/es. Aquest resultat reforça la idea que no tan sols l'atur, sinó també les condicions d'ocupació no estàndard, tenen un potencial patògen pel que fa a l'estat de salut. Dit això, l'atur sembla tenir unes repercussions més àmplies en ésser l'única relació amb l'activitat significativament associada amb la insatisfacció vital

i els nivells d'ansietat i depressió, així com el consum de cocaïna. En l'extrem oposat, les situacions de treball temporal i treball permanent resulten factors protectors del consum d'alcohol, com també ho són les tasques de la llar i la cura de fills/es. Mentre que, en un sentit contrari, tant el treball temporal com el permanent estan associats positivament a la tipologia de consum de drogues que hem anomenat "drogues legals", on té un paper predominant el consum de tabac.

En la fase qualitativa d'aquest estudi hem identificat tres grans vies o camins causals a través dels quals la trajectòria laboral pot produir un impacte sobre la salut i, per tant, explicar els resultats que mostra la part quantitativa d'aquest estudi: (i) la definició dels recursos amb què compten els joves, (ii) la capacitat per exercir agència en la construcció d'horitzons temporals, i (iii) l'exposició a riscos físics i sobretot a riscos psicosocials en el treball. Es tracta de tres grans factors que generen una sèrie de mecanismes que contribueixen a protegir la salut i qualitat de vida del jovent amb trajectòries estables, mentre que tendeixen a desencadenar o agreujar problemes de salut física i mental i poden incrementar el risc de caure en un consum abusiu de drogues per al jovent amb trajectòries temporals o discontinües.

Entre aquests mecanismes, cal destacar el fort impacte sobre la salut física i mental de la joventut per part dels problemes derivats de la privació material. Com assenyala Standing (2011), la flexibilitat salarial i la inseguretats en els ingressos constitueix un element essencial de l'experiència precària. De fet, la pobresa laboral que poden generar tant els salaris baixos com la discontinuïtat en l'ocupació (la qual cosa implica variabilitat i impredictibilitat en els ingressos) (Halleröd i Larsson, 2008) és un fenomen emergent a Espanya malauradament característic del període postcrisi (Fundación FOESSA, 2017). En el cas de la joventut catalana, si bé en les entrevistes hem observat que es tracta d'una problemàtica present tant entre joves amb TT com amb TD, són especialment l'atur i la informalitat que es troba més present en les TD el que genera situacions més problemàtiques i de més privació. En tot cas, però, es tracta d'un problema generalitzat, ja que, malgrat que les trajectòries TP són en certa mesura protectores, també entre aquest jovent s'observa un cert risc de pobresa. El més evident és que les seves implicacions en salut són clares. Es tracta d'un factor de risc que també s'assenyalava en la recerca d'Utzet i Salas (2018), en identificar que el 36,1% dels joves catalans que es declaren "molt ansiós i/o deprimit" diuen estar-ho per problemes d'ingressos econòmics.

Una altra qüestió per remarcar és el fet que aquelles persones joves entrevistades que han viscut trajectòries precàries, amb molta temporalitat i atur, tendeixen a sentir molta menys capacitat de decisió i control sobre la seva trajectòria. La percepció de manca d'oportunitats i d'alternatives, així com l'amenaça de l'atur i de la necessitat econòmica, a més de ser factors de risc sobre la salut mental en si mateixes, actuen com a mesura disciplinària que contribueix a fer que el jovent es resigni davant de relacions laborals abusives i accepti condicions de treball clarament patològiques. Emprant els termes de Bourdieu, per mitjà de la generalització de la inseguretats objectiva i subjectiva, la precarietat actua com una nova forma de dominació, crea disposicions submises i constreny la població treballadora a l'explotació (Bourdieu, 1999), la qual cosa té implicacions nocives sobre la seva salut i qualitat de vida. Tal com afirma Lorey (2015), en la mesura que provoca incertesa i

exposició al perill, la precarietat abasta la totalitat de l'existència, els cossos i les formes de subjectivació.

Pel que fa a la importància de l'atur en la definició d'estats i comportaments relacionats amb la salut, la part qualitativa de l'estudi també mostra la persistència de la centralitat del treball entre el jovent estudiat. Aquesta centralitat prové tant de la seva rellevància per satisfer necessitats objectives o instrumentals, com de la conformació d'identitats que, en investigacions precedents, s'han identificat també com un factor intervinent en la relació entre atur juvenil i salut (Espluga, 2001b). A més, també hem identificat elements de l'atur que contribueixen al procés dinàmic d'exclusió i a l'acumulació de desavantatges en les trajectòries, i que acaben deteriorant la salut dels joves. En aquest sentit, hem constatat que, mentre que l'experiència laboral tendeix a ser vista per la gent jove com un recurs que incrementa la seva ocupabilitat i per tant s'erigeix com una assegurança que confereix confiança en el futur, l'atur no desitjat en el context d'una trajectòria precària va associat més aviat a un fort estigma culpabilitzador que genera frustració i sensació de fracàs, i és concebut com un fenomen discapacitant que limita les possibilitats de sortir-ne. A més, els seus efectes sobre la salut mental tendeixen a exacerbar-se a mesura que s'incrementa l'exposició a l'atur i les problemàtiques de privació, inseguretat i dependència a què va associat, i a generar experiències traumàtiques que incrementen la por i la desconfiança en les pròpies capacitats de controlar l'esdevenidor. Es tracta de vivències que fan palesa la dinàmica neoliberal de culpabilització i individualització dels problemes sorgits de la flexibilització i precarització del mercat de treball contemporani (Jódar i Guiu, 2018).

Finalment, en aquest estudi hem abordat el paper moderador del suport familiar i dels serveis públics sobre el binomi precarietat-salut. En aquest sentit, l'evolució de la situació de convivència del jovent posa en relleu un patró similar en els tres tipus de trajectòries, en què, com era d'esperar, la convivència amb la família d'origen va disminuint en favor de formes de vida en parella o llars unipersonals. Tanmateix, els ritmes d'aquesta evolució són diferents entre els grups. Particularment les TD presenten uns nivells de dependència de la família d'origen més elevats al final del període d'observació, amb una proporció menor de joves emancipats/ades i amb molta més dependència econòmica. Es posa en relleu, per tant, la necessitat de tenir suport familiar per part del jovent amb trajectòries més precàries. En les entrevistes qualitatives realitzades també hem constatat que el suport familiar és un important factor moderador de la relació entre precarietat en la trajectòria laboral i la salut. No obstant, no és una ajuda aproblemàtica, ja que el sentiment de dependència econòmica de la família és viscut amb un fort malestar que Espluga (2001a), per al cas dels joves en atur, apuntava com un dels principals generadors de trastorns de salut psíquica i de tensions psicossocials.

A més, la importància del suport familiar contrasta amb la manca de suport social institucional. D'una banda, els resultats quantitatius de l'estudi mostren que, comparativament, el jovent amb trajectòries de tipus TD tendeix a recórrer menys als serveis públics d'assessorament i suport laborals i d'assessorament en qüestions de salut que els joves amb trajectòries del tipus TT, la qual cosa indica certa distància dels programes i prestacions públiques respecte al jovent més vulnerable (encara que alguns estudis suggereixen que la protecció social i comunitària millora en municipis rurals i petits). D'altra banda, a les

entrevistes s'han pogut identificar alguns factors que limiten la funció de les prestacions com a amortidores de l'impacte de la salut, algunes relacionades precisament amb la seva poca adaptació als canvis i situacions de precarietat en les trajectòries. Els criteris a través dels quals es regula el dret a percebre prestacions econòmiques de tipus compensatori han quedat segurament desfasats en el context actual de flexibilitat extrema en què es mou la contractació de determinats col·lectius de joves. Algunes persones entrevistades també han assenyalat l'escassa utilitat dels cursos de formació oferts.

Aquesta debilitat de l'estat del benestar és considerada una realitat pròpia del règim espanyol de transicions juvenils "subprotectores" o "infrainstitucionalitzades" (Walther, 2017). A més, aquesta debilitat i erosió de les polítiques socials i laborals que podrien facilitar certa desmercantilització del benestar i la salut ha conferit més rellevància a l'origen socioeconòmic familiar a l'hora de definir les possibilitats de contrarestar o pal·liar els efectes de la precarietat laboral (López i Verd, 2020) i, per tant, situen el jovent de col·lectius més vulnerables en una posició encara més feble davant la desestructuració del mercat de treball (Verd *et al.*, 2019), la qual cosa amplifica l'impacte de la precarietat laboral sobre les desigualtats en salut.

A més, si bé no era l'objectiu principal d'aquesta recerca, també hem identificat fortes desigualtats de gènere. Encara que en la part quantitativa s'identifica només una prevalença lleugerament superior de les TD entre les dones, la part qualitativa de l'estudi apunta que els conflictes derivats de la combinació entre ocupacions i trajectòries precàries i la responsabilització de les tasques de cura i reproductives en les dones, d'una banda, aporta rigideses en el desenvolupament de les dones en el mercat de treball (Torns, 1999), mentre que, de l'altra, intensifica les conseqüències de la precarietat sobre la salut mental, que reproduceix les desigualtats en el mercat de treball, les desiguals càrregues de treball i els conflictes associats a aquestes càrregues (Borrell *et al.*, 2003). Amb tot, l'estudi dut a terme mostra la necessitat d'aprofundir en les desigualtats de gènere en treball i salut de la joventut. En aquest sentit, en un futur es podrien fer anàlisis estadístiques segmentades per sexe i aprofundir de forma quantitativa en els elements vinculats a les desigualtats de gènere identificats de forma qualitativa.

Una altra qüestió en què caldrà seguir aprofundint en el futur és l'impacte de la segmentació del mercat de treball sobre la realitat de la precarietat i les problemàtiques de salut de la població jove. Els resultats permeten entreveure que els efectes de la precarietat en les trajectòries (temporalitat i discontinuïtat) sobre la salut s'haurien d'emmarcar en el context de les pràctiques pròpies del segment secundari del mercat de treball i la seva lògica subjacent relacionada amb les formes de contractació, els perfils socials de les persones que hi accedeixen i les condicions de treball en què operen.

Per acabar, convé esmentar la complexitat del fenomen que estudiem, ja que no es produeix una relació unidireccional entre l'experiència de la precarietat laboral i la salut, sinó que hi intervenen una causació recíproca entre ambdós aspectes, efectes a llarg termini i desavantatges acumulatius que operen al llarg de les trajectòries (Burgard i Lin, 2013) i que poden anar aprofundint al llarg del temps la relació entre precarietat i mala salut i cronificar les problemàtiques de salut. Així, si com hem vist la precarietat laboral (especialment la

vivència de la temporalitat, l'atur i la informalitat) en les trajectòries laborals pot produir problemes sobre la salut física i mental i, a la vegada, existeixen múltiples mecanismes tant d'atrapament en les situacions de precarietat com d'exclusió dels treballadors malalts i amb menys disponibilitat en relació amb el mercat de treball, hi ha indicis per pensar que les problemàtiques de salut derivades de la precarietat juvenil es poden anar amplificant i aprofundint amb el temps, i contribuir a l'efecte ferida de l'atur i la precarietat sobre la salut. És necessari, doncs, desplegar mecanismes de vigilància epidemiològica per dur a terme més investigacions que aprofundeixin en la dinàmica d'aquest possible cercle viciós.

BIBLIOGRAFIA

AERDEN, K. V.; MOORS, G.; LEVECQUE, K.; VANROELEN, CH. (2013). "Measuring Employment Arrangements in the European Labour Force: A Typological Approach". *Social Indicators Research*, núm. 1, p. 21.

AGUILAR-PALACIO, I.; CARRERA-LASFUENTES, P.; RABANAQUE, M.J. (2015). "Youth Unemployment and Economic Recession in Spain: Influence on Health and Lifestyles in Young People (16-24 Years Old)". *International Journal of Public Health*, 60 (4): 427-35.

ALBAIGÉS, B.; SISTO, V.; ROMÁN BRUGNOLI, J.A. (2004). *Crisi del treball i emergència de noves formes de subjectivitat laboral en els joves*. Barcelona: Secretaria General de Joventut, Generalitat de Catalunya.

ALDCROFT, D. H. (1997). *Historia de la economía europea (1914-1990)*. Barcelona: Crítica.

AMABLE, M., I BENACH, J. (2000). "Employment precariousness: an emerging public health problem?". *Gaceta Sanitaria / S.E.S.P.A.S*, 14 (6): 418-21.

ARONSSON, G.; GUSTAFSSON, K.; DALLNER, M. (2002). "Work environment and health in different types of temporary jobs". *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 11(2): 151-75.

ARTAZCOZ, L.; BENACH, J.; BORRELL, C.; CORTÈS, I. (2004). "Unemployment and Mental Health: Understanding the Interactions Among Gender, Family Roles, and Social Class". *American Journal of Public Health*, 94 (1): 82-88.

ARTAZCOZ, L.; BORRELL, C.; BENACH, J.; CORTÈS, I.; ROHLFS, I. (2004). "Women, family demands and health: the importance of employment status and socio-economic position". *Social Science i Medicine*, 59 (2): 263-74.

ARULAMPALAM, W.; GREGG, P.; GREGORY, M. (2001). "Unemployment Scarring". *The Economic Journal*, 111 (475): F577-84.

ATKINSON, J. (1984). "Manpower Strategies for Flexible Organisation". *Personnel Management*, núm. 16, p. 28-31.

AYALA, A. (2019). "Working Around Life: Satisfaction with Precarious Work in the Millennial Generation". Tesis de Màster, Universitat Pompeu Fabra. Departament de Ciències Experimentals i de la Salut.

BEHAM, B.; PRÄG, P.; DROBNIČ, S. (2012). "Who's got the balance? A study of satisfaction with the work-family balance among part-time service sector employees in five western European countries". *The International Journal of Human Resource Management*, 23 (18): 3725-41.

BELL, D. N. F.; BLANCHFLOWER, D. G. (2010). *Youth Unemployment: Déjà Vu? IZA Discussion Paper*. 4705. Institute for the Study of Labor (IZA).

BELVIS, F. X.; BENACH DE ROVIRA, J.; VERGARA, M.; SALAS, S.; SÁNCHEZ, J.A.; NAVARRO, A. (2013). *Guia introductòria a l'anàlisi longitudinal de dades de panel*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

BENACH, J.; MUNTANER, C.; SOLAR, O.; SANTANA, V.; QUINLAN, M. (2010). *Empleo, trabajo y desigualdades en salud: una visión global*. Barcelona: Icaria.

BENACH, J.; VIVES, A.; AMABLE, M.; VANROELEN, C.; TARAFÀ, G.; MUNTANER, C. (2014). "Precarious Employment: Understanding an Emerging Social Determinant of Health". *Annual Review of Public Health*, 35(1): 229-53.

BENACH, J.; JULIÀ, M.; BOLIBAR, M.; AMABLE, M.; VIVES, A. (2018). "Precarious employment, health, and quality of life: Context, analysis, and impacts". *Violence and Abuse in and around Organisations*.

BENACH, J.; JULIÀ, M.; TARAFÀ, G.; MIR, J.; MOLINERO, E.; VIVES, A. (2015). "La precariedad laboral medida de forma multidimensional: distribución social y asociación con la salud en Cataluña". *Gaceta Sanitaria*, 29(5): 375-78.

BENAVIDES, F. G., BENACH, J.; DIEZ-ROUX, A. V.; ROMAN, C. (2000). "How do types of employment relate to health indicators? Findings from the Second European Survey on Working Conditions". *Journal of Epidemiology and Community Health*, 54(7): 494-501.

BENAVIDES, F. G.; BENACH, J.; MUNTANER, C.; DELCLOS, G.L.; CATOT, N.; AMABLE, M. (2006). "Associations between temporary employment and occupational injury: what are the mechanisms?". *Occupational and environmental medicine*, 63(6): 416-21.

BENEDICTO, J.; FERNÁNDEZ DE MOSTEYRÍN, L.; GUTIÉRREZ, M.; MARTÍN, A.; MARTÍN, E.; MORÁN, M.L. (2014). *Transitar a la intemperie: jóvenes en busca de integración*. Madrid: INJUVE.

BENTOLILA, S.; DOLADO, J.J.; JIMENO, J.F. (2012). "Reforming an insider-outsider labor market: The Spanish experience". *IZA Journal of European Labor Studies*, 1(1): 1-29.

- BERENGUERA, A. (2014). *Escuchar, observar y comprender: recuperando la narrativa en las ciencias de la salud: aportaciones de la investigación cualitativa*. IDIAP Jordi Gol.
- BESSANT, J.; FARTHING, R.; WATTS, R. (2017). *The Precarious Generation: A Political Economy of Young People*. Routledge.
- BLOSSFELD, H.P.; DROBNIC, S. (ed.) (2001). *Careers of Couples in Contemporary Society: From Male Breadwinner to Dual-Earner Families*. Oxford, Nova York: Oxford University Press.
- BÖCKERMAN, P.; ILMAKUNNAS, P. (2009). "Unemployment and Self-Assessed Health: Evidence from Panel Data". *Health Economics*, 18(2): 161-79.
- BOLÍBAR, M.; VERD, J.M.; BARRANCO, O. (2019). "The Downward Spiral of Youth Unemployment: An Approach Considering Social Networks and Family Background". *Work, Employment and Society*, 33(3): 401-21.
- BOMBAK, A. E. (2013). "Self-Rated Health and Public Health: A Critical Perspective". *Frontiers in Public Health*, núm. 1.
- BOOTH, A. L.; FRANCESCONI, M.; FRANK, J. (2002). "Temporary Jobs: Stepping Stones or Dead Ends?". *The Economic Journal*, 112(480): F189-213.
- BORRELL, C.; BENACH, J. (2003). *Les desigualtats en la salut a Catalunya: informe CAPS-Fundació Jaume Bofill*. Barcelona: Mediterrània.
- BOSCH, G. (2004). "Towards a new standard employment relationship in Western Europe". *British journal of industrial relations*, 42(4): 617-636.
- BOURDIEU, P. (1999). "La precarietat, avui, és a tot arreu". *Contrafocs: Reflexions útils per a resistir a la invasió neoliberal*. Barcelona: Edicions 62.
- BRZINSKY-FAY, CH. (2014). "The Measurement of School-to-work Transitions as Processes". *European Societies*, 16(2): 213-32.
- BUECHTEMANN, CH. E. (1993). "Employment Security and Labor Market Behavior. Interdisciplinary Approaches and International Evidence". *Labour*, 7(3): 34.
- BURCHELL, B. J.; LADIPO, D.; WILKINSON, F. (2002). *Job Insecurity and Work Intensification*. Londres/Nova York: Routledge.
- BURGARD, S. A.; LIN, K. Y. (2013). "Bad Jobs, Bad Health? How Work and Working Conditions Contribute to Health Disparities". *The American behavioral scientist*, 57(8).

CANIVET, C.; BODIN, T.; EMMELIN, M.; TOIVANEN, S.; MOGHADDASSI, M.; ÖSTERGREN, P.-O. (2016). "Precarious Employment Is a Risk Factor for Poor Mental Health in Young Individuals in Sweden: A Cohort Study with Multiple Follow-Ups". *BMC Public Health*, núm. 16, p. 687.

CANO, E. (2004). "Formas, percepciones y consecuencias de la precariedad". *Mientras Tanto*, p. 67-81.

CAPRILE, M.; SANZ DE MIGUEL, P.; HOMS, O.; MARÍN, A. (2018). "Treball. Situació i necessitats de la joventut". *Enquesta a la joventut de Catalunya 2017: una mirada global sobre la joventut de Catalunya*, vol. 1, col·lecció Estudis. Barcelona: Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, Generalitat de Catalunya.

CARNOY, M.; CASTELLS, M.; BENNER, CH. (1997). "Labour Markets and Employment Practices in the Age of Flexibility: A Case Study of Silicon Valley". *International Labour Review*, núm. 136, p. 27.

CASTELLÓ I SANTAMARIA, L.; BOLÍBAR I PLANAS, M.; BARRANCO I FONT, O.; VERD I PERICÀS, J.M. (2013). "Condicions en el mercat de treball i trajectòries laborals de la joventut catalana". *Enquesta a la joventut de Catalunya 2012*, vol. 1, col·lecció Estudis. Barcelona: Departament de Benestar Social i Família, Generalitat de Catalunya.

CEBRIÁN, I.; TOHARIA, L. (2008). "La entrada en el mercado de trabajo: un análisis basado en la MCVL". *Revista de economía aplicada*, 16(1): 137-72.

CLARKE, M.; LEWCHUK, W.; DE WOLFF, A.; KING, A. (2007). "'This Just Isn't Sustainable': Precarious Employment, Stress and Workers' Health". *International Journal of Law and Psychiatry*, 30(4-5): 311-26.

CODINACH, J. M. (ed.) (2017). *Enquesta a la joventut de Catalunya 2017. Informe tècnic del treball de camp*. Barcelona: Agència Catalana de la Joventut.

COMI, S.; GRASSENI, M. (2009). *Are Temporary Workers Discriminated Against? Evidence from Europe*. text. CHILD - Centre for Household, Income, Labour and Demographic economics - Italy.

CRESWELL, J. W.; PLANO V.L. (2017). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. Edició: Third. Els Àngels: SAGE Publications, Inc.

CRUZ, I.; MOLINA, O.; VERD, J.M.; PALAUSKAITE, E.; DUMČIUS, R.; VENCKUTĖ, M.; PATRINI, V.; VACAS-SORIANO, C.; European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (2019). *Labour Market Segmentation: Piloting New Empirical and Policy Analyses*.

DE GRAAF-ZIJL, M.; VAN DEN BERG, G.; HEYMA, A. (2011). "Stepping stones for the unemployed: the effect of temporary jobs on the duration until (regular) work". *Journal of Population Economics*, 24(1): 107-39.

DIPRETE, T.A.; EIRICH, G.M. (2006). "Cumulative Advantage as a Mechanism for Inequality: A Review of Theoretical and Empirical Developments". *Annual Review of Sociology*, 32(1): 271-97.

DIPRETE, T. A.; GOUX, D.; MAURIN, E.; QUESNEL-VALLEE, A. (2006). "Work and pay in flexible and regulated labor markets: A generalized perspective on institutional evolution and inequality trends in Europe and the U.S.". *Research in Social Stratification and Mobility*, 24(3): 311-32.

DOERINGER, P. B.; PIORE. M.J. (1985). *Internal Labor Markets and Manpower Analysis*. M.E. Sharpe.

DOOLEY, D.; FIELDING, J.; LEVI. L. (1996). "Health and unemployment". *Annual Review of Public Health*, núm. 17, p. 449-65.

DRACA, M.; GREEN, C. (2004). "The Incidence and Intensity of Employer Funded Training: Australian Evidence on the Impact of Flexible Work". *Scottish Journal of Political Economy*, 51(5): 609-25.

EHLERT, CH.; SCHAFFNER, S. (2011). *Health Effects of Temporary Jobs in Europe*. *Ruhr Economic Paper*. 0295. Rheinisch-Westfälisches Institut für Wirtschaftsforschung, Ruhr-Universität Bochum, Universität Dortmund, Universität Duisburg-Essen.

ESPLUGA, J. (2001a). *Atur juvenil, exclusió social i salut: recerques, experiències i accions institucionals a Espanya*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.

ESPLUGA, J. (2001b). "Atur juvenil, salut i exclusió social". *Revista Catalana de Sociologia*, núm. 15, p. 41-67.

ESPLUGA, J. LL.; BOSO I GASPAR, A. (2013). "Entre la satisfacció vital i els impactes de la precarietat sobre la salut de la joventut de Catalunya". *Enquesta a la joventut de Catalunya 2012. Les diferents vivències de la joventut*, vol. 2, *col·lecció Estudis*. Barcelona: Departament de Benestar Social i Família, Generalitat de Catalunya.

EUROFOUND (2012). *Trends in Job Quality in Europe: A Report Based on the Fifth European Working Conditions Survey*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

FERRIE, J. E., SHIPLEY, M.J.; MARMOT, M.G.; STANSFELD, S.; DAVEY, G. (1998). "The health effects of major organisational change and job insecurity". *Social Science i Medicine*, 46(2): 243-254.

FONSECA, D.; PINZÓN, A. (2011). "The relationship between health and employment". (Tesis).

FUENTES, F. J.; MARÍ-KLOSE, P. (2015). *The Mediterranean Welfare Regime and the Economic Crisis*. Nova York: Routledge.

FUNDACIÓN FOESSA (2017). *Desprotección social y estrategias familiares*.

FURLONG, A.; CARTMEL, F. (2007). *Young People and Social Change: New Perspectives*. Open University Press.

GABADINHO, A.; GILBERT, R. (2011). "Analyzing and Visualizing State Sequences in R with TraMineR". *Journal of Statistical Software*.

GALLIE, D. (2013). *Economic Crisis, Quality of Work, and Social Integration: The European Experience*. OUP Oxford.

GAZIER, B.; GAUTIE, J. (2011). "The 'Transitional Labour Markets' Approach: Theory, History and Future Research Agenda". *Journal of Economic and Social Policy*, 14(1): 6.

GEBEL, M.; VOSSEMER, J. (2014). "The Impact of Employment Transitions on Health in Germany. A Difference-in-Differences Propensity Score Matching Approach". *Social Science i Medicine (1982)*, núm. 108, p. 128-36.

GISPERT, R.; PUIG, X.; PALOMERA, E.; AUTONELL, J.; GINÉ, J.M.; RIBAS, G.; COLL, J.J. (2006). "Individual and ecological factors related to the geographical variability of psychological distress among small areas: a multilevel analysis in Catalonia, Spain". *Revista española de salud pública*, 80(4): 335-47.

GIVORD, P.; WILNER, L. (2009). *Les contrats temporaires: trappe ou marche-pied vers l'emploi stable?* INSEE. Document de travail núm. G2009/04.

GOMÀ, A.; SOLER, L. (s.d.). *La diversitat espacial entre la joventut catalana*. Barcelona: Grup d'Estudis sobre Energia, Territori i Societat i Agència Catalana de la Joventut.

HAAN, P.; MYCK, M. (2009). "Dynamics of health and labor market risks". *Journal of health economics*, 28(6): 1116-1125.

HADDEN, W. C.; MUNTANER, C.; BENACH, J.; GIMENO, D.; BENAVIDES, F.G. (2007). "A glossary for the social epidemiology of work organisation: part 3, terms from the sociology of labour Markets". *Journal of Epidemiology and Community Health*, 61(1): 6-8.

HALLERÖD, B.; LARSSON, D. (2008). "In-Work Poverty in a Transitional Labour Market: Sweden, 1988-2003". *Edward Elgar Publishing*.

HAMMER, T. (2003). *Youth Unemployment and Social Exclusion in Europe: A Comparative Study*. The Policy Press.

HARKKO, J. (2018). "Transitions to Adulthood among Finnish Young People: A Mixed-Methods Study Based on Longitudinal Register Data and Interviews with Street-Level Professionals". Facultat de Ciències Socials, Universitat de Helsinki.

HECKMAN, J. J. (1981). "Heterogeneity and State Dependence". *Studies in Labor Markets*. Chicago: University of Chicago Press.

HEINZ, W. R. (2003). "From Work Trajectories to Negotiated Careers". A: MORTIMER, J. T.; SHANAHAN, M. J. *Handbook of the Life Course, Handbooks of Sociology and Social Research*. Boston, MA: Springer US.

HELGESSON, M.; JOHANSSON, B.; NORDQVIST, T.; LUNDBERG, I.; VINGÅRD, E. (2012). "Unemployment at a Young Age and Later Sickness Absence, Disability Pension and Death in Native Swedes and Immigrants". *The European Journal of Public Health*.

HLAVAC, M. (2018). *Stargazer: Well-Formatted Regression and Summary Statistics Tables*. Bratislava: Central European Labour Studies Institute (CELSI).

JÓDAR, P.; GUIU, J. (2018). *Parados en movimiento*. Barcelona: Icaria.

JONSSON, J.; VIVES, A.; BENACH, J.; KJELLBERG, K.; SELANDER, J.; JOHANSSON, G.; BODIN, T. (2019). "Measuring precarious employment in Sweden: translation, adaptation and psychometric properties of the Employment Precariousness Scale (EPRES)". *BMJ Open*, 9(9).

KEIM, A.C.; LANDIS, R.S.; PIERCE, CH.A.; EARNEST, D.R. (2014). "Why Do Employees Worry about Their Jobs? A Meta-Analytic Review of Predictors of Job Insecurity". *Journal of Occupational Health Psychology*, 19(3): 269-90.

KERCKHOFF, A.C. (2003). "From Student to Worker". A: MORTIMER, J. T.; SHANAHAN, M. J. *Handbook of the Life Course, Handbooks of Sociology and Social Research*. Boston, MA: Springer US.

KIM, I.; MUNTANER, C.; CHUNG, H.; BENACH, J.; EMCONET Network (2010). "Case Studies on Employment-Related Health Inequalities in Countries Representing Different Types of Labor Markets". *International Journal of Health Services*, 40(2): 255-67.

KOIVUMAA-HONKANEN, H.; HONKANEN, R.; VIINAMÄKI, H.; HEIKKILÄ, K.; KAPRIO, J.; KOSKENVUO, M. (2000). "Self-Reported Life Satisfaction and 20-Year Mortality in Healthy Finnish Adults". *American Journal of Epidemiology*, 152(10): 983-91.

LAGER, A.C.J.; BREMBERG, S.G. (2009). "Association between Labour Market Trends and Trends in Young People's Mental Health in Ten European Countries 1983-2005". *BMC Public Health*, núm. 9, p. 325.

LESCHKE, J. (2012). "Has the Economic Crisis Contributed to More Segmentation in Labour Market and Welfare Outcomes?". *SSRN Electronic Journal*.

LÓPEZ, M. A.; SERRA, L.; DELCLOS, G.; BENAVIDES, F. (2016). "O21-5 Labour Market Trajectories and Mortality". *Occup Environ Med*, 73 (Suppl 1): A41-A41.

LÓPEZ-ANDREU, M.; VERD, J.M. (2016). "Employment instability and economic crisis in Spain: what are the elements that make a difference in the trajectories of younger adults?". *European Societies*, 18(4): 315-35.

LOREY, I.; BUTLER, J. (2015). *State of Insecurity: Government of the Precarious*. Londres; Nova York: Verso.

MAGNAC, T.; ROBIN, J.M. (1994). "An econometric analysis of labour market transitions using discrete and tenure data". *Labour Economics*, 1(3-4): 327-46.

MARSHALL, E. A.; BUTLER, K. (2015). "School-to-Work Transitions in Emerging Adulthood". *The Oxford Handbook of Emerging Adulthood*.

MIGUÉLEZ, F.; RECIO, A. (2010). "The Uncertain Path from the Mediterranean Welfare Model in Spain". *The welfare state and life transitions a European perspective*. Cheltenham; Northampton: Edward Elgar.

MÍNGUEZ, A.; LÓPEZ, A.; SEGADO, S. (2012). *La transición de los jóvenes a la vida adulta: crisis económica y emancipación tardía*. Fundación «La Caixa».

NORDENMARK, M.; STRANDH, M. (1999). "Towards a Sociological Understanding of Mental Well-Being among the Unemployed: The Role of Economic and Psychosocial Factors". *Sociology*, 33(3): 577-97.

O'REILLY, J. (2003). *Regulating Working-Time Transitions in Europe*. Edward Elgar Publishing.

O'REILLY, J.; EICHHORST, W.; GÁBOS, A.; HADJIVASSILIOU, K.; LAIN, D.; LESCHKE, J.; MCGUINNESS, S.; MÝTNA, L.; NAZIO, T.; ORTLIEB, R.; RUSSELL, H.; VILLA, P. (2015). "Five Characteristics of Youth Unemployment in Europe: Flexibility, Education, Migration, Family Legacies, and EU Policy". *SAGE Open*, 5(1).

OSGOOD, D. WAYNE; FOSTER, E. MICHAEL; FLANAGAN, C.; RUTH, GRETCHEN R. (ed.) (2007). *On Your Own without a Net: The Transition to Adulthood for Vulnerable Populations*. Chicago, Ill: University of Chicago Press.

PAUL, K.I.; MOSER, K. (2009). "Unemployment impairs mental health: Meta-analyses". *Journal of Vocational Behavior*, 74(3): 264-82.

PELKOWSKI, J. M.; BERGER, M.C. (2004). "The impact of health on employment, wages, and hours worked over the life cycle". *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 44(1): 102-21.

PETERS, P.; DEN DULK, L.; VAN DER LIPPE, T. (2009). "The effects of time-spatial flexibility and new working conditions on employees' work-life balance: the Dutch case". *Community, Work i Family*, 12(3): 279-97.

PIERSON, P. (2004). *Politics in Time: History, Institutions, and Social Analysis*. Princeton University Press.

POLAVIEJA, J. (2003). *Estables y precarios: desregulación laboral y estratificación social en España*. Madrid: CIS: Siglo XXI.

PUIG-BARRACHINA, V.; MALMUSI, D.; MARTÉNEZ, J.M.; BENACH, J. (2011). "Monitoring social determinants of health inequalities: the impact of unemployment among vulnerable groups". *International Journal of Health Services: Planning, Administration, Evaluation*, 41(3): 459-82.

RICHARDSON, S.; LESTER, L.; ZHANG, G. (2012). "Are Casual and Contract Terms of Employment Hazardous for Mental Health in Australia?". *Journal of Industrial Relations*, 54(5): 557-78.

RUBIN, M.; DENSON, N.; KILPATRICK, S.; MATTHEWS, K.E.; STEHLIK, T.; ZYNGIER, D. (2014). "'I Am Working-Class': Subjective Self-Definition as a Missing Measure of Social Class and Socioeconomic Status in Higher Education Research". *Educational Researcher*, 43(4): 196-200.

RUSSELL, H.; O'CONNELL, PH.; MCGINNITY, F. (2009). "The Impact of Flexible Working Arrangements on Work-Life Conflict and Work Pressure in Ireland". *Gender, Work i Organization*, 16(1): 73-97.

RYAN, P. (2008). "Primary and Secondary Labour Markets". *The New Palgrave Dictionary of Economics*, vol. 6. London: Palgrave Macmillan UK.

SARTI, S.; ZELLA, S. (2016). "Changes in the Labour Market and Health Inequalities during the Years of the Recent Economic Downturn in Italy". *Social Science Research*, núm. 57, p. 116-32.

SCHERER, S. (2009). "The Social Consequences of Insecure Jobs". *Social Indicators Research*, 93(3): 527-47.

SCHMID, G.; GAZIER, B. (2002). *The Dynamics of Full Employment: Social Integration Through Transitional Labour Markets*. Edward Elgar Publishing.

SCHRÖDER, M. (2013). "Jobless Now, Sick Later? Investigating the Long-Term Consequences of Involuntary Job Loss on Health". *Advances in Life Course Research*, 18(1): 5-15.

SERRACANT, P. (2015). "The Impact of the Economic Crisis on Youth Trajectories: A Case Study from Southern Europe". *YOUNG*, 23(1): 39-58.

SERRACANT, P.; FABRA, S. (2014). "Una mirada global a les trajectòries juvenils en temps de crisi". *Àmbits de Política i Societat*. Disponible en línia a: <<https://ambitscolpis.com/2014/03/25/una-mirada-global-a-les-trajectories-juvenils-en-temps-de-crisi/>>.

SERRANO, A. (2005). "Del desempleo como riesgo al desempleo como trampa: ¿Qué distribución de las responsabilidades plantea el paradigma de la activación propuesto por las instituciones europeas?". *Cuadernos de relaciones laborales*, 23(2): 219-46.

SHORTT, S. E. (1996). "Is Unemployment Pathogenic? A Review of Current Concepts with Lessons for Policy Planners". *International Journal of Health Services: Planning, Administration, Evaluation*, 26(3): 569-89.

SOLA, J.; ALONSO, L.E.; FERNÁNDEZ RODRÍGUEZ, C.J.; IBÁÑEZ, R. (2013). "The Expansion of Temporary Employment in Spain (1984–2010): Neither Socially Fair nor Economically Productive". A: KOCH, M.; FRITZ, M. *Non-Standard Employment in Europe: Paradigms, Prevalence and Policy Responses, Work and Welfare in Europe*. London: Palgrave Macmillan UK, p. 67-83.

STANDING, G. (2009). *Work After Globalisation: Building Occupational Citizenship*. Edward Elgar Pub.

STANDING, G. (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury Academic.

STRAZDINS, L.; D'SOUZA, R.M.; CLEMENTS, M.; BROOM, C.; RODGERS, B.; BERRY, H. (2011). "Could Better Jobs Improve Mental Health? A Prospective Study of Change in Work Conditions and Mental Health in Mid-Aged Adults". *Journal of Epidemiology and Community Health*, 65(6): 529-34.

THOMAS, C.; BENZEVAL, M.; STANSFELD, S. (2005). "Employment transitions and mental health: an analysis from the British household panel survey". *Journal of Epidemiology and Community Health*, 59(3): 243-49.

TOHARIA, L.; MALO, M.A. (2000). *The Spanish Experiment: Pros and Cons of Flexibility at the Margin*. Oxford University Press.

TORNS, T. (1999). "Las asalariadas: un mercado con género". *Las relaciones de empleo en España, 1999*. Siglo XXI de España, p. 151-66.

URBANOS-GARRIDO, R. M.; GARCÍA LOPEZ-VALCARCEL, B. (2015). "The Influence of the Economic Crisis on the Association between Unemployment and Health: An Empirical Analysis for Spain". *The European Journal of Health Economics: HEPAC: Health Economics in Prevention and Care*, 16(2): 175-84.

UTZET, M.; SALAS, S. (2018). "Una aproximació a l'estat i els hàbits de salut de la joventut i als factors que la determinen". *Enquesta a la joventut de Catalunya 2017. Experiències juvenils i desigualtats socials*, vol. 2, col·lecció Estudis. Barcelona: Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, Generalitat de Catalunya.

VAILLANT, N.; WOLFF, F-CH. (2012). "On the Reliability of Self-Reported Health: Evidence from Albanian Data". *Journal of Epidemiology and Global Health*, 2(2): 83-98.

VANCEA, M.; UTZET, M. (2017). "How Unemployment and Precarious Employment Affect the Health of Young People: A Scoping Study on Social Determinants". *Scandinavian Journal of Public Health*, 45(1): 73-84.

VERD, J. M.; BARRANCO, O.; BOLÍBAR, M. (2019). "Youth Unemployment and Employment Trajectories in Spain during the Great Recession: What Are the Determinants?". *Journal for Labour Market Research*, 53(1): 4.

VERD, J. M.; LÓPEZ-ANDREU, M. (2012). "La inestabilidad del empleo en las trayectorias laborales. Un análisis cuantitativo". *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, núm. 138, p. 135-48.

VERD, J. M.; CASTELLÓ, L.; BOLIBAR, M. (2013). "Treball: Condicions en el mercat de treball i trajectòries laborals de la joventut catalana". *Enquesta a la joventut de Catalunya 2012*, vol. 1, col·lecció Estudis. Barcelona: Departament de Benestar Social i Família, Generalitat de Catalunya.

VERD, J. M.; LOZARES, C. (2016). *Introducción a la investigación cualitativa. Fases, métodos y técnicas*. Madrid: Editorial Síntesis S.A.

VIRTANEN, M.; KIVIMÄKI, H.; JOENSUU, M.; VIRTANEN, P.; ELOVAINIO, M.; VAHTERA, J. (2005). "Temporary employment and health: a review". *International Journal of Epidemiology*, 34(3): 610-22.

VIRTANEN, P.; JANLERT, U.; HAMMARSTRÖM, A. (2011). "Exposure to temporary employment and job insecurity: a longitudinal study of the health effects". *Occupational and Environmental Medicine*, 68(8): 570-74.

WAENERLUND, A. K.; VIRTANEN, P.; HAMMARSTRÖM, A. (2011). "Is Temporary Employment Related to Health Status? Analysis of the Northern Swedish Cohort". *Scandinavian Journal of Social Medicine*, 39(5): 533-39.

WALTHER, A. (2017). "Support across Life Course Regimes. A Comparative Model of Social Work as Construction of Social Problems, Needs, and Rights". *Journal of Social Work*, 17(3): 277-301.

WICKHAM, H. (2009). *Ggplot2: Elegant Graphics for Data Analysis*. Nova York: Springer-Verlag.

WITTEVEEN, D. (2018). "The Trajectory from School to Work: A Study of Life Chances of School Leavers in the United States, the United Kingdom, Germany, and Sweden". *CUNY Academic Works*.

ANNEX

TAULA A1. Estructura del guió de l'entrevista

Tòpics	Descripció
Família	<p>Com a qüestió general, se sol·licita a l'entrevistat/ada que conti la seva experiència respecte a l'emancipació, procurant que inclogui en el seu discurs el rol de la feina, de la seva família i la motivació per marxar de casa. En cas que no estigui emancipat/ada, s'explora si s'ho ha plantejat mai, si qüestions laborals (o l'atur) li ho han impedit, així com la convivència amb els pares.</p> <p>Aquestes qüestions es combinen amb l'exploració de l'extracció social de la família d'origen, ocupació dels pares i nivell de suport esperable en cas de necessitar ajuda.</p>
Valoració de la trajectòria laboral	<p>Com a qüestió general, es pregunta sobre la trajectòria laboral des dels inicis en el treball i fins al moment actual. Mitjançant les subpreguntes s'explora la decisió de començar, la simultaneïtat o no amb els estudis, experiències positives i negatives al llarg de la trajectòria, estratègies de recerca de feina, relacions laborals, salari, el paper de la seva família, episodis d'atur i l'experiència en aquests episodis.</p>
Salut i conductes de risc relacionades amb la situació laboral	<p>Com a qüestió general, es pregunta sobre els efectes físics i mentals de les experiències en el mercat de treball, les sensacions quotidianes i la influència del treball en la satisfacció vital.</p> <p>Una segona qüestió general es planteja en relació amb l'oci, amb la intenció d'orientar el discurs cap a la presència de conductes de risc com el consum de tabac, alcohol i altres drogues, i si aquest consum d'alguna manera es relaciona amb les experiències del treball o l'atur.</p>
Paper dels serveis socials relacionats al treball	<p>La qüestió general pregunta per l'eventual recurs de l'entrevistat/ada a serveis d'ocupació o serveis socials de l'Administració pública, i està orientada a fer que conti la seva experiència. Amb les subpreguntes s'inquireix sobre el tipus de servei rebut, durada, utilitat, aspectes positius i negatius, així com aspectes per millorar. Igualment, en cas de no haver utilitzat aquests recursos, es pregunta pels motius de la no necessitat o renúncia.</p>

ÍNDEX DE TAULES

TAULA 1.1. Resum dels principals resultats de la recerca epidemiològica sobre el treball temporal	23
TAULA 2.1. Variables utilitzades en aquest informe (I)	31
TAULA 2.2. Variables utilitzades en aquest informe (II)	32
TAULA 2.3. Variables utilitzades en aquest informe (III)	33
TAULA 2.4. (a) Distribució de les entrevistes segons conglomerat, (b) Caracterització dels conglomerats de trajectòries, i (c) criteris d'inclusió en la fase qualitativa	35
TAULA 3.1. Característiques socials de les trajectòries (variables qualitatives I). Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge	58
TAULA 3.2. Característiques socials de les trajectòries (variables qualitatives II). Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge	60
TAULA 3.3. Característiques socials de les trajectòries (variables quantitatives). Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017	61
TAULA 3.4. Nombre de treballadors/es de l'empresa on es treballa actualment, segons el conglomerat de trajectòria laboral. Joves de 20 a 34 anys ocupats i amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge	65
TAULA 3.5. Sector de l'empresa on es treballa, segons el conglomerat de trajectòria laboral. Joves de 20 a 34 anys ocupats i amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge	66
TAULA 3.6. Utilització de serveis de l'Administració relacionats amb el treball i la salut. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge	69
TAULA 4.1. Resultats de la modelització estadística (I): salut autopercebuda, satisfacció vital i nivell d'ansietat/depressió. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017	72

TAULA 4.2. Resultats de la modelització estadística (II): Nivell de consum de tabac, alcohol i porros. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017	73
TAULA 4.3. Resultats de la modelització estadística (III): Nivell de consum de cocaïna, altres drogues i drogues en general. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017	74
TAULA 4.4. Resultats de la modelització estadística (IV): (a) Policonsum i Drogues legals; (b) Conduir havent begut i Relacions sexuals de risc. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017	75
TAULA 4.5. Resultats de la modelització estadística (I): salut autopercebuda, satisfacció vital i nivell d'ansietat/depressió. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017	78
TAULA 4.6. Resultats de la modelització estadística (II): Nivell de consum de tabac, alcohol i porros. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017	79
TAULA 4.7. Resultats de la modelització estadística (III): Nivell de consum de cocaïna, altres drogues i drogues en general. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017	80
TAULA 4.8. Resultats de la modelització estadística (IV): Policonsum i Drogues legals. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017	81
TAULA 5.1. Afectació dels recursos pel tipus de trajectòria: conseqüències sobre la salut i la qualitat de vida, i mecanismes que hi actuen	90
TAULA 5.2. Afectació de l'horitzó temporal pel tipus de trajectòria: conseqüències sobre la salut i la qualitat de vida, i mecanismes que hi actuen	92
TAULA 5.3. Afectació de les condicions de treball pel tipus de trajectòria: conseqüències sobre la salut i la qualitat de vida, i mecanismes que hi actuen	100
TAULA 5.4. Afectació de l'atur segons el tipus de trajectòria: conseqüències sobre la salut i la qualitat de vida, i mecanismes que hi actuen	104
TAULA A1. Estructura del guió de l'entrevista	131

ÍNDEX DE GRÀFICS

GRÀFIC 1.1. (a) Evolució trimestral de la taxa d'atur segons grup d'edat; (b) Evolució anual de la taxa de temporalitat segons grup d'edat. Catalunya, 2002-2017. Percentatge	18
GRÀFIC 2.1. Esquema de les fases de la recerca	27
GRÀFIC 3.1. Mesos-persona en les trajectòries laborals segons relació amb l'activitat principal. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Mesos-persona	38
GRÀFIC 3.2. Joves de 15 a 35 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge	38
GRÀFIC 3.3. (a) Superfície de Lexis amb els mesos-persona en situació d' <i>estudis</i> , segons l'edat, l'any i la cohort; (b) Gràfic d'edat-període-cohort amb els mesos-persona en situació d' <i>estudis</i> , segons l'edat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge	40
GRÀFIC 3.4. (a) Superfície de Lexis amb els mesos-persona en situació de contracte <i>permanent</i> , segons l'edat, l'any i la cohort; (b) Gràfic d'edat-període-cohort amb els mesos-persona en situació de contracte permanent, segons l'edat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge	40
GRÀFIC 3.5. (a) Superfície de Lexis amb els mesos-persona en situació de contractació <i>temporal</i> , segons l'edat, l'any i la cohort; (b) Gràfic d'edat-període-cohort amb els mesos-persona en situació de contracte temporal, segons l'edat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge	42
GRÀFIC 3.6. (a) Superfície de Lexis amb els mesos-persona en situació d' <i>atur</i> , segons l'edat, l'any i la cohort; (b) Gràfic d'edat-període-cohort amb els mesos-persona en situació d' <i>atur</i> , segons l'edat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge	42
GRÀFIC 3.7. (a) Superfície de Lexis amb els mesos-persona en situació d' <i>informalitat</i> , segons l'edat, l'any i la cohort; (b) Gràfic d'edat-període-cohort amb els mesos-persona en situació d' <i>informalitat</i> , segons l'edat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge	43

GRÀFIC 3.8. (a) Mesos segons la relació amb l'activitat simultània, condicionada a l'activitat principal; i (b) Mesos segons relació amb l'activitat simultània, condicionada a "Estudiar" com a activitat principal, per edat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge	45
GRÀFIC 3.9. (a) Edat a què comença la transició al treball i (b) Edat al moment de l'entrevista entre les persones joves en formació inicial. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Recòmptes	46
GRÀFIC 3.10. Diagrama de Lexis. Submostra aleatòria (n = 75) de trajectòries laborals (a) amb i (b) sense període de formació inicial. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Mesos-persona	47
GRÀFIC 3.11. Procés de selecció de la mostra d'anàlisi	49
GRÀFIC 3.12. Relació amb l'activitat segons període d'observació. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge	50
GRÀFIC 3.13. (a) Dendograma, (b) Gràfic de colze (<i>elbow graph</i>) i (c) Gràfic de silueta corresponents a l'anàlisi de conglomerats jeràrquics. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017	52
GRÀFIC 3.14. (a) Trajectòries laborals segons conglomerat i (b) Activitat laboral segons conglomerat i període d'observació. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge	53
GRÀFIC 3.15. Assignació de les trajectòries laborals individuals als conglomerats respectius de trajectòries permanents (TP), temporals (TT) i discontinues (TD) (per aquest ordre, de dalt a baix). Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Mesos-persona	54
GRÀFIC 3.16. Nombre d'unitats de temps en cada estat de relació amb l'activitat, segons conglomerat i període d'observació. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Mitjana aritmètica	55
GRÀFIC 3.17. Índex d'entropia segons conglomerat i període d'observació. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017	57
GRÀFIC 3.18. Distribució de (a) Durada del temps en observació posterior a la formació inicial i (b) Edat en finalitzar l'etapa formativa inicial segons conglomerat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatges acumulats	62

GRÀFIC 3.19. Funció de densitat dels (a) Ingressos mensuals individuals i (b) Ingressos anuals familiars, segons conglomerat. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Euros (arrel quadrada) **62**

GRÀFIC 3.20. (a) Categoria ocupacional (CCO-94), segons conglomerat i període d'observació (b) Ídem amb categoria ocupacional (CNO-94) agrupada en 3 codis. Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge **64**

GRÀFIC 3.21. Situació de convivència segons tipologia de trajectòria laboral (inclou període de formació inicial). Joves de 20 a 34 anys amb un mínim de 5 anys de trajectòria laboral. Catalunya, 2017. Percentatge **67**

GRÀFIC 5.1. Diagrama de Lexis. Representació de les trajectòries laborals de les persones entrevistades en la fase qualitativa de l'estudi (n = 12) **84**

COL·LECCIÓ **ESTUDIS**

Una anàlisi en profunditat de la situació i les necessitats de la joventut a Catalunya

Existeix una creixent sospita que les dificultats d'inserció i la inestabilitat laboral que experimenta la joventut estan influenciant negativament la seva salut i estimulen l'adopció de conductes de risc. L'atur, l'ocupació discontinua o l'ocupació en condicions precàries són factors doncs que van més enllà de l'àmbit dels ingressos i del treball i poden afectar directament el benestar física i mental de les persones.

El present estudi investiga aquesta relació a través d'una aproximació metodològica mixta, que permeti quantificar el fenomen i explorar els mecanismes a través dels quals la precarietat acaba per erosionar la salut.

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Drets Socials**

JOVENTUT